

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**KAMU HARCAMALARI FİNANSMAN TERCİHİNDE
MALİ YANILSAMA**

HATİCE LEYLEK

MALİYE ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2021

**KAMU HARCAMALARI FİNANSMAN TERCİHİNDE
MALİ YANILSAMA**

Hatice LEYLEK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hatice LEYLEK

..../..../....

KAMU HARCAMALARI FİNANSMAN TERCİHİNDE MALİ YANILSAMA

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice LEYLEK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2021

ÖZET

Çalışmanın temel amacı, kamu harcamaları finansmanında vergilerin ve/veya borçlanmanın ve kamu kesimi büyüklüğü ile kişisel algıların ne derecede gerçekçi olduğu konusunda bir sorun olarak ortaya çıkan “*mali yanılsama*” kavramı değerlendirilerek, harcamaların finansmanını toplumsal bir bakış açısı ile birlikte ele almaktır.

Araştırmada katılımcıların bilinç algısını ölçmeye ve değerlendirmeye yönelik bir anket formu hazırlanmıştır. Ankette tanısız araştırma olarak katılımcıların; cinsiyet, öğrenim durumu, çalıştıkları sektöre ait demografik bilgileri ve katılımcıların ilgili konudaki bilinçlerinin tespitine yönelik önermeler kullanılmıştır. Önerme ifadelerini karşılaştırmak için Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ile önerme ifadeleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise Ki-kare analizi kullanılarak, ilişkinin var olup olmadığı belirlenmiştir.

Çalışmaya bakıldığında, bireylerin gelecekte ortaya çıkacak vergi yükünü doğru tahmin etmediklerine ve hata yaparak daha fazla kamu harcaması talep ettiklerine vurgu yapan mali yanılsama olgusu ile elde edilen bulgular çelişmektedir. Bireyler, kamu harcamalarının vergi veya borçlanma ile finansmanı durumunda ortaya çıkacak, gelecek nesle yük yükleme/yüklememenin bilincindedir.

Bilim Kodu : 112006

Anahtar Kelimeler : Kamu Harcaması, Kamu Geliri, Mali Yanılsama

Sayfa Adedi : 125

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Eren ÇAŞKURLU

FINANCIAL DISCRIMINATION IN PUBLIC EXPENDITURES FINANCING

(M. Sc. Thesis)

Hatice LEYLEK

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

June 2021

ABSTRACT

The main objective of the study is to consider the financing of expenditures along with a social perspective by evaluating the concept of "fiscal illusion", which emerges as a problem in public expenditure finance regarding the size of taxes and/or borrowing and to what extent realistic public sector size and personal perceptions are. In the study, a questionnaire was prepared to measure and evaluate the perception of consciousness of the participants. As a diagnostic research, the participants' gender, education status, demographic information concerning the sector in which they work and propositions for the determination of participants' awareness in the relevant issue are used in the survey. Mann Whitney U test and Kruskal Wallis H test are employed to compare propositional statements. With regard to the examination of the relationship between the demographic characteristics of the participants and the proposition statements, it is determined whether the relationship exists by using Ki-square analysis.

Given the results of the study, the findings contradict the fiscal illusion phenomenon, which emphasizes that individuals do not correctly estimate the tax burden that will arise in the future and demand more public expenditure by making mistakes. Individuals are aware of not burdening/burdening the next generation in case of financing of public expenditures with tax or borrowing.

Science : 112006

Key Words : Public Expenditure, Public Revenue, Fiscal Illusion

Page : 125

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Eren ÇAŞKURLU

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Eren ÇAŞKURLU' ya, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım Arş. Gör. Dr. Esra DOĞAN' a ve manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
TABLoların LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM KAMUSAL SEÇİŞ TEORİSİ.....	5
1.1. Kamusal Seçiş Teorisi Kavram ve Kapsamı	5
1.1.1. Kamusal Seçiş Teorisinin Ortaya Çıkışı	5
1.1.2. Kamusal Seçiş Kavramı	7
1.1.3. Kamusal Seçiş Teorisinin Sınıflandırılması	10
1.1.3.1. Pozitif Kamusal Seçiş Teorisi	11
1.1.3.2. Normatif Kamusal Seçiş Teorisi	12
1.1.4. Kamusal Seçiş Teorisinin İnsan Davranışları Üzerine Etkisi	12
1.2. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi	15
1.2.1. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi Olarak Vergi	18
1.2.2. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi Olarak Borçlanma.....	19
1.3. Kamu Ekonomisinde Karar Alma Süreci	22
1.4. Devlet Başarısızlığı Teorisi ve Bu Duruma Yol Açan Nedenler.....	24
1.4.1. Rasyonel Seçmen İlgisizliği	25
1.4.2. Politikacı ve Bürokrat Davranışları	25
1.4.3. Oy Ticareti.....	26

1.4.4.	Rant Kollama.....	26
1.4.5.	Mali Yanılsama	27
1.4.5.1.	Mali Yanılsama Kavramının Gelişimi	28
1.4.5.2.	Mali Yanılsama Tanımı	29
1.4.5.3.	Mali Yanılsama Durumuna Yol Açan Nedenler.....	30
2.	BÖLÜM TÜRKİYE EKONOMİSİNDE MALİ YANILSAMA	45
2.1.	Türkiye Ekonomisi ve Mali Yapısı.....	45
2.1.1.	Türkiye Ekonomisinde Harcama Yapısı	47
2.1.2.	Türkiye Ekonomisinde Gelir Yapısı.....	54
2.1.3.	Türkiye Ekonomisinde Borçlanma Yapısı	61
2.2.	Türkiye Ekonomisinde Mali Yanılsama	63
2.2.1.	Vergi Yapısı Karmaşıklığı Açısından Değerlendirme	65
2.2.2.	Vergi Yapısı Gelir Esnekliği Açısından Değerlendirme	66
2.2.3.	Kiracı Yanılsaması Açısından Değerlendirme	67
2.2.4.	Borç Yanılsaması Açısından Değerlendirme	67
2.2.5.	Sinek Kâğıdı Etkisi Açısından Değerlendirme	68
3.	BÖLÜM MALİ YANILSAMANIN İNCELENMESİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	71
3.1.	Mali Yanılsama Kavramının Ampirik Çalışmalar ile İzahı.....	71
3.2.	Mali Yanılsama Üzerine Yapılan Araştırma	75
3.2.1.	Araştırmanın Amaç, Kapsam ve Kısıtları	75
3.2.2.	Araştırmanın Veri Seti.....	76
3.2.3.	Araştırmanın Yöntemi	78
3.2.4.	Araştırmada Elde Edilen Bulgular	79
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	111
	KAYNAKLAR.....	113

EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ.....	125

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Merkezi yönetim bütçe dengesi ve faiz dışı denge	46
Şekil 2.2. Bütçe dengesi	46
Şekil 2.3. Faiz dışı denge.....	47
Şekil 2.4. Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri.....	48
Şekil 2.5. Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderlerinin gerçekleşme oranları	48
Şekil 2.6. Personel giderleri	49
Şekil 2.7. Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri.....	50
Şekil 2.8. Mal ve hizmet alım giderleri	50
Şekil 2.9. Cari giderler.....	51
Şekil 2.10. Sermaye giderleri.....	52
Şekil 2.11. Sermaye transferleri	52
Şekil 2.12. Borç verme.....	53
Şekil 2.13. Faiz Giderleri.....	54
Şekil 2.14. Merkezi yönetim bütçe gelirleri	55
Şekil 2.15. Genel bütçe gelirleri	56
Şekil 2.16. Vergi gelirleri	57
Şekil 2.17. Başlıca vergi türleri gerçekleşmeleri ve oranları	57
Şekil 2.18. Genel bütçe vergi dışı diğer gelirler	59
Şekil 2.19. Özel bütçeli idarelerin öz gelirleri.....	60
Şekil 2.20. Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri.....	60
Şekil 2.21. Merkezi yönetim bütçe dengesi ve finansmanı.....	62

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 3.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerinin Dağılımı.....	79
Tablo 3.2. Devletin Cari ve Yatırım Harcamalarının Finansman İhtiyacının Vergiler İle Karşılanmasına Ait Katılımcı Görüş Dağılımı.....	80
Tablo 3.3. Devletin Cari ve Yatırım Harcamalarının Finansman İhtiyacının Borçlanma Yolu İle Karşılanmasına Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	81
Tablo 3.4. Devletin Mevcut Cari ve Yatırım Harcamalarının Vergiler İle Karşılanmasının Sonraki Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	82
Tablo 3.5. Devletin Mevcut Cari ve Yatırım Harcamalarının Borçlanma Yolu İle Karşılanmasının Sonraki Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	83
Tablo 3.6. Devletin Geçmiş Dönemdeki Cari ve Yatırım Harcamalarının Vergiler İle Karşılanmış Olması Mevcut Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	84
Tablo 3.7. Devletin Geçmiş Dönemdeki Cari ve Yatırım Harcamalarının Borçlanma Yolu İle Karşılanmış Olması Mevcut Nesil Üzerindeki Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	85
Tablo 3.8. Devletin Öğrencilere Ödediği Bursların Finansmanını Vergi ve Borçlanma Yolu İle Ödemesi Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı	86
Tablo 3.9. Katılımcıların Genel Olarak Vergiye Karşı Görüşleri	86
Tablo 3.10. Katılımcıların Genel Olarak Borçlanmaya Karşı Görüşleri.....	87
Tablo 3.11. Cronbach α Güvenirlilik Katsayıları	88
Tablo 3.12. Cinsiyet Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi.....	89
Tablo 3.13. Cinsiyet Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi	90
Tablo 3.14. Öğrenim Durumu Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi	91
Tablo 3.15. Öğrenim Durumu Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi	93
Tablo 3.16. Görev Yapılan Sektör Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi.....	95

Tablo 3.17. Görev Yapılan Sektör Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi.....	97
Tablo 3.18. Vergi Görüşleri İle Cinsiyet İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu	99
Tablo 3.19. Borçlanma Görüşleri İle Cinsiyet İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu.....	100
Tablo 3.20. Vergi Görüşleri İle Öğrenim Durumu İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu....	102
Tablo 3.21. Borçlanma Görüşleri İle Öğrenim Durumu İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu	104
Tablo 3.22. Vergi Görüşleri İle Görev Yapılan Sektör İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu	106
Tablo 3.23. Borçlanma Görüşleri İle Görev Yapılan Sektör İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu	108

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
EKK	En Küçük Kareler
GMM	Genişletilmiş Moment Metodu
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
KDV	Katma Değer Vergisi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SPSS	Sosyal Bilimler için İstatistik Programı
VAR	Vector Autoregression
VEC	Vector Error Correction
TL	Türk Lirası
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti

GİRİŞ

Toplumsal ihtiyaçların giderilmesi, devletin varlığını sürdürmesi ve görevlerini yerine getirmesi için çeşitli harcamalar yapılmaktadır. Yapılan bu harcamaların büyük bir çoğunluğu devlet eliyle gerçekleştirilmektedir. Küreselleşme olgusuyla beraber, sosyal hayata müdahaleyi öngören devlet anlayışı çerçevesinde ihtiyaçlar artmakta, ihtiyaçların karşılanabilmesi için kamu kesimi sürekli olarak daha fazla harcama yapmak zorunda kalmaktadır. Devlet, toplumsal mal ve hizmetlerin finansmanını karşılamak amacıyla ise gelir elde etmek durumundadır. Devletin ekonomiye müdahalesi ve harcamalara kaynak oluşturması için kullandığı en önemli araç kamu gelirleridir. Kamu gelirleri içerisinde, özellikle gelişmiş para piyasasından yoksun ve iç kaynak yetersizliği ile karşı karşıya kalan gelişmekte olan ülkelerde, en büyük paya sahip kamu geliri vergilerdir. Vergiler hem gerçekleştirdiği doğrudan katkılar hem de kontrol ve teşvik açısından yarattığı dolaylı etkilerle kalkınma için önemli bir finansman kaynağı oluşturmaktadır. Bu da kamusal malların üretilmesinde çeşitli tercihlerin var olmasına sebep olmakla birlikte farklı yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu yaklaşımlardan biri de kamusal malların üretilmesinde bireysel tercihlerden toplumsal tercihe geçiş sürecini ele alan Kamusal Seçiş Teorisi'dir. Kamusal seçim teorisi, politik karar alma sürecindeki siyasal sürecin tarafları olan politikacıların ve bürokratların davranışlarını incelemekte ve bu süreçte rol alan faktörlerin ekonomik analizini yapmaktadır.

Kamusal seçim teorisyenleri yaptıkları çalışmalarda bireylerin hem ekonomik hem de siyasal alanda kamu çıkarlarını gözetmeksizin bireysel çıkarlar doğrultusunda hareket ettiklerini ve kamusal harcamalara olan taleplerini arttırdıklarını gözlemlemişlerdir. Aynı şekilde siyasal karar alıcılarında devlet çıkarlarını gözetmek ve oy kaybetmemek için kamu harcamalarını arttırdıklarını saptamışlardır. Devletin faaliyetlerinin artması sonucu artan kamu harcamalarına karşın devletin ekonomiye müdahalesinin artması ile birlikte bazı aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan aksaklıklar Kamusal Seçiş Teorisyenleri tarafından devlet başarısızlığı olarak görülmektedir. Bu başarısızlıklardan birisi kamu mal ve hizmetlerinin finansmanını sağlamak için vergi kanunlarının uygulanması sonucu ortaya çıkan vergi yükünün, mükellefler tarafından gerçek manada hissedilmemesidir. Bu durumda mükellefler tarafından doğru hissedilemeyen vergi yükü, devletin harcama

alanlarının normalde olduğundan daha az olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Vergi mükelleflerinin mali gerçekliği doğru anlayamaması, devletten neler gördüğünü ve devlete ne verdiğini tam anlamıyla hesap edememesine neden olabilmektedir. Bu durumun bireylerin bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Benzer durumun seçmen kitlesi için de geçerli olduğu söylenebilir. Kamusal seçim teorisi yaklaşımında seçmen kitlesinin özellikle seçim dönemlerinde uygulanan genişletici politikaların neden olabileceği aşırı bütçe açıklarını tam anlamıyla anlayamadıkları savunulmaktadır. Böylelikle tam ve doğru olarak algılanamayan vergi yükü, vatandaşların gerçek tercihlerine göre hareket etmesini kısıtlayabilmektedir. Bireyler böylelikle hükümetlerden talep ettikleri hizmetlerin maliyetini göz önünde bulunduramamakta ve daha fazla mal veya hizmet talep edebilmektedir. Bundan dolayı da kamu harcamaları bireyin tercih edebileceği seviyeden daha üst bir noktada gerçekleşebilmektedir.

Bu aksaklıklardan bir diğeri de kamu harcamaları finansmanı tüm vergi mükellefleri tarafından karşılandığından her bir mükellef, kişi başına düşen birim maliyeti az olarak hissettiğinden kamu harcamalarının görünenden daha az olduğunu düşünüp tepki vermemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum literatürde mali bir yanılsama yani aldanma olarak görülmektedir.

Kişisel algıların ne derecede gerçekçi olduğu konusunda bir sorun olarak ortaya çıkan “mali yanılsama” kavramı bireysel tercihlerden kamusal tercihlere geçiş noktasında önem teşkil etmekte ve incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde kamusal seçim teorisi ve kamu ekonomisi finansman tercihinde vergi ve borçlanma durumları ele alınmıştır. Kamusal seçim sonucu devlet başarısızlığına yol açan etkenler açıklanmış ve mali yanılsama olgusu detaylı incelenmiştir. İkinci bölümde Türkiye ekonomisi mali yapısı son dönem merkezi yönetim bütçe gerçekleşme rakamları ile açıklanmış ve bu çerçevede mali yanılsamaya sebep olan unsurların ampirik çalışmalarla izahı yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde kamu ekonomisi karar alma sürecinde yaşanan devlet başarısızlıklarından biri olan mali yanılsama ile Türkiye’de mali yanılsama kavramına ilişkin bireysel davranışları ve potansiyel vergi mükellefi olan bireylerin vergi ve borçlanmaya karşı tutumlarını saptamak adına bir araştırma yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı, kamu harcamaları finansmanında vergilerin ve/veya borçlanmanın ve kamu kesimi büyüklüğü ile kişisel algıların ne derecede gerçekçi olduğu konusunda bir

sorun olarak ortaya çıkan ‘‘*mali yanılısama*’’ kavramı değerdendirilerek, harcamaların finansmanını toplumsal bir bakış açısı ile birlikte ele almaktır.

Araştırmada katılımcıların kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya yönelik bilinç algısını ölçmeye ve değerdendirmeye yönelik bir anket formu hazırlanmıştır. Kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tanısai araştırma olarak katılımcıların; cinsiyet, öğrenim durumu ve çalıştıkları sektöre ait demografik bilgileri incelenmiştir. Bu sorularla amaç, ankete katılan katılımcıların kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya karşı göstermiş oldukları davranışların kişisel niteliklerle değışip değışmediğı hakkında bilgi sahibi olabilmektir. Anketin ikinci bölümünde ise, katılımcıların ilgili konudaki bilinç düzeylerinin tespitine yönelik geliştirilen toplamda 14 önerme ifadesi kullanılmış olup, kullanılan önerme ifadelerinin iç tutarlık güvenirliğini belirlemek amacı ile Cronbach's alfa katsayısı hesaplanmıştır. Cinsiyet değışkenine göre önerme ifadelerini karşılaştırmak için Mann Whitney U testi kullanılırken; öğrenim durumu ve çalışılan sektör değışkenlerine göre karşılaştırmak için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Kullanılan Mann Whitney U testi ikili karşılaştırma yapmada kullanılırken, Kruskal Wallis H testi ise gruplar arasında anlamlı farklılıkların olması durumunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri ile önerme ifadeleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde ise Ki-kare analizi kullanılarak, ilişkinin var olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada bireylerin, gelecekte ortaya çıkacak vergi yükünü doğru tahmin edip etmedikleri, doğru tahmin edilemeyen vergi yükü sonucunda daha fazla kamu harcaması talep edip etmedikleri ve kamu harcamalarının vergi veya borçlanma ile finansmanı durumunda ortaya çıkacak gelecek nesle yük yükleme/yüklememenin bilincinde olup olmadıkları saptanmaya çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

KAMUSAL SEÇİŞ TEORİSİ

1.1. Kamusal Seçiş Teorisi Kavram ve Kapsamı

Toplumsal ihtiyaçların giderilmesi, devletin varlığını sürdürmesi ve görevlerini yerine getirmesi için çeşitli harcamalar yapılmak zorundadır. Devlet olgusunun ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte, devlet eliyle yapılan bu harcamalar ile ilgili çok sayıda tanım ve yaklaşım ortaya çıkmıştır. Kamu ihtiyaçlarından doğan harcamaları karşılamak için de çeşitli gelir elde edici kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır.¹ Bu da kamusal malların üretilmesinde çeşitli tercihlerin var olmasına sebep olmakla birlikte farklı yaklaşımları ortaya çıkarmaktadır. Ortaya çıkan bu yaklaşımlardan biri de Kamusal Seçiş Teorisi'dir. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde kamusal malların üretilmesinde bireysel tercihlerden toplumsal tercihe geçiş sürecini ele alan kamusal seçiş teorisi üzerinde durulacaktır. Kamusal seçiş teorisi kavram ve kapsamı başlığı adı altında teorinin ortaya çıkışı, dayandığı devlet modeli, iktisadi sistemleri ve teorinin temel varsayımları kamusal seçiş mekanizması çerçevesinde anlatılacaktır. Aynı bölümde kamusal seçiş teorisinin insan davranışı üzerine etkisi üzerinde durulacak ve kamu ekonomisinde karar alma sürecinde devlet başarısızlığı ile piyasa başarısızlığı irdelenecektir. Bölümün son kısmında ise devlet başarısızlığının bir sonucu olan mali yanılsama detaylı şekilde incelenecek ve mali yanılsamanın nedenleri tek tek ele alınacaktır.

1.1.1. Kamusal Seçiş Teorisinin Ortaya Çıkışı

Devletin üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirmesi harcamaların yapılmasını gerektirmektedir. Çünkü devletin varlığının temel yapı taşı olan toplumsal ihtiyaçların giderilmesi çeşitli mal ve hizmetlerin devlet eliyle kullanılmasını zorunlu kılmakta ve bunların gerçekleşmesi için harcamaların yapılması büyük önem arz etmektedir. Bu harcamalar, özel mal ve hizmet üreten kesime karşılıksız yapılan ödemeler şeklinde olabileceği gibi üretim faktörleri satın almak veya alınan üretim faktörlerini hizmete dönüştürmek şeklinde de olabilmektedir. Devlet kamu hizmetlerini üretirken

¹ Şaşmaz, M. Ü., & Yayla, Y. E. (2019). "Vergilerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Literatür İncelemesi." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (41), 317-328.

Üretim faktörlerini satın alır; üretim faktörleri dışında özel kesim ürünlerini kullanabilir ve geliri yeniden dağıtmak için masraflar yapar ve tüm bunların parasal sonucu kamu harcamalarıdır.²

Kamu harcamalarını finanse etmek için ise gelirlere ihtiyaç vardır. Kamu gelirleri içinde en önemli yere sahip olan vergiler, devletin ya da devletin yetkilendirdiği kamu tüzel kişilerinin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla yasalar çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilerin ödeme gücüne göre herhangi bir hizmete doğrudan bağlı olarak alınmayan parasal değerlerdir.

Kamu gelir ve harcamaları şeklinde iki yönü olan kamu ekonomisi, devlet faaliyetlerinden oluşturmaktadır. Bu zellik kamu ekonomisini belli ölçülerde devlet dışı karar verici unsurlar olan tüketiciler, üreticiler, yatırımcılar, işçiler vb. birimlerin faaliyetlerine dayalı geleneksel ekonomik alt disiplinlerden ayırmaktadır. Bu temel bakış açısından ele alındığında, modern kamu seçiş teorisinin Avrupa kamu ekonomisi geleneği içerisinde yetişmiş olan iktisatçıların çalışmaları içerisinde yer aldığı görülmektedir. 19.yüzyıl öncesinde Kıta Avrupası bilim adamları; Sax, Mazzola, Pantaleoni, De viti De Marco ve Knut Wicksell çalışmalarıyla kamu seçiş teorisinin ortaya çıkacağının habercileri olmuşlardır. Bu araştırmacılar çalışmalarında, kamu ekonomisini, özel ekonominin işleyişini açıklamada başarılı olduğu izlenimini veren analitik çerçeveye sokmaya çalışmış ve vergileme ve harcama tercihlerinin yer aldığı politik karar organı yapısını yakından incelemişlerdir. Bu çalışmalara bir süre ara verilmiş ve kamu malları teorisi üzerine alışmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda tekrar başlamıştır.

Ortaya çıkan çalışmalardan bir diğeri de kamusal seçiş üzerine olan Toplumsal Seçim Teorisi veya Politika İktisadı diye adlandırılan teoridir. Bu teori çerçevesinde Duncan Black 1948 yılında yaptığı çalışmasıyla oy verme yöntemi ile toplumsal tercihlerin nasıl oluştuğu konusunu gündeme getirmiştir. Kenneth Arrow da 1951 yılında bireysel tercihlerden toplumsal tercihleri elde etmenin mümkün olup olmadığını araştırmıştır. Disiplinin araştırmacıları, bu alanı anlamak ve iktisat alanının analitik teknikleri yardımıyla

² Batirel, . Faruk (2007), **Kamu Maliyesi ve Yönetimi**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

politik davranışları, özellikle rasyonel tercihler varsayımı yardımıyla, piyasa dışı karar alma sürecinin modellenmesi sürecinde öngörmeye çalışmışlardır.³

Kamu kesiminde üretilecek mal ve hizmetlerin miktar ve türlerinin belirlenmesini ve bunların finanse edilmesini siyasal karar alma mekanizması üzerinden açıklamaya çalışan bir düşünce olarak Kamu Seçiş Teorisi, 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkmıştır. Kamu seçiş teorisi iki önemli düşünce okulu etrafında şekillenmiştir. Bunlar James Buchanan ve Gordon Tullock tarafından temsil edilen “Virginia Okulu” ile Antony Downs ve George Stigler’ in temsil ettiği “Chicago Okulu” dur.⁴

Kamu seçiş teorisinin temelinde, Neo-klasik iktisatçıların üzerinde çalıştığı “Piyasa Başarısızlığı Teorisine” karşı geliştirilen “Devlet Başarısızlık Teorisi” vardır. Kamu Seçiş Teorisyenleri devlet başarısızlığında Keynesçi iktisadi anlayış doğrultusunda hareket eden akademisyenler, bürokratlar ve politikacıların önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler.⁵ Keynesyen iktisatçılar, devletin ekonomiye aktif müdahalesini öngörürler. Bu müdahaleci devlet anlayışı doğrultusunda da kamu sektörü zamanla büyümeye devam etmiştir. Keynesyen iktisadi politikaları eleştiren kamu seçiş teorisyenleri öz olarak kamu seçiş teorisini; piyasa dışı karar alma mekanizmasının ekonomik analizi veya basitçe ekonomi biliminin politika bilimine uygulanması olarak tanımlanmaktadır.⁶

1.1.2. Kamusal Seçiş Kavramı

İktisadi sistemleri birbirinden ayıran önemli özelliklerinden biri, özel mülkiyetin var olup olmadığı ve üretim kararlarının piyasa içinde mi yoksa merkezi karar alma organı tarafından mı alınması gerektiği sorusuna verilen cevaptır. Özel mülkiyet, üzerinde hiçbir sınırlamanın olmadığı ve mal ve hizmet üretimi ile faktör kullanımı kararlarının siyasi karar

³ Rowley, C. (2003). “*Public Choice And Constitutional Political Economy*”, Encyclopedia of Public Choice, Ed: Charles Rowley, Friedrich

⁴ Akcagündüz, E. (2010). “Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 30.

⁵ Acar, M. ve Özgür, H. (2003). *Kamu Tercih Teorisi içinde Çağdaş Kamu Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, ss. 75-97.

⁶ Mueller, C.D., “Kamu Tercih Teorisi”, (Çeviren: Nurlane Ahundzade, Geray Musayev) http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/mueller-geray-kamu_tercihi.htm, [İndirme Tarihi: 15.02.2020]

alma sürecinden bağımsız olduğu piyasaya dayalı iken, özel mülkiyetin var olmadığı ve mal ve hizmet üretim kararlarının merkezi karar alma organı tarafından alındığı bir sistem de bulunmaktadır. Fakat ister özel mülkiyet var olsun ister olmasın hiçbir piyasa, kamu ekonomisi ve kamusal karar alma mekanizmaları olmadan tek başına işleyememektedir. Çünkü piyasaların etkin çalışabilmesini sağlamak için devlet; mülkiyet haklarının korunmasından ve tam rekabet koşullarının sağlanmasından sorumludur. Bu yüzden kamusal karar alma mekanizmalarının mal ve hizmet üretiminde aldığı kararlara yönelik tercihleri karar alırken önemli olmaktadır. Kararlara yönelik tercihler teorisyenler tarafından inceleme alanı bulmaya başlamış ve kamu seçiş teorisinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Kamusal seçiş teorisinin gelişiminde büyük rol oynadığından ve bu alandaki birçok çalışmasından dolayı 1986 yılında Nobel İktisat Ödülü'nü alan James Buchanan; “Kamusal seçiş teorisi, esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Kamusal seçiş, siyasal karar alma sürecinde rol alan kimselerin; örneğin, seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarının gözlemlendiği sonuçların bileşimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır.” şeklinde tanımlamaktadır.⁷

Buchanan'ın yaptığı tanıma baktığımızda, kamusal seçiş kelimenin kullanım anlamıyla bir metot, bir araç veya standart araçların standart yöntemlere göre belli bir şekilde uygulanması olmadığı düşünülmektedir. Kamusal seçiş siyasi bir perspektifi yansıtmakta olduğu görülmekte ve bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu perspektif içerisinde kamusal seçiş teorisi, piyasa dışı karar verme süreci alanında çalışmalar yapan bazı ekonomistlerin çeşitli araç ve metotları kullanarak oluşturdukları geniş yer kaplayan bir alanı kapsamaktadır. Kamusal seçiş teorisi ilgi alanı içerisinde, harcamaların hangi tür vergiler ile karşılanacağı konusu mevcut politik kararlar çerçevesinde incelenmektedir. Kısacası kamusal seçiş teorisi, kamu kesiminde üretilecek mal ve hizmetlerin belirlenmesini ve bunların finanse edilmesini siyasal karar alma mekanizması üzerinden açıklamaya çalışmaktadır.

⁷ Aktan, C.C. (1997). *Anayasal İktisat ve Ekonomik Anayasa*. İstanbul: İz Yayıncılık, ss.3.

Kamusal seçiş teorisine göre devlet, kamusal karar sürecinin kimsenin zararına işlememesi için, bireylerin sözleşme ile kurdukları bir örgüttür.⁸ Bu devlet modelinin temelinde, bireyler karar alma kurallarını seçerken herkesin eşit olduğunu ve oyun içindeki durumlarını bilmediklerini varsaydığında, adaletli toplum düzeninin sağlanacağı görüşü vardır. Çünkü oyunun kuralları kimsenin zararına veya yararına olmamalıdır. Bu şekilde oluşturulan devlette yer alan bireyler, herhangi bir kişinin zararına yol açacak kararları engelleyen bir sözleşme yapmış olmaktadır. Bu sözleşme de oy birliği yani anayasa ile yapılmaktadır. Yani kamusal seçiş teorisinin dayandığı devlet modeli sözleşme ile kurulan ve herkesi eşit sayan bir modeldir.

Kamusal seçiş teorisi çalışmalarını yürütürken birçok farklı iktisatçının görüşlerinden etkilenmiştir. Bunlar birisi K. Wicksell'dir. Wicksell'in ortaya attığı tez olan, kamu maliyesinin karar alma süreci (seçmenlerin doğrudan ya da temsilcileri yoluyla, hangi kamusal mal ve hizmetlerin ne düzeyde üretileceği ve maliyetlerinin nasıl paylaşılabacağına karar vermesi süreci) ile birlikte ele alınması gerektiğidir.⁹

Kamusal Seçiş (Public Choice) adı verilen bu teori, "siyasetin iktisadi araçlarla analizi" olarak nitelendirilmektedir.¹⁰ Burada bahsi geçen iktisadi kuramlar ile kastedilen varsayımlar; rasyonel insan (homo economicus), politik mübadele (political catallaxy) ve metodolojik bireyseldir.

Rasyonel insan; Bu varsayıma göre özel ekonomide tercihlerde bulunurken birey nasıl kendi çıkarına göre davranıyorsa kamu ekonomisinde de aynı şekilde davranmaktadır. Kamu ekonomisinde de özel çıkarın maksimizasyonu ilkesi geçerlidir. Bireyler, piyasa ilişkilerinde; alıcı ve satıcı olarak oynadıkları rollerden, siyasi ortamda; oy verici, vergi ödeyici, kamu hizmetlerinden yararlanıcı olarak oynadıkları rollere geçtiklerinde yine aynı şekilde davranmaktadır. Yani bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptir. Bu yüzden rasyonel insan görüşü, karar alma sürecinde bulunan aktörlerin, seçmenlerin, siyasi partilerin, bürokrasinin çıkar ve baskı gruplarının davranışlarını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Piyasada firmalar kar maksimizasyonu, bireyler ise fayda maksimizasyonu

⁸ Kirmanoğlu, H. (2014). **Kamu Ekonomisi Analizi**. (5.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık, ss. 238.

⁹ Kirmanoğlu, H. (2011). **Kamu Ekonomisi Analizi**. (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım Dağıtım, ss.239.

¹⁰ Mueller,C.D, **"Kamu Tercihi Teorisi"**, (Çeviren: Nurlane Ahundzade, Geray Musayev) http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/mueller-geray-kamu_tercihi.htm, [İndirme Tarihi: 15.02.2020]

hedeflerken; kamu kesiminde politikacıların oy maksimizasyonu, seçmenlerin ise fayda maksimizasyonu hedefi ile hareket ettiği bu görüşün bir çıkarımıdır.

Politik mübadele: Bireyler, nasıl özel ekonomide malların mübadelesi ile daha yüksek bir fayda düzeyine sahip olurlar ise, yani bu mübadeleden herkes fayda sağlıyor ise (oyun teorisi deyimi ile pozitif toplamı oyun söz konusu ise), kamu ekonomisinde de vergi ve harcamaların oylanacağı kurumsal çerçeve o şekilde seçilmelidir ki bundan herkes kazançlı çıksın.¹¹ Bu teorelin temeli, değişim kavramına dayanmaktadır. Yani kamusal seçim teorisine göre ekonomi, bir gönüllü değişim ve anlaşma sürecidir.

Politik mübadele sonucunda her iki tarafın faydası artar. Örneğin; hükümet oylarını maksimize edebilmek için seçmen kitlesine yönelik hizmetleri artırır. Seçmenler de kendine yönelik hizmetleri artıran veya mali yükleri azaltan hükümete oy vererek faydalarını maksimize ederler.

Metodolojik Bireysellik: Bu varsayım, birey ve bireyin faydası ön planda tutar. Metodolojik bireysellik ilkesine göre toplumda bütün ekonomik ve sosyal kararlar bireysel tercihlere göre belirlenir. Her birey kendi faydasını maksimize etmeye çalıştığından dolayı bireylerin toplumsal mevki ve görevleri ne olursa olsun kişisel çıkarlarını gözeticeği ve hesaplayacağı açıktır. Bu ilkenin temelinde bireyin diğer kişi, grup ve toplum karşısında sınırsız özgürlüğe sahip olması ideali yatmaktadır.

Birey, özel faaliyetlerde olduğu gibi kamusal faaliyetlerde de son karar verici olarak düşünülmelidir. Piyasaya çeşitli mal ve hizmetler arasında tercihte bulunan bireyle, siyasal süreç içinde çeşitli adaylar ve parti programları arasında tercihte bulunan birey arasında davranış yönünden herhangi bir fark yoktur. Piyasada örneğin portakal ile elma arasında bir tercihte bulunan birey, seçimlerde “A” partisi ile “B” partisi arasında tercihte bulunurken de benzer davranış içindedir.¹²

1.1.3. Kamusal Seçim Teorisinin Sınıflandırılması

Kamusal seçim teorisi, 1990’lı yıllarda pozitif ve normatif kamusal seçim olarak ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur. Pozitif kamusal seçim teorisi, rasyonel ve kişisel çıkar üzerine

¹¹ Kirmanoğlu, a.g.k., ss.240.

¹² Vural S. (1989). *İktisat Politikası Anayasası*. İstanbul: Maliye Yazıları, ss.16-17.

kurulu davranışlardan hareketle açıklama ve öngörü yapma yeteneğine sahip teoremler geliştirme çabalarından oluşmakta; normatif kamusal seçim teorisi ise esas olarak siyasi sistemin arzulanır nitelikleri ile ilgilenmektedir.¹³

Pozitif kamusal seçim teorisi “olan” ile ilgilenirken, normatif kamusal seçim teorisi ise pozitif kamusal seçim teorisindeki eksiklikler ve bunların nasıl olması gerektiği ile ilgilenir.

1.1.3.1. Pozitif Kamusal Seçim Teorisi

Pozitif kamusal seçim teorisi, politik karar birimlerinin ne yapması gerektiğini tanımlama çabasından farklı olarak politik karar birimlerinin gerçekte ne yaptığını açıklamaya çalışmaktadır.¹⁴ Yani, pozitif kamusal seçim teorisi, politik karar alma sürecindeki davranışları ve bu süreçte rol alan faktörlerin ekonomik analizini yapmaktadır. Bu analizleri yaparken de gerçek yaşamı irdelemektedir. Bu bağlamda, pozitif kamusal seçim, gerçek yaşamdaki seçmen, politikacı, bürokrat ve çıkar gruplarının davranışlarının ve politik kuralların yapısının ekonomik analizini oylama kuralları, oylama mekanizması, bürokrasinin yapısı ve işleyişi çerçevesinde ortaya koymaktadır.¹⁵ Bundan dolayı pozitif kamusal seçiminde politik sürecin merkezinde yer alan seçmenlerin davranışları önem arz etmektedir. Pozitif kamusal seçim teorisi, bürokrasinin ekonomik teorisi, çıkar ve baskı grupları teorisi, politik konjonktür dalgalanmaları teorisi, oylama kuralları teorisi, politik rekabet ve medyan seçmen teorisi olmak üzere beş temel alt teoriye sahiptir.¹⁶

Kamu seçim teorisinin pozitif sayılabilmesinin bazı kriterleri vardır. Örnek olarak bunlardan biri, bireyi temel varlık olarak kabul etmektir. Böylece birey esas alındığında optimum kamusal seçim pratik anlamda sadece bireyin tercihinine bağlı olacaktır.¹⁷ Kamusal seçim teorisi analizi, seçmenlerin, siyasi iktidarın veya bürokratların davranışlarının değerlendirildiği sonuçların birlikte incelenmesini sağlamaktadır.

¹³ Caporaso, J. A. ve Levine, D. P. (1992). *Theories of Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press, ss. 135.

¹⁴ Browning, E. K. ve Browning J. M. (1983). *Public Finance and the Price System*. Newyork: Macmillan Publishing Company, ss. 53.

¹⁵ Aktan, C. C. (2002). *Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat*. Ankara: Siyasal Kitabevi. ss.6.

¹⁶ Aktan, C. C. (1994). *Çağdaş Liberal Düşünce Politik İktisat*. Ankara: Takav Matbaası. ss.135.

¹⁷ Çelebi, A.K. (1991). “*Kamusal Tercihler ve Kamu Ekonomisinin Genişliği (Türkiye Örneği)*”, Manisa: DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s.23.

1.1.3.2. *Normatif Kamusal Seçiş Teorisi*

Normatif kamusal seçiş teorisi, pozitif kamusal seçiş teorisine temel oluşturan ideal durumları inceleme konusu yapmakta ve “ne olmalıdır” sorusuna cevap aramaktadır. Yani normatif kamusal seçiş teorisi gerçek yaşamda süre gelen hususların yerine olması gereken ile ilgilenmektedir. Teori, pozitif karar alma sürecinde rol alan kimselerin davranışlarının nasıl olması gerektiğini araştırıp, toplumun tercihini yansıtmaya noktasında en iyinin bulunmasını amaçlanmaktadır.

Normatif kamusal seçiş yaklaşımının iktisat literatürüne yapmış olduğu en önemli katkı, Anayasal iktisat olarak adlandırılan ve devletin neden olduğu sorunları açıklayan teoridir.¹⁸ Anayasal iktisat, devletin sınırlarının anayasal düzeyde belirlenmesini savunmaktadır. Anayasal iktisat teorisi, Rawls’ın sosyal sözleşme teorisi çerçevesinde yer almaktadır. Bireyler anayasada yer alan kurallarla ilgili tercihlerini yaparlarken kişisel refahlarını ön planda tutarlar ve uzun süre değişmeyecek kuralları tercih ederler. Bu nedenle anayasal kurallar oybirliği içerisinde belirlenecektir. Böylelikle oy birliği kuralı altında oluşturulan anayasal kurallar, sosyal sözleşme niteliğindedir.

Anayasal iktisat teorisi, anayasal kuralların belirlenmesi görüşüne dayalı olarak ekonomik anayasanın oluşturulması yönünde de öneriler sunmaktadır. Ekonomik anayasa, mali ve parasal anayasa olmak üzere iki temel üzerine kurulmuştur. Bunlardan mali anayasa; kamu harcamaları, borçlanma, vergilendirme, bütçe ve mali ilişkiler alanlarındaki devletin yetkilerini sınırlandırmaya yönelirken, parasal anayasa ise anayasal kurallar çerçevesinde düzenlenmesi istenen para sistemini savunmaktadır.¹⁹

1.1.4. *Kamusal Seçiş Teorisinin İnsan Davranışları Üzerine Etkisi*

Birçok iktisatçı tarafından, belli sınırlar içerisinde, piyasa ekonomisinde kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla alınan bazı vergilerin, kişilerin davranışlarını nasıl etkileyeceği üzerine çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Yapılan çalışmaların temel amacı, vergilerin göreceli fiyatlar, ürünler, kârlar ve endüstri yapıları gibi değişkenler üzerine yaptığı toplam etkinin ortaya çıkarılmasıdır.

¹⁸ Aktan, C. C. ve Dileyci D. (2007). *Modern Politik İktisat- Kamu Tercihi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. ss. 28.

¹⁹ Aktan, Dileyci, a.g.k., ss. 31.

Kamusal seçiş teorisyenleri, toplumsal tercihlere ilişkin saptamalarda bulunurken yöntem olarak kendilerine bireysel davranışları model almışlardır. Yani inceleme konusu olarak bir çıkar grubunu ya da bir yapılanmayı oluşturan bireyleri değil, bu oluşumların içerisinde karar veren ya da karar alan bireylerin davranışlarını inceleme altına almışlardır. Bu incelemeler sonucunda bireylerin hem ekonomik hem de siyasal alanda yaptıkları faaliyetlerde kendi çıkarlarına göre hareket ettiklerini saptamışlardır.

Buchanan'a göre kamusal seçiş teorisi; partiler, eyaletler ya da milletler gibi organik birimlerden ziyade, seçimde bulunan bireylerin eylemler ve davranışlarını inceleyen

“Politikanın Bireysel Teorisi” dir.²⁰ Bundan dolayı kamu kurumlarında alınan kararların merkezinde bireylerin tercihleri yer almaktadır. Kamu ekonomisinde de taraflar, bireylerden oluştuğu için bireylerin tercihleri ön planda olmaktadır.²¹

Bireyler, kamusal alanda karar verirken yapacağı işlemlerde kendi çıkarlarını maksimize edecek şekilde davranmaktadır. Bu yüzden bireyler seçmen iken faydalarını, siyasi partiler oylarını, bürokratlar bütçelerini ve çıkar grupları da kendi rantlarını maksimize etmek için çalışmaktadır.

Bireyler, kamu hizmetleri piyasasında talep edici konumda yer almaktadır. Bundan dolayı, mal ve hizmet talebi söz konusu olduğunda sadece gelirini göz önünde tutan seçmen, geliri yanında oy verme faaliyetini de gerçekleştirir. Bireyler mal ve hizmet sunumunda kendileri için en az maliyetle en çok faydayı sağlamayı taahhüt eden adaya yönelebilecektir. Bu nedenle diğer hususlar aynı kalmak koşuluyla, seçmenler kendilerine, en düşük maliyetle; en çok devlet hizmeti, toplumsal mal ve transfer aktarımı sağlayacak olan politikacıyı destekleyebilmektedir.²² Örneğin; 20 milyon oya sahip olan bir seçim bölgesinde kirada oturan birey, kira gelirlerinin belirli oranda arttırılıp arttırılmayacağına ilişkin bir oylama

²⁰ Buchanan, J.”*Pozitif Kamu Tercihi Teorisi ve Normatif Temelleri*”(Çev. Coşkun, C.), http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/anayasal-iktisat/aktanbuchanan-pozitif-kamu-tercihi.pdf, [İndirme Tarihi: 17.03.2020], ss.3.

²¹ Uzun,T. (2008).”*Kamu Yararında Değişim:Kamu Tercihi Yaklaşımı Bağlamında Bir Değerlendirme*”.(Editörler: Balcı, A., Nohutçu, A., Öztürk, K., Coşkun, B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık, ss.110.

²² Sakal, M.,“*Kamu Ekonomisi Teorisinin Gelişmesinde Kamu Tercihi Teorisinin Etkisi*” http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/sakal-kamu-ekonomisiteorisi.pdf, [İndirme Tarihi: 20.03.2020]ss. 6-9.

yapılırsa kendi menfaatini düşünüp kendi faydası doğrultusunda oy kullanacağı öngörülmektedir.

Belli bir mali kaynağın, örneğin özel satış vergisinin, ekonomik birimlerin davranışlarına olan etkisi analiz edilebilirken, “kamu malları için de ödenen vergilerin kişilerin davranışlarına olan etkisi analiz edilebilir mi?” ve “vergi olmadığı takdirde alternatif mali finansman planları çerçevesinde talep edilen kamu mallarından daha farklı miktarlarda talep etme söz konusu olur mu?” sorusu akıllara gelmektedir. Politik kurumlar aracılığıyla arz edilen mal ve hizmetlerin “kamusallığından” kaynaklanan özellikleri gereği bu sorulara cevap bulmak epey güç olabilmektedir. Çünkü bireyler bu malların bölünebilir birimleri için “fiyat” ödememekte ve politik işlem yoluyla zorla konulmuş vergileri ödemektedir.

Kamusal seçim teorisyenleri vergi mükellefi olan bireylerin vergi ile ilgili davranışlarını da incelemişlerdir. Vergi indirimleri, muafiyetleri ve istisnaları gibi uygulamada vergiden kaçınmak için kullanılabilecek müesseseleri, gereksiz ve verimsiz işlerde kullandıklarını saptamaya çalışmışlardır. Yapılan bir araştırmada Amerika Birleşik Devletleri’nde ev kredisi için ödenen faizlerin vergiden düşüleceğine dair çıkarılan bir kanundan sonra ihtiyacı olan ya da olmayan herkesin ev kiralamak yerine ev aldığı tespit edilmiştir.

Türkiye’de kamusal seçim teorisinin insan üzerine etkisi incelendiğinde yukarıda bahsedilen araştırmayla benzer sonuçların ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Türkiye’deki bireyler üzerinde bürokrasinin kamu yararına çalıştığı algısının fazla olduğu ve kamu yönetimi sürecinde işlerin verimsiz ve masraflı yapıldığı düşüncesinin hâkim olduğu görülmektedir. Devletin siyasal ve sosyal hayat aktif müdahale etmesi vatandaşları tembelleştirmiştir.²³ Türkiye’de bireyler devlet yardımı olmadan çözebileceği bir sorun karşısında bile devleti sorumlu tutabilmekte ve devletten çözüm bekleme psikolojisi içerisine girebilmektedir.

Türkiye’de piyasa alanında da aşırı devletçiliğin ortaya çıkardığı etkiyle beraber bireyler özgür karar verirken dahi devlet hazine ve tahvillerine öncelik verebilmektedir. Devlete zarar gelmesinden korkan bürokratlar gerek ellerindeki yetkinin gitmesinden çekindikleri gerekse çıkarlarında oluşması muhtemel azalma nedeniyle muhalefet içerisindeyler. Toplum yararına fakat kendi zararlarına neden olabilecek bir uygulama ya da yasa gibi

²³ Akcagündüz, a.g.m., ss.33.

durumlar söz konusu olduğunda lobicilik faaliyetlerine girilerek kendi çıkarları doğrultusunda karar alınmasına çalışmaktadırlar.²⁴

1.2. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi

Devlet, sosyal hayatta toplumsal ihtiyaçları gidermek ve mevcudiyetini sürdürmek için harcama yapmak durumundadır. Sosyal hayata müdahaleyi öngören devlet anlayışı çerçevesinde toplumsal ihtiyaçlar artmakta ve bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için kamu kesimi daha fazla harcama yapmaktadır. Fakat devlet açısından bakıldığında artan kamu harcamalarının iktisadi etkileri söz konusu olabilmektedir.

Kamu harcamalarının iktisadi etkileri konusunda geleneksel ve modern düşünceler etrafında yoğunlaşan birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Kamu harcamaları ulaşılmış olduğu miktar, hacim, boyut ve tutarıyla ekonomiyi etkilediği gibi; bu harcamaların finansman şekli ve kullanım tarzından da ekonomi çeşitli şekillerde etkilenmektedir.²⁵

Bir ülkedeki sanayileşme faaliyetleri arttıkça kişi başına düşen milli gelir artış göstermektedir. Yaşanan ekonomik gelişme ile devletin yaptığı eylem sayısı artmakta ve eylemler nitelik bakımından değişikliğe uğramaktadır. Diğer bir ifade ile devlet faaliyetlerinin genişlemesi, önceden beri devlet tarafından yapılan hizmetlerin daha yaygın biçimde yapılması şeklinde olabileceği gibi, önceden yapılmayan hizmetlerin yapılmaya başlanması ile de ortaya çıkabilmektedir. Alman iktisatçı Adolph Wagner, 1880 yılında İngiltere, Almanya, İsviçre ve ABD gibi sanayide ilerlemiş ülkeleri incelemiş, söz konusu ülkelere sanayileşmedeki gelişime bağlı olarak üretim miktarı ile milli gelir yükselirken kamu harcamalarının da arttığını saptamış ve devletin mali ihtiyaçları ile milli geliri arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.²⁶

Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin parasal göstergesi olduğundan harcamaların kamu hizmetleri arasında nasıl dağıtıldığının, hangi hizmetlere öncelik verildiğinin, bu hizmetlerin topluma olan parasal maliyetinin ne olduğunun anlaşılabilmesi için, kamu

²⁴ Akcagündüz, a.g.m., ss.33.

²⁵ Bayrak, M., Kanca, O. (2014). “Kamu Harcamaları Bileşenleri ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(2), ss.57.

²⁶ Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., Gümüş, E., (2012). *Kamu Maliyesi* (4.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi, ss.54.

harcamalarını hizmet ölçülerine göre sınıflandırmak bir bakıma zorunludur.²⁷ Bu yüzden kamu harcamaları daha kolay anlaşılması ve aynı özelliklere sahip harcamaların gruplandırılması açısından iktisadi bakımdan ayrıma tabi tutulmuştur.

Kamu harcamaları iktisadi bakımdan;

- Gerçek (reel) harcamalar
- Transfer harcamaları

olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.

Gerçek harcamalar; devlet yaptığı harcamalar karşılığında üretim faktörlerinin dolaylı veya dolaysız olarak mülkiyetine ya da kullanma hakkına sahip olduğu harcamalara denir.²⁸ Devlet yeni mal ve hizmet satın aldığı anda gerçek harcama yapmış olmaktadır. Böylece yeni gelir kaynakları oluşmakta, milli gelirden artış yaşanmaktadır. Gerçek harcamalar; eğitim, savunma, yönetim gibi devletin yapmak zorunda olduğu hizmetlere yönelik harcamalardır. Gerçek harcamalarda etki ve sonuçları bakımından;

- Cari harcamalar
- Yatırım harcamaları

olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Cari harcamalar; personel giderleri, elektrik, su faturaları gibi faydası kısa dönemde tükenen harcamalardır. *Yatırım harcamaları*; yol, köprü, baraj gibi faydası uzun dönemde de devam eden harcamalardır. Yatırım harcamaları üretime doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlamaktadır.

Transfer Harcamaları; Mal ve hizmet karşılığında yapılmayan, kişiler ya da sosyal gruplar arasında iktisadi ve sosyal nedenlerle satın alma gücünün el değiştirilmesiyle olan, milli

²⁷ Edizdoğan, Çetinkaya, Gümüş, a.g.k., ss.76.

²⁸ Kayalı, H. (2017). *Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Kamu Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri:2002 Öncesi ve Sonrası İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

gelirde bir değişiklik yaratmayan harcama türüdür. Yani transfer harcamaları karşılığı beklenmeksizin kişiler arasında aktarılan satın alma gücüdür. Transfer harcamaları, devletin hiçbir üretim faktörü kullanmadan, sadece milli gelirin yerini değiştirerek vergi olarak sağladığı kaynakları kişilere ve gruplara dağıtması şeklinde olmaktadır.²⁹ Transfer harcamaları devletin üretim faktörlerine doğrudan etki yapmadığı için oluşturduğu etki dolaylı şekildedir. Bu nedenle transfer harcamalarına karşılıksız harcamalar da denilmektedir. Kamu kurumlarına yapılan transferler, borç faiz ödemeleri, bakıma muhtaç olan kişilere yapılan ödemeler, vergi iadeleri ve sübvansiyonlar karşılıksız harcamalara örneklerdir.³⁰

Ekonomide kamu gelir ve giderleri birbirlerini tamamlayıcı bir döngü içerisinde. Devlet yapılan giderleri karşılamak için çeşitli kaynaklardan elde edeceği gelirlere başvurur. Bu gelirler, devletin egemenlik hakkına dayanarak anayasal sınırlar içerisinde elde edeceği kamu gelirleridir.

Kamu geliri dar ve geniş olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Dar anlamda kamu gelirleri, merkezi yönetimin çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirlerdir. Diğer taraftan geniş anlamda kamu gelirleri ise, merkezi yönetimin gelirlerine ilave olarak, yerel yönetim kuruluşlarının, parafiskal kurumların ve kamu iktisadi teşebbüslerinin gelirinin toplamından oluşmaktadır. Bu tanımlamaya göre, dar anlamda kamu gelirleri kamu kesiminin egemenlik gücüne dayanarak elde ettiği gelirleri ifade ederken, geniş anlamdaki kamu gelirleri tanımı devletin normal yollarla elde ettiği geliri de kapsamaktadır.

Devletin gelir sistemi içerisinde yer alan gelir türleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Vergiler,
- Harçlar,
- Resimler,
- Şerefiyeler,
- Para ve Vergi Cezaları,

²⁹ Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., Gümüş, E., ss.90.

³⁰ Ulutürk, S. (1997). *Kamu Harcamalarının Rolü Gelişimi ve Etkileşimde Bulunduğu Değişkenler Açısından Kuramsal ve Ampirik Bir Değerlendirmesi: Türkiye, 1963-1993*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Parafiskal Gelirler,
- Mülk ve Teşebbüs Gelirleri,
- Borçlanma Gelirleri,
- Mali Tekel Gelirleri,
- Para İşlemlerinden Doğan Gelirler,
- Fon Gelirleri,
- Diğer Gelirler.

Kamu geliri tanımından da anlaşılacağı üzere toplumu oluşturan kişiler ile kurum ve kuruluşlardan farklı kıstaslar gözetilerek gelir elde edilmesi kamu gelirlerini çeşitlendirmiştir. Kamu gelirleri gelir kaynağının durumuna göre de çeşitlenmektedir. Vergi, resim, harç gibi gelirler devamlılığı olan kamu geliri iken; yardım ve bağışlar gibi gelirler devamlılığı olmayan kamu gelirleridir.

1.2.1. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi Olarak Vergi

Kamu gelirleri için yapılan sınıflandırmada bazı gelir türlerini incelendiğinde, gelir kaynağının sürekli ve yeterli olmadığını görülmektedir. Fakat kamu harcamalarının yapılması devamlılık arz ettiği için kamu harcamalarının finansman kaynağının da güvenilir ve sürekli olması gerekmektedir. Bu yüzden kamu harcamalarının maliyetinin karşılanmasında devlet tarafından en çok başvurulanan finansal kaynak vergilerdir.

Vergiler, kamu harcamaları ve borçları nedeniyle ortaya çıkan kamusal yükleri karşılamak amacıyla, devletin egemenlik gücüne dayalı, karşılıksız olarak, gerçek ve tüzel kişilerden cebren aldığı nakdi değerlerdir. Vergiler, özellikle gelişmiş para piyasasından yoksun ve iç kaynak yetersizliği ile karşı karşıya kalan gelişmekte olan ülkelerde en temel finansman aracıdır. Vergiler hem gerçekleştirdiği doğrudan katkılar hem de kontrol ve teşvik açısından yarattığı dolaylı etkilerle kalkınma için önemli bir finansman kaynağı oluşturmaktadır.³¹

³¹ Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010). “Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: 1980 Sonrası”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (32), ss. 155.

Finansman tercihinde en ön sırada yer alan verginin, devletin kamu giderlerinin karşılanmasında başlıca gelir kaynağı olmasının iki temel amacı vardır. Bunlar;³²

- *Mali Amaç*: Devletin kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vergi toplanmasıdır. Klasik liberalizmin tarafsız devlet anlayışının bir sonucudur. Bu anlayışa göre, devlet harcamalarını minimum düzeyde tutmalı ve toplanan vergiler sadece bu harcamaları finanse etmek amacıyla kullanılmalıdır.
- *Ekonomik Amaç*: Vergiler yatırım ve tasarrufları teşvik etmek, üretim ve tüketime yön vermek, ekonomik istikrarı sağlamak, ödemeler dengesini düzeltmek gibi amaçlara ulaşmak için alınmalıdır.

Az gelişmiş ülkelerde tasarruf düzeyi ve özel kesim yatırım yapma kapasitesi yetersiz olduğundan devlet tasarruf açığını kapatmak yönünde gelir politikaları uygulamakta ve kamu harcamaları gerçekleştirmektedir. Gerekli olan yatırımların kamu eliyle gerçekleştirilmesi politikalardan en önemlisidir. Yatırım finansmanı için birincil olarak vergilere başvurulmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, gelir politikasına yaklaşım toplam talep düzeyini etkileyen kamu harcamaları için gerekli olan finansmanı sağlama şeklinde olmaktadır.

Vergiler devletin kamu harcamalarının finansmanını sağlarken aynı zamanda devletin sosyal, ekonomik ve politik hayata müdahale etmesini de sağlayan bir araçtır. Örneğin, ihracatı teşvik amacıyla ihracatçılara vergi indirimi ya da vergi iadesi yöntemlerini kullanarak ihracat miktarını artırabilmektir. Sağlık sorunu olanların ya da engelli grupta bulunanların vergi dışında tutulması, faaliyet gelirlerinin bir kısmının gelir vergisinden muaf tutulması ekonomik ve sosyal amaçların yerine getirilmesinde verginin önemini açıklamaktadır.

1.2.2. Kamu Ekonomisinde Finansman Tercihi Olarak Borçlanma

Devlet gerçekleştirdiği hizmetlerin bedelini sadece yararlanan vatandaşlardan değil, ödeme gücüne sahip tüm vatandaşlardan almaktadır. Fakat vatandaşlar mümkün olduğu kadar

³² Paksoy, Bakan, a.g.m., ss. 157.

kendilerinden az vergi alınmasını ancak daha fazla harcama yapılarak hizmet verilmesini istemektedirler. Aynı şekilde siyasi karar alıcılar da daha az vergi alarak daha fazla harcama yapmak istemektedir. Bu şekilde davranış göstermelerini gelirler ve harcamalardan yönünden açıklayabiliriz. Gelirler yönünden bakıldığında; siyasi karar alıcılar hem devletin çıkarlarını korumak hem de oy kaybetmemek için vergileri arttırmak istememektedirler. Harcamalar yönünden bakıldığında ise, siyasi karar alıcılar seçmenlerin hoşuna gidecek harcamalarda bulunmaktadırlar. Politikacıların bu şekilde daha az vergi alıp daha çok harcama yapmaları kamu açıklarına neden olmaktadır.³³

Kamu açıklarının politik iktisadi nedenlerinden bir diğeri de hükümetlerin topladıkları vergilerin yeterli olmadığından şikâyet etmeleri ve daha etkin bir vergi sistemi konusunda da çalışmalar yapmamalarıdır. Hükümetler tekrar seçilebilmek için kamu harcamalarını vergilerle finanse etmek yerine borçlanarak finanse etmeyi tercih etmektedirler. Bundan dolayı, kamu borçlanması gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş olan ülkelerde sıklıkla başvurulana olağan bir kamu gelir kaynağı haline gelmiştir.

Olağan kamu geliri haline gelen borçlanma iç ve dış kaynaklardan elde edilmesine göre farklılık arz etmektedir. Devlet borçlanması, borçlanmanın yapıldığı kaynak bakımından yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan elde edilmesine göre iç borçlar ve dış borçlar olarak ayrılmaktadır. İç ve dış borçlanmanın nedenleri ve miktarı ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre de farklılık göstermektedir. Bu ayrım incelendiğinde;

İç Borçlanma; devlette satın alma gücünün özel ekonomiden kamu ekonomisine transferi şeklinde olan borçlanma türüdür. Bu borçlanma türünde, ülke kaynaklarına bir ilave söz konusu olmamakta, sadece kaynakların kullanıcıları el değiştirmektedir.³⁴ İç borçlanma olması durumunda bireyler hem borç alan hem de borç veren konumundadır.

Devletler, vergi oran artışları ya da yeni vergi koyma yoluyla yaratacağı siyasi, sosyal ve ekonomik olumsuzlukları göz önünde bulundurarak iç borçlanmaya sıklıkla başvurmaktadır. Kamu finansmanında iç borçlanmanın tercih edilmesinin çeşitli avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. İç borçlanma özel yatırımların hacim ve etkinliğini arttıran

³³ Dileyici, D., Özkıvrak, Ö. (2001). *Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci, Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu ve Açık Bütçe Politikası*, http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/dileyici-butceanlayisindaki.pdf, 08.03.2020, ss.108.

³⁴ Ulusoy, A. (2016). *Devlet Borçlanması*, (9. Baskı). Trabzon: Umuttepe Yayınları, ss. 51-53.

gelişmiş sermaye piyasaları aracılığıyla büyüme, kalkınma, tasarruflar ve enflasyon üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Ayrıca, devlet iç borçlanmaya başvurarak yabancı para cinsinden borçlanmayı sınırlandırmaktadır. Bu da yerli paranın değer düşüşünü engellemeye yardımcı olmaktadır. İç borçlanmanın dezavantajı ise özel sektör yatırımları üzerindeki dışlama mekanizmasıdır. Bunun yanı sıra, yüksek düzeydeki kamu iç borçlanması iç borca güvende artış yaratmakta olmasına rağmen faiz oranı ile borç çevirme riskini de yükseltmektedir.

Dış Borçlanma; bir ülkeden diğer bir ülkeye geri ödenme koşuluyla gerçekleştirilen ve sonuçları itibarıyla milli gelir seviyesini arttıran ya da azaltan fon akımıdır.³⁵

Kamu finansmanında dış borçlanmanın tercih edilmesinin çeşitli avantajları ve dezavantajları vardır. Dış borçlanma tercihinde en önemli avantaj, özel yatırımlar üzerinde dışlama etkisi riskinin düşük olmasıdır. Ayrıca devletler dış borçlanma ile enflasyon yaratma zorunluluğuna düşmeden reel borç yükünü azaltabilmektedir. Dış borç tercihinin dezavantajı ise yurtiçi faiz ile ödünç verilebilir fon arzını etkilememekle beraber nominal döviz kuru etkisi ile özel yatırımlar üzerinde dışlama etkisi yaratmasıdır. Dış borç miktarındaki artış toplam kamu harcaması içinde borç servis oranını yükselterek borç ödemesinde kullanılacak döviz stokunu eritebilmektedir.

Ağırlıklı olarak devlet borçlanmasına dayanan kamu finansman biçiminin yarattığı iç ve dış borç faiz ile anapara geri ödeme yükümlülükleri bütçe içindeki sosyal harcamaları ve yatırım harcamalarını olumsuz olarak etkilemektedir. Artan faiz yükünün yeniden bütçe açıklarına sebep olması ve borçlanma ile finansmanı bir süre sonra sürdürülemez hale gelmekte, faiz dışı bütçe harcamalarının azalması ile bütçe gelirlerinin arttırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu durumda faiz dışı bütçe harcamaları kısılacak ya da vergi gelirleri arttırılacaktır.

Gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş ülkelerde incelendiğinde, kamu borçlanmasının faiz ve anapara ödemelerinin gerçek harcamalar üzerindeki baskısının en fazla yatırım harcamaları üzerinde olduğu açıkça görülmüştür. Sosyal harcamaların kamu borç yükü karşısında nasıl etkilendiği konusunda ise kapsamlı bir araştırma Ravallion tarafından

³⁵ Berkay, F. ve Ağcakaya, S. (2017 Haziran). “Türkiye’de Kamusal Açıkların Finansmanında İç ve Dış Borç Tercihi:1990-2015 Dönemi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (1), ss. 1-20.

yapılmış ve bütçe harcamalarının kısıldığı dönemlerde en yoksullara yönelik programların etkilendiği ancak genel sosyal harcamaların ve özel olarak belirli hedeflere yönelik sosyal harcamaların ciddi biçimde kısıldığı görülmüştür.³⁶

Hükümetler borçlanma yoluyla politik ve ekonomik maliyetine katlanmadıkları bir kaynağı elde etmektedirler. Yani borçlanma yoluyla sağlanan kaynağın yönetimde bulunan hükümet tarafından hemen harcanabilmesi mümkündür. Bu borçların geri ödemesi gelecek dönemdeki hükümetler tarafından yapılacaktır. Dolayısıyla yönetimde bulunan hükümetin kamu harcamalarına finansman kaynağı oluştururken borçlanmaya başvurması seçimi kaybetmesi gibi bir duruma neden olmayacaktır.

1.3. Kamu Ekonomisinde Karar Alma Süreci

Bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetleri, karşılanma şekline göre özel ihtiyaçlar ve toplumsal ihtiyaçlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Özel ihtiyaçlara konu olan mal ve hizmetler, arz ve talep kurallarına göre özel kesim tarafından karşılanmaktadır. Buna karşılık toplumun iç ve dış güvenliğinin sağlanması gibi mal ve hizmetlerin, arz ve talep kurallarına göre üretilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla özel kesim tarafından sağlanamayacak mal ve hizmetler kamu kesimi tarafından üretilmektedir.

Her devletin ekonomik yapısı içinde, özel mal ve hizmet üreten piyasa ekonomisinin bazı imkânsızlıklarını ve yetersizliklerini giderecek kamu kesimine ihtiyaç vardır. Yani kamu ekonomisinin görevi, ihtiyaçların karşılanmasında piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini gidermeye yardımcı olmaktır.

Piyasa başarısızlıklarının neler olduğu ve nasıl giderileceği, kamu ekonomisinin buradaki rolü uzun yıllar tartışılmış ve birçok teori ortaya çıkmıştır. Bu teorilerden biri olan piyasa başarısızlığı teorisi, Keynesyen iktisatçıların katkılarıyla geliştirilmiş ve uzun yıllar geçerliliğini korumuştur.

Piyasa başarısızlığına sebep olan nedenlerden yola çıkan Keynesyen iktisatçıları, devletin ekonomiye müdahale edip ekonomik dengeyi sağlaması ve piyasanın yaratmış olduğu

³⁶ Ravallion, M. (2000), "Are the Poor Protected from Budget Cuts? Theory and Evidence for Argentina", World Bank Working Paper, No.2391. (<http://www-wds.worldbank.org/>).

olumsuz sonuçları telafi etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Devletten beklenen telafileri maddeler halinde sıralamaya çalışmışlardır.

*Piyasa başarısızlıkları ve devletten beklenen müdahale ile düzenlemeler şu şekilde sıralanabilecektir;*³⁷

- Tam rekabetçi piyasanın geçerli olmaması piyasayı başarısızlığa uğratmaktadır. Devletin rekabeti geliştirmesi ve desteklemesi için rekabet hukuku oluşturması gerekmektedir.
- Piyasa ekonomisi kar elde etmenin mümkün olmadığı kamusal mal ve hizmeti üretememekte ve istenilen şekilde arz edememektedir. Devlet kamusal mal ve hizmet üretmelidir.
- Ölçek ekonomilerinin söz konusu olduğu enerji, ulaştırma, haberleşme sektörlerinde piyasa ekonomisi, sermayesi yeterli olmadığından mal ve hizmet arz edememektedir. Devlet tekel niteliğinde olan bu sektörlerde faaliyette bulunmalıdır.
- Ekonomide kaynakların dağılımında etkinsizlik söz konusudur. Piyasa ekonomisi tek başına bunu çözememekte ve devlet müdahalesi gerekmektedir.
- Piyasa ekonomisi sermaye birikiminin yetersizliği, risk ve belirsizlik gibi faktörler nedeniyle ekonomik kalkınma ve büyümede başarısız olmaktadır. Kalkınma ve büyüme devlet tarafından sağlanmalıdır.
- Piyasada gelir ve servet dağılımı adil olmayabilir. Devlet gelir ve servet dağılımına müdahale ederek adaleti sağlayabilmektedir.
- Piyasa ekonomisinde eksik istihdam, fiyat istikrarının bozulması, enflasyon, işsizlik gibi ekonomik istikrarsızlıklar kendiliğinden çözümlenememektedir. Devlet politikalar ile çözümlenmelidir.
- Ödemeler bilançosunda ortaya çıkan dengesizlikler piyasa ekonomisinde kendiliğinden çözümlenememektedir. Devlet çeşitli kamu politikası araçları ile ekonomiye müdahale etmelidir.

Geleneksel iktisat teorisinde piyasa tek başına yeterli görülmemiş, devlet hep ekonomiyi “düzeltici”, “iyileştirici” ve “sorunları çözücü” bir kurum olarak algılanmış ve bu yüzden

³⁷ www.canaktan.org/ekonomi/devlet-basarsiz/aktan-makale.htm (Erişim Tarihi: 14.03.2020)

devlet müdahalelerini savunmuştur. Kamu ekonomisi karar alma sürecinin, piyasa işleyişinden farklı olduğu noktalar aşağıda gösterilmiştir.

Kamu ekonomisi kavramı³⁸, “Sosyal harcamaların (kaynak tahsislerinde piyasa mekanizmasının başarısızlığa uğradığı, piyasa mekanizmasının Pareto optimal kaynak tahsisinde başarısız kaldığı mallar) sağlanmasını, finansmanını ve kaynak tahsis mekanizmasını inceleyen iktisat alt dalıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan anlaşılaacağı üzere devleti ekonomiye çeken sebeplerin başında, piyasa tarafından üretilmesi mümkün olmayan mal ve hizmetler ile kaynak tahsisinde etkin dağılımın sağlanamaması gelmektedir.

1.4. Devlet Başarısızlığı Teorisi ve Bu Duruma Yol Açan Nedenler

Devletin ekonomiye müdahale etmesiyle piyasa oluşan başarısızlıklar telafi edilmeye çalışılmıştır. Fakat ilerleyen süreçte devletin ekonomideki rolünün ve fonksiyonlarının genişlemesi ile devlet müdahalelerinin artması bu defa ekonomide yeni sorunlar çıkmasına neden olmuştur. Aşırı büyüyen devletin ekonomideki faaliyetlerinin olumsuz sonuçları göz önüne alınarak devlet başarısızlığı teorisi, kamu seçiş teorisi teorisyenleri öncülüğünde ortaya çıkmıştır.

Kamusal seçiş ekolü teorisyenlerinden James Buchanan, bu ekolü maliye teorisi içinde yeni bir paradigma olarak nitelendirmekte ve bu yeni teoriyi aynı piyasa aksaklığı gibi bir ‘devlet aksaklığı’ modeline dayandırmaktadır.³⁹ Kamu seçiş teorisyenleri tarafından geliştirilen devletin aksaklığı teorisi aynı zamanda “piyasa dışı başarısızlık” olarak anılmaktadır. Devlet başarısızlığı teorisi, devletin ekonomiye yaptığı düzenleme ve müdahalelerden dolayı görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi ile siyasi aktörlerin güç ve yetkilerinin sınırının olmaması sonucunda devletin kendinden beklenenleri yerine getirmekte başarısızlığa uğrayacağını açıklamaya çalışmaktadır. Kamu seçiş teorisyenlerine göre piyasa ekonomisi başarısız olabiliyor ise kamu ekonomisi de birçok nedenden dolayı başarısızlığa uğrayabilir. Ekonomide sorunları çözmesi beklenen devletin de başarısız olmasının sebepleri; rant kollama, mali yanılama, oy değiş tokuşu, devletin aşırı ve

³⁸ Akalın, G. (2000). Kamu Ekonomisi, Ankara: Akçağ Yayıncılık, ss.2.

³⁹ Kirmanoğlu, a.g.k., ss.240.

gereksiz harcamaları, politikada tam rekabetin olmaması, bütçe açıkları, seçmen ve politikacı davranışları şeklinde sıralanabilir.

1.4.1. Rasyonel Seçmen İlgisizliği

Piyasa ekonomisinde tam rekabet şartları olmadığı gibi politikada da tam rekabet koşulları geçerli değildir. Yani otoriter rejimlerle yönetilen toplumlarda kamusal mal ve hizmet talebi ve seçimi vatandaşlara ait olmayabilmektedir. Bununla beraber demokratik toplumlarda da kamusal mal ve hizmetlerde vatandaşlar tercihte bulunsa da her zaman politikada tam rekabet koşulları geçerli olmayabilir. Demokratik toplumlarda devlet başarısızlığına sebep olan nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

- Seçmenlerin politika konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları ve oylama mekanizmasında doğru tercihte bulunmamaları,
- Politik düşünce hürriyetinin olmaması, bazı faaliyetlerin sınırlandırılması ve/veya yasaklanması,
- Seçmenlerin politika konusunda bilgi erişim maliyetlerinin yüksek olması,
- Seçmenlerin politikaya ilgi duymaması,
- Seçmenlere karşı siyasi süreçte şeffaf olunmaması, kamusal hizmetlerle ilgili karışık bilgilerin sunulması ve seçmenlerin yanlış yönlendirilmesi.

1.4.2. Politikacı ve Bürokrat Davranışları

Kamusal seçiş teorisinin üzerinde durduğu en önemli devlet başarısızlık nedeni karar alma sürecinin arz yanını oluşturan politikacı ve bürokratların davranışlarıdır. Çünkü siyasi aktörler kendi paraları yerine vatandaşların paralarını harcadıkları için hassas davranmayabilmektedirler. Politikacı ve bürokratlar kamusal mal ve hizmet seçiminde kendi faydalarını ön planda tutacak şekilde adımlar atmakta ve tekrar seçilme kaygısı ile kamu harcamalarını arttırmaktadır. Aynı zamanda siyasi aktörler kendi üye gruplarını kollamak ve tekrar seçilmesine yardımcı olmak adına ekonomide yer alan kaynakları yanlış olarak kullanabilmekte ve vatandaşların tercihlerinde taraf olabilmektedir.

Politikacı ve bürokratlar, seçmenlerinin kısa vadeli kişisel çıkarları uğruna uzun vadeli toplumsal çıkarları göz ardı edebilmektedirler. Politik miyopluk ya da uzağı görememe etkisiyle, siyasi iktidarlarca uzun dönemde ekonomiye büyük katkılar sağlayacak projeler yerine, seçmenlere kısa dönemli fayda sağlayacak projeleri tercih edilmektedir.⁴⁰

1.4.3. Oy Ticareti

Farklı tercihleri olan seçmenlerin birbirlerinin tercihlerine oy vererek kendi faydalarını sağlayacak olan projelerin kabul edilmesini sağlamaları olayına oy ticareti (logrolling) denilmektedir.⁴¹ Hükümetler, kendilerine olan politik desteği en üst noktaya çıkarmak için en az oy kaybına neden olan finansman kanunlarını kullanabilmekte ve en çok oyu kazandıracak kamusal harcamaları tercih etmektedirler.

Oy ticareti, politikalar konusunda siyasal bir pazar ortamı yaratmakta ve oy ticareti taraflarının kamu ekonomisinden sağladığı yararları arttırıcı bir fonksiyon oluşturmaktadır. Fakat oy ticareti aşırı harcama artışına, bütçe açıklarına, kaynakların etkinsiz ve verimsiz dağılımına, enflasyona sebep olabilmektedir.

Oy ticareti evrensel olarak yasadışı olmakla birlikte, önlenmesi oldukça güç, ekonomik ve siyasi istikrarsızlık yaratan bir eylemdir.⁴² Siyasi partilerin oy verecek baskı ve çıkar gruplarının istedikleri politikalar çerçevesinde hareket etmeleri oy ticaretine örnektir.

1.4.4. Rant Kollama

Ekonomi biliminde rant, üretim faktörü olan toprağın üretimden aldığı pay ya da toprağın fiyatı olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Siyaset bilimi tanımında ise rant, bazı grup ve bireylerin hükümetlerden kaynak transfer etmek için yaptıkları faaliyetlerden elde ettikleri gelirler ve imtiyazlar olarak tanımlanmaktadır.⁴⁴ Rant kollama ise bireylerin, baskı ve çıkar

⁴⁰ Aktan, C. C. (2003). *Değişim Çağında Devlet*. (1. Baskı), Konya: Çizgi Kitabevi, ss.55.

⁴¹ Kirmanoğlu, H. (2007). *Kamu Ekonomisi Analizi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Dağıtım, ss.235.

⁴² Öztürk, N. (2007). *Kamu Tercihinin Tespitinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları*. Ankara: Palme Yayıncılık, ss.168.

⁴³ Dinler, Z. (2009). *İktisada Giriş*. (15. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi, ss. 279.

⁴⁴ Altay, A. (1993). “Rant ve Rant Kollama Faaliyetleri: Teorik Bir İnceleme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), ss. 83.

gruplarının, kendi çıkarlarını korumak ya da kişisel çıkar sağlamak amacıyla devletin uyguladığı politikaları değiştirmek için yaptıkları faaliyetlerdir.⁴⁵

Kamusal seçiş teorisyenleri, siyasi karar alıcıların davranışlarında ülke menfaatlerini değil, özel çıkarlarını göz önüne aldıklarını ifade etmişlerdir. Siyasi karar alıcılar kendilerini destekleyerek iktidara taşıyan baskı ve çıkar gruplarına kredi, vergi affı, teşvik, izin gibi çeşitli kolaylıklar sağlayarak gelecek seçime yönelik yatırım yaparlar ve rant sağlarlar.⁴⁶

Buchanan rant kollama faaliyetlerinin 3 yoldan sosyal israf yaratacağını belirtmiştir. Bunlar;⁴⁷

- Tekelin potansiyel sahiplerinin gösterdikleri çaba ve yaptıkları harcamalar,
- Devlet görevlilerinin bu harcamalara karşı gösterdikleri tepki sonucu yaptıkları harcamalar,
- Her iki tarafın rant kollama davranışlarının üçüncü taraflarda yarattığı saptırıcı davranışlar şeklinde sıralanmaktadır.

1.4.5. Mali Yanılsama

Devlet, maliye politikası ile ekonomik hayata müdahale etmektedir. Maliye politikası aracılığıyla yapılan her türlü müdahale sonucu özel sektörde olduğu gibi bazı aksaklıklar yaşanmakta ve devlet bunlara kimi zaman müdahale edememektedir. Devletin müdahale edemediği aksaklıklardan birisi de bireylerin algılarında ortaya çıkmaktadır.

Kamu harcamalarının finansmanı tüm vergi mükelleflerinden karşılandığından bireyler kişi başına düşen birim maliyeti az olarak hissetmekte ve kamu harcamalarının görünenden az olduğunu düşünüp tepki vermemektedir. Bu durum literatürde mali yanılsama yani aldanma olarak görülmektedir.

Araştırmanın sonraki kısmında devlet aksaklıklarından biri olan mali yanılsama kavramının gelişimi üzerinde durulacak ve nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

⁴⁵ Öztürk, a.g.k., ss.160.

⁴⁶ Öztürk, a.g.k., ss.234.

⁴⁷ Kirmanoğlu, a.g.k., ss.246.

1.4.5.1. *Mali Yanılsama Kavramının Gelişimi*

Adam Smith'ten bu yana serbest piyasa ekonomisi ekonomik başarının en doğru aracı olarak kabul edilmekte ve serbest piyasa ekonomisinde her şey piyasa tarafından belirlenmektedir. Bu görüşe göre, devletin ekonomiye müdahale etmesinin piyasa ekonomisini bozacağı düşüncesi hâkimdir. Fakat bu görüşe karşın, yaşanan krizler, toplumsal sorunlar, savaşlar ve sanayileşme sonrasında az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde serbest piyasa ekonomisi yerini devlet müdahalesine bırakmıştır. Çünkü ekonomideki yaşanan gelişmeler sonrası süreçte devlet, özel sektörün başarısızlıklarının düzenleyicisi olarak aktif rol almaya başlamıştır. Devletin ekonomiye düzenleyici olarak müdahalesi daha önce de belirtildiği gibi maliye politikasının en önemli araçları olan vergi ve kamu harcamaları ile sağlanmaktadır. Fakat bu araçlar hükümet tarafından kullanılırken bireylerin algılarına etki edebilmekte ve bireylerin vergi ve kamu harcamalarına bakış açılarını değiştirmesine sebep olmaktadır. Bilmeden oluşturulan bu durumun aksine bireylerin algılarındaki bu etkinin devlet tarafından bilinçli olarak oluşturulduğu da düşünülmektedir.

Literatürde bireylerin algılarındaki etki üzerine ilk kavramsal boyut, kamusal seçiş teorisinin bir parçası olarak İtalyan iktisatçı Amilcare Puviani'nin çalışmalarının sonucunda ortaya çıkmıştır. Puviani, 1903 yılında yayınlamış olduğu “The Theory of Fiscal Illusion (Mali İllüzyon Teorisi)” çalışmasında ilk kez mali yanılsama kavramını kullanmıştır.

Daha sonra uzun süre incelenmeden kalan mali yanılsama kavramı Buchanan ve Wagner tarafından; “Eğer kamu gelirleri tamamıyla şeffaf değilse ve mükellefler tarafından tam manasıyla algılanamıyorsa, kamunun maliyetleri olduğundan daha düşük görülür. Görülmeyen bu dolaylı vergilerden ötürü vergi mükelleflerinin bazıları ya da tamamı kamu harcamalarından (kamu programlarından) yararlanarak kamu harcamalarının artışı talebine sebep olurken, bu durum politikacıları da kamunun büyüklüğünü arttırma yönünde teşvik eder. Mali illüzyon arttıkça kamu sektörünün büyüklüğünde gereksiz ve istenmeyen bir artış yaşanmaktadır.” şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁸

⁴⁸ Buchanan, James ve Richard Wagner; (1977), *Democracy in Deficit*, Academic Press, New York, ss.133-134.

Buchanan ayrıca bu konuda hükümeti teşvik eden ve mali illüzyon yaratmada kullanılan üç temel stratejiden de bahsetmiştir. Bunlar, gelir yaratmada kamu mallarını kullanma, doğrudan yerine dolaylı vergilere başvurma ve enflasyonu kullanarak geliri arttırmadır.⁴⁹

1.4.5.2. Mali Yanılsama Tanımı

İllüzyon ya da yanılsama, sözlük anlamı, gerçek bir nesnenin duyular üzerindeki izlenimlerinin yanlış değerlendirilmesidir. Algılama sırasında oluşan yanılsamalar bazen kendiliğinden ortaya çıkmakta iken bazen de birinin yarattığı illüzyonlar algılamayı etkileyebilir. Bu açıklamalar doğrultusunda, mali illüzyonun ya da mali yanılsamanın da bu şekilde oluştuğunu söylemek mümkündür. Mali yanılsama hakkındaki detaylı açıklamalara araştırmanın bu bölümünde yer verilmiştir.

Ekonomi biliminde mali yanılsama kavramı, kamu gelirlerinin özellikle vergilerin miktarının toplum tarafından tam olarak bilinmemesi, devletin yaptığı harcamaların düşük maliyetli olduğunu zannetmesi ve kamu harcamalarının arttırılmasına itiraz etmemesi temeline dayanır. Kavrama göre, vergi mükellefleri ödedikleri bazı vergileri doğru ve tam algılayamadıkları için kamu kesimi mal ve hizmetlerin fiyatlarına ilişkin yanlış değerlendirmelerde bulunabilmektedirler. Vergilerin olduğundan düşük algılandığı durumda kamu mal ve hizmetlerinin fiyatları da düşük algılanacak, bu durum kamu mal ve hizmetlerine ilişkin talep ve harcamaların artmasına neden olacaktır.⁵⁰ Aynı zamanda vergi harcamaları, vergi indirimleri ve vergi oranlarındaki artışlar uzun dönem yerine kısa dönemli olarak algılanmakta ve bu şekilde oluşturulan bütçe açıklarının gelecek dönemlere bırakıldığıyla yeterince ilgilenmemektedirler.

Bir başka açıdan bakıldığında mali yanılsama, oy vericilerin zamanlar arası bütçe kısıtları konusunda yeterli bilgiye sahip olamamalarından kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Mali yanılsama hükümetlerin kısa vadeli politikalara neden yöneldiklerine, bu politikaların uzun dönemli etkilerini yeterince göz önünde bulundurmadıklarına ve seçim sistemi çerçevesinde

⁴⁹ Buchanan, James; (1960), Fiscal Theory and Political Economy, The University of North Carolina Press, Chapel Hill.

⁵⁰ Kirmanoğlu, a.g.k., ss.242.

uyguladıkları kötü mali yönetim anlayışı dolayısıyla oy vericiler tarafından cezalandırılmadıklarına ilişkin bir açıklama getirmektedir.⁵¹

Mali yanılsama, bireylerin vergiler sebebiyle katlanmak zorunda oldukları maliyetleri ve hükümetlerin sunmuş olduğu mal ve hizmetlere yönelik harcamaları gereği gibi hesap edememeleri neticesinde ortaya çıkan algılama sorunu olarak tanımlanmaktadır.⁵²

Mali yanılsama, mevcut hükümet harcamalarında bir artışı finanse etmek için ihtiyaç duyulacak gelecekteki vergi artışlarına veya harcama kesintilerine ilişkin yükün bireyler tarafından daha düşük olarak algılanmasını ifade etmektedir.⁵³ Tüm bunlara bakıldığında mali yanılsama, kamu ekonomisi işleyişi sırasında gerçekleştirilen faaliyetlerin bireyler tarafından doğru algılanamamasıdır.

1.4.5.3. Mali Yanılsama Durumuna Yol Açan Nedenler

Mali yanılsama, devletin kamusal mal ve hizmetlerin algılanan maliyetini düşürerek vatandaşların algılarının değişmesine yol açarak mal ve hizmetlere olan talebinin arttırılmasını ve bunun sonucu devletin kamu harcamalarını yükseltmesini ifade etmektedir.⁵⁴ Tanım, vergi mükellefleri kamu kesiminin büyüklüğünü ödedikleri vergilere göre değerlendirdiklerinde yanılgıya düşerek kamu kesimi mal ve hizmet fiyatlarına ilişkin doğru saptamalarda bulunamadığını açıklamaktadır. Yanlış saptama sonucu kamusal mal ve hizmet fiyatı düşük algılanacak ve kamu mal ve hizmetlerine olan talep artacaktır. Bu yanlış saptama mali yanılsamanın oluşma nedenlerinden birisidir. Mali yanılsamaya sebep olan nedenler çeşitlendirilebilmektedir. Nedenlerin çeşitliliği sebebiyle ve birçok iktisatçı tarafından iyi analiz edebilmek amacıyla sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde mali yanılsamaya sebep olan unsurların literatürdeki sınıflandırılması açıklanmaya çalışılacaktır.

Literatürde mali yanılsamaya neden olabilecek beş unsur vardır. Bunlar;

⁵¹ Kaya, F. (2009). *Mali Kural Uygulamaları ve Türkiye İncelemesi*, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezleri, Ankara, ss.12.

⁵² Renaud, P. S.A.(1989). *Studiesin Contemporary Economics: Applied Political Economic Modelling*, Springer-Verlag, ss. 115.

⁵³ Montiel, J. P. (2011). *Macroeconomics in Emerging Markets*, Cambridge University Press, ss. 268.

⁵⁴ Özge Uysal Şahin, Sevda Akar (2015). *Türkiye’de Mali İllüzyon Varlığının Analiz Edilmesi*, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, cilt:52, sayı:600, ss.34.

- Vergi yapısının karmaşıklığı,
- Vergi yapısının gelir esnekliği,
- Kiracı yanılsaması,
- Borç yanılsaması,
- Sinek kâğıdı etkisi şeklindedir.

Çalışmanın bu bölümünde mali yanılsamaya neden olabilecek unsurlar teorik olarak değerlendirilmeye çalışılacak, literatürde yer alan ampirik bulgulara ve bulgular sonucunda ulaşılan bilgilere yer verilmiştir.

Vergi Yapısının Karmaşıklığı

Bir ülkede uygulanan vergilerin tamamı o ülkenin vergi sistemini oluşturmaktadır. Vergi sistemi, devlete gelir sağlamaya yönelik farklı vergilerin bir araya gelerek oluşturduğu yapıdır. Yani bir ülkede uygulanan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, özel iletişim vergisi gibi vergilerin tamamı o ülkenin vergi sistemini oluşturmaktadır.

Vergilerin devlete gelir sağlama amacı, temel amacı olmakla beraber bunun dışında gelir dağılımında adaleti sağlama, ekonomik istikrarı sağlama gibi fonksiyonları vardır. Bu fonksiyonları üstlenen vergilerin etkin olabilmesi için bazı temel özelliklerinin olması gerekmektedir.

İyi bir vergi;⁵⁵

- Basit ve mükellef tarafından kolay anlaşılır olmalı,
- Mükellef grupları arasında yatay ve dikey adaleti sağlamalı,
- Mükellef ödeme gücü dikkate alınarak düzenlenmeli,
- Etkin ve etkili olmalı,
- Bireylerin serbest tercihlerini bozucu etkiye sahip olmamalıdır.

⁵⁵ Akkaya, Ş. (1988). “Adil Vergileme ve Optimal Vergileme Yaklaşımlarına Genel Bakış”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 46, ss.352-353.

Vergi yapısı, vergi sistemini meydana getiren vergilerin gayri safi milli hâsıla gibi iktisadi bir büyüklük içindeki nispi payını ve önemi ifade etmek için kullanılan kavramdır. Bir ülkede ne kadar vergi alınacağı ve bu vergilerin hangi kaynaklardan sağlanacağı konusundaki dengenin kurulması konusu vergi yapısı ile ilgilidir. Ülkelerin vergi yapıları içinde bulundukları duruma göre farklılık arz edebilmektedir. Yani vergi yapılarındaki farklılık ülkelerin hukuk, ekonomik, siyasal ve sosyal yapılarına göre şekillenmektedir.

Vergi yapısı karmaşıklığına yönelik çalışmalar tüm dünya üzerinde genel bir tartışma konusu olmasına rağmen vergi karmaşıklığının net bir tanımı yapılamamaktadır. En basit tanımla açıklayacak olursak vergi yapısı karmaşıklığı, bir mükellefin vergi hukukunda yer alan vergi kanunlarının ne anlama geldiğini anlamaya yönelik zorluğu ifade etmektedir. Vergi yapısı karmaşıklığı ile vergi kanunlarının gerçek hayattaki ekonomik ilişki ve işlemlerde uygulanmasına yönelik zorluk anlatılmaktadır. Vergi yapısı karmaşıklık düzeyinin az olması ya da vergi anlaşılabilirliğinin yüksek olması mükelleflerin kanunları anladığını, uyum gösterdiğini ve vergi yapısının karmaşıklığının düşük olduğunu göstermektedir.

Vergi yapısının temel ilkelerinden biri basitlik olmasına karşın vergi yapısının karmaşıklığı yani verginin anlaşılabilirlik düzeyinin düşüklüğü her dönem sorun teşkil etmiştir. Bundan dolayı uzun yıllar araştırmalara konu olmuş ve geliştirilmeye çalışılmıştır. Vergi mükelleflerinin vergisel düzenlemeleri anlaması ve bunlara uyum sağlaması etkin bir vergi yapısı için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, literatürde vergi yapısının karmaşıklığı ve bu karmaşıklık sonucu oluşan mali yanılısma kavramına ilişkin birçok teori yer almakla birlikte vergi yapısının karmaşıklığına ilişkin teorinin temelleri Puviani ve Buchanan'a kadar dayanmaktadır.

Richard Wagner⁵⁶ gelir(vergi) sistemi hipotezine ilişkin ilk uygulamalı çalışmayı gerçekleştirmiştir. Wagner, hipotezini 50 ABD şehrinin toplam cari harcama düzeyini belirlemek için birçok sosyo-ekonomik değişken ve gelir sistemi esnek olan ölçümü kullanmayı tercih etmiştir. Hipotezinde içinde dört çeşit vergi unsuru bulunan Herfindahl Endeksi kullanan Wagner, şehirlerin toplam gelirleri içinde vergi gelirlerine dayalı bir ölçüm gerçekleştirmiştir. Bu ölçüm şehrin gelirlerinin ne kadarlık kısmının tek bir kaynağa

⁵⁶ Akdoğan, Gedik, M. (2013). *Mali Yanılısma: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Değerlendirme*. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 26.

bağlı gerçekleştiğini tespit etmeye yardımcı olmuştur. Endeks değerinin yükseklik düzeyi vergi sisteminin karmaşık düzeyini göstermektedir. Yani endeks değeri ne kadar yüksek ise vergi yapısının karmaşıklığı o kadar azdır. Aynı zamanda Herfindahl Endeksi değeri daha düşük ise kamu harcama düzeyi o kadar büyük olmaktadır.

Wagner'in yaptığı çalışmada mali yanılsama tanımlamasında vergi sistemi karmaşıklığına ilişkin eleştiriler Qates, Munley ve Grene, Misiolek ve Elder tarafından yapılmıştır. Herfindahl endeksinin gelir gruplarının değerlendirmesini ihmal ettiğini ve kişi başına düşen harcama miktarının modelde yer almamasının modelin yanlış tanımlanmasına yol açabileceği belirtilmiştir. Eleştirilerle beraber EKK tahmin yöntemi kullanarak çalışmalarda da bulunan teorisyenler mali yanılsama ile vergi yapısının basitliği arasında önem düzeyi yüksek bulgulara ulaşmışlardır.

Tüm bu çalışmalarla beraber günümüzde ise politik karar alıcılar kamu harcamalarının finansmanını sağlamada bireyler üzerindeki davranışsal etkinin yarattığı mali yanılsamadan faydalanmaktadır. Yani, politikacılar vergi anlaşılabilirliğinin derecesini belirleyerek vergi uyum performansını etkileyebilmektedir. Bu nedenle, mali yanılsama aracılığıyla vergileri mükelleflerden gizleyerek hem vergiye karşı tepkiyi hem de vergiden kaçırma/kaçınma eğilimini azaltmaya yönelik politikalar oluşturabilmektedirler. Fakat politikacıların bu davranışı bireyler üzerinde farklı sonuçlar da doğurabilmektedir. Örneğin; etkin olarak tanımlanabilecek bir dolaylı vergi politikası, davranışsal açıdan değerlendirildiğinde belirli bütçe altında karar alan bireyin diğer harcamaları için ayırdığı payı azaltmasına neden olmakta birlikte bireysel tüketim tercihlerinin bozulmasına yol açmaktadır. Bu da sonuç olarak bireyin refahının azalmasına sebep olmaktadır. Bu şekilde davranış ise politikacı yapıcılarının amaçları ile sonuçta elde edilen çıktılar arasında uyumsuzluk yaratabilmektedir.

Sonuç olarak, vergi sistemi ne kadar karmaşık olursa vergi ödeyiciler tarafından ödedikleri vergi miktarı o kadar az hissedilir ve bu durum da kamu harcamalarının artmasına yol açmaktadır. Dolaylı vergiler doğrudan vergilere göre daha fazla yanılsama yaratır. Aynı zamanda alınan küçük ama çok sayıda verginin yarattığı hâsıla tek bir vergiden alınan hâsıla ile aynı olsa da yaratacağı etki mükellef tarafından çok daha düşük algılanacaktır. Tüm bu çıkarımlara dikkate alındığında ise karmaşık vergi sistemi mükellefler tarafından vergi fiyatlarının yanlış algılanmasına yol açarak illüzyonist bir etki yaratmaktadır.

Vergi Yapısı Gelir Esnekliği

Literatürde esneklik; iki değişkende meydana gelen yüzde değişimler arasındaki oran veya duyarlılık derecesi olarak ifade edilmektedir.⁵⁷ Bu tanıma göre, vergi yapısı gelir esnekliği ise; vergi gelirlerindeki yüzde değişimin, gayrisafı yurt içi hâsıla (GSYH)' da yarattığı yüzde değişime oranı olarak açıklanabilir.

İyi bir vergi sisteminde vergi yapısının gelir esnekliğinin bağlı olduğu bazı temel özellikler yer almaktadır. Bu özellikler aşağıda maddeler halinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bir vergi yapısının gelir esnekliği:

- Vergi matrahının ne ölçüde milli gelirdeki dalgalanmalara tepki gösterdiğine,
- Vergi tarifesinin tek oranlı, sabit oranlı ya da artan oranlı düzenlenip düzenlenmediğine,
- Vergi tekniğine ilişkin yapısal özelliklerin vergi gelirlerinin düzeyini ve tahsil edilme zamanını ne ölçüde etkilediğine bağlıdır.

Vergi gelirlerinin esnekliği ülkelerin ekonomide kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki ilişkide hem kısa dönem istikrarın hem de uzun dönem potansiyel büyümenin göstergesi olarak kullanılmaktadır. Uzun dönem esneklik, GSYH arttıkça vergi gelirlerinin zamanla nasıl büyüme eğilimine girdiğini, kısa dönem esneklik ise konjonktür dönemlerinde GSYH dalgalandıkça vergi gelirlerinin nasıl değiştiğini göstermektedir.⁵⁸ Yani vergi yapısı gelir esnekliği kısa dönemde vergi gelirlerindeki konjonktürel değişimleri gösterirken, uzun dönemde vergi gelirlerindeki artışı göstermektedir.

Vergi yapısı gelir esneklik değeri 1'den büyük olması olumlu durumu işaret etmekte ve konjonktürün ilerleme gösterdiği dönemlerde daha yüksek gelir elde etmeyi ifade etmektedir. Konjonktürün gerileme gösterdiği dönemlerde ise tam tersi bir durumu işaret etmektedir.

⁵⁷ Dinler, Z. (2010). *İktisada Giriş*. (10. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi, ss. 60.

⁵⁸ Akar, S. (2013). "Vergi Gelirlerinin Esnekliği ve İstikrarı: Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Dayalı Ampirik Bir Analiz". *Maliye Dergisi*, 165 (2), ss. 28-29.

Vergi yapısı gelir esnekliği, verginin tarifesine göre de farklılık arz etmektedir. Örneğin, gelir vergisi artan oranlı bir tarifeyle sahip olduğundan vergi gelirleri, vergi matrahından daha da fazla artmaktadır. Oysa sabit oranlı ya da düşük oranlı tarifeyle sahip vergiler için durum tam tersi olmaktadır.

Vergi yapısı gelir esnekliği hipotezleri her çağda açıklanmaya çalışılmış ve literatürde kamu harcamaları finansmanında kullanılan vergilerinin özelliklerini belirleme geçmişten günümüze büyük önem arz etmiştir. Literatüre incelendiğinde öncelikli olarak, Buchanan tarafından açıklanan gelir esnekliği hipotezine rastlanmaktadır. Buchanan, gelir esnekliğini açıklamaya çalışırken milli gelirin hızlı bir şekilde artış gösterdiği dönemlerde kamu geliri elde eden kurumların esneklik değeri yüksek uygulamalara ağırlık verdiğini saptamıştır. Kamu geliri elde eden kurumlar böylelikle kamu harcamalarına daha fazla finansman kaynağı bulabilmekte ve aynı zamanda daha fazla kamu harcaması yapabilmektedirler. Kamu harcamalarına olan talep, bireyin gelirine, tercihlerine ve bu harcamaların maliyetine göre değişmektedir. Bu yüzden vergi yapısı gelir esnekliğinin saptanması bireysel taleplerinde belirlenmesini kolaylaştırmaktadır.

Literatürde yer alan diğer çalışmalar incelendiğinde, vergi yapısının gelir esnekliği Oates, Craig ve Heins ve Scott tarafından ampirik olarak incelenmiştir. Yaptıkları çalışmalarda yüksek derece gelir esnekliğinin var olmasının ve elde edilen gelirin bir bölümünün esnek olmayan kaynaklardan elde edilmesinin çok daha fazla mali yanılısamaya sebep olacağını saptamışlardır. Mali yanılısamaya sebep olan bu tür vergi sistemlerine sahip ekonomilerde gelir düzeyinde meydana gelen artış ile iktisadi karar birimlerince daha fazla kamu harcaması yapıldığını ortaya koymuşlardır.

Haughton'a⁵⁹ göre vergilerin gelir esnekliği hükümetler tarafından arzu edilen bir durumdur. Çünkü hükümetlerde vergi yapısı gelir esnekliğinin yüksek olması kamu gelirlerinin istikrarını sağlamakta, kamu harcamaları ve kamu borçlanma planlarının oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle vergi yapısının gelir esnekliğini tahmin etmek ekonomilerde büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak geçmişten günümüze yapılan tüm çalışmalar incelendiğinde vergi tarifesinin artan oranlı olması mali yanılısamayı arttıran bir faktör olarak görülmüştür. Mali yanılısama

⁵⁹ Akar, a.g.m., ss. 29.

hipotezine göre, vergi ödeyiciler marjinal vergi oranlarına karşı daha çok duyarlıdırlar ve marjinal vergi oranlarının ortalama vergi oranlarından yüksek olduğu artan oranlı tariflerde, ödedikleri vergiyi daha yüksek olarak algılamaktadırlar.⁶⁰ Böyle durum sonucunda ise vergi ödeyiciler kamu harcamalarının fiyatını daha yüksek olarak algılayacakları için kamu mal ve hizmetlerine olan talep düşecektir.

Özetle, vergi sistemi ne kadar esnek bir yapıya sahipse gelir düzeyi milli gelirdeki artışa o kadar duyarlı bir hal alacak ve kamu harcamaları miktarı arttırılacaktır. Sonuç olarak da bu artış mali yanılısamaya sebep olacak ve bireyler vergi yapısının gelir esnekliği dolayısıyla kamu harcamalarının gerçek maliyetini kavrayamayacaktır. Özellikle tüm vergi sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan artan oranlı gelir vergisi ile dolaylı vergilerden biri olan KDV kamu gelirlerini arttırmakta ve bireylerin daha az algılamasına neden olarak kamu harcamaları konusunda yanılığa düşmesine sebep olmaktadır.

Kiracı Yanılısaması

Kamu harcamalarının finansmanında gelir kaynağının büyük kısmını oluşturan, politik avantajları olan dolaylı vergiler ve gelir esnekliği yüksek olan dolaysız vergiler merkezi yönetim tarafından alınmakta iken; gelir esnekliği daha düşük ya da gelir esnekliğine sahip olmayan vergiler yerel yönetimler tarafından alınmaktadır. Yerel yönetim gelirleri içerisinde büyük öneme sahip emlak vergileri mülk sahipleri tarafından ödenmektedir. Emlak vergisi mülk sahipleri tarafından ödendiği için kiracılar kamu mal ve hizmetlerinin harcama kaynağı vergi fiyatlarını doğru algılayamamaktadır. Kiracılar mülk sahipleri ile kıyaslandığında vergi fiyatlarını daha düşük algılamaktadırlar. Emlak vergisine ait tüm yük ve sorumlulukların mülk sahibi üzerine kalacağı algısına kapılmaktadırlar. Her ne kadar emlak vergisi mülk sahibi tarafından ödense de kira aracılığıyla bu yükün bir kısmı kiracılara yansıtılabilmektedir. Böylelikle verginin bir kısmı kendisine yansıtılan kiracı da, kamu mal ve hizmet fiyatı ile ödediği kira arasında bir uyumsuzluk olduğu algısı oluşacaktır. Ortaya çıkan bu algı literatürde kiracı yanılısaması olarak adlandırılan bir mali yanılısma nedenidir. Yani kiracı yanılısaması mülkiyet yapısı ile mali yanılısma ilişkisini açıklamaya çalışan bir hipotezdir.

⁶⁰ Kirmanoğlu, a.g.k., ss. 247.

Kiracı yanılsaması, verginin mülk sahibinden kiracıya verginin yansıması sonucunda yaratılan bir mali yanılsama kaynağı olarak da görülebilir. Emlak vergisi mülk sahibi tarafından ödenmesine rağmen gerçekte kiracılar verginin bir kısmını ödedikleri kira aracılığıyla ödemiş olurlar. Böylece verginin kendilerine yansıtılan kısmında yanılsamaya uğradıklarından rasyonel birey olarak bedavacı davranış sergilemekte ve daha fazla yerel harcama talebinde bulunmaktadırlar. Bu durumda vergi yansıtılırken bu bilginin kiracıdan gizlenmesiyle vergi sistemi, kiracıların bedava davranmalarına yol açan kurumsal bir düzenleme olmaktadır.

Literatürde kiracı yanılsaması kavramı birçok şekilde tanımlanmakta ve açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan bazıları Oates'e göre⁶¹, yerel yönetimlerin topladığı vergilerin ağırlıklı olarak emlak vergisi gibi servet vergilerinden oluşması, kiracı aldanması olarak adlandırılan bir duruma yol açmaktadır. Servet vergilerinin mükellefi olan ev sahipleri ödedikleri verginin bir kısmını kiracılara yansıtabilmekte ve bunun sonucunda yerel harcamaların finansmanına katıldığından kiracıların haberi olmamaktadır. Farkında olmayan kiracılar daha fazla yerel kamusal hizmet talebinde bulunmakta ve kiracı aldanması durumu ortaya çıkmaktadır.

Dell'Anno ve Martinez-Vazquez yaptıkları çalışmalarında kiracı aldanması konusunda literatürde iki alternatif yaklaşım olduğunu ifade etmektedir.⁶² İlki, Buchanan tarafından benimsenmiş olan mali aldanma yaklaşımıdır. Kiracılar, ev sahiplerinin tersine emlak vergisini gizli bir şekilde ödemektedirler. Bundan dolayı kiracı etkisi, kiracının yerel kamu hizmetlerinin vergi fiyatının bilişsel sınırlamasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer yaklaşım ise, kiracılar rasyonel davranış sonucu ev sahiplerine kıyasla daha büyük net faydalar elde ettikleri için daha fazla kamu hizmeti talep etmektedirler.

Literatürde tanımlamaların yanı sıra EKK tahmin yönetimi kullanılarak kiracı yanılsaması üzerine birçok ampirik çalışma yapılmıştır. Kiracı yanılsaması ile ilgili ilk ampirik çalışma Bergstrom ve Goodman tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada EKK tahmin yöntemi kullanılarak 826 ABD yerel yönetimi için yapılmıştır ve çalışma sonucunda elde edilen negatif katsayı değeri yerel yönetim harcama düzeyinin mevcut kiracı sayısının bir

⁶¹ Yüksel, C. (2019). "Türkiye'de Yerel Harcamaların ve Yerel Vergi Gelirlerinin İller Düzeyinde Analizi". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7 (4), ss.3.

⁶² Yüksel, a.g.m., ss. 4.

fonksiyonu (aynı gelir düzeyine sahip) olduğu vurgulanmaktadır.⁶³ Yapılan bu çalışmadan çıkan sonuca göre, toplumda kendi evini kullananların sayısı ile kamu harcamaları genel düzeyi arasında ters bir ilişki söz konusudur.

Hanushek, 140 Cleveland seçim bölgesi için 1960 yılı verileri ile EKK tahmin yöntemi kullanarak yapmış olduğu çalışmasında mülk sahiplerinin kamu harcamalarındaki artışı desteklemedikleri yönünde bir sonuca ulaşmıştır.⁶⁴

Peterson, ABD seçim bölgelerine 1968-1971 yılları verilerini kullanarak EKK tahmin yöntemiyle yaptığı ampirik çalışmasında bir bölgedeki yüksek kiracı nüfusun varlığının daha fazla kamu mal ve hizmet talebine yol açtığı sonucuna ulaşmıştır.⁶⁵

Corroll ve Yinger, Boston ilçe yönetimi için 1991 yatay kesit verileri ile EKK tahmin yöntemi kullanarak yapmış oldukları çalışma sonucunda emlak vergilerinin kira değerinde artışa neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.⁶⁶

Geçmişten günümüze kadar önemli bir konu olarak üzerinde durulan mali yanılsamanın bir nedeni olan kiracı yanılsamasını yapılan tanımlamalara ve ampirik çalışmalara bakarak özetlersek, kiracılar genellikle mal vergileri veya diğer yerel vergilerin farkında olmadıkları için mal sahiplerine göre daha fazla kamu harcaması talep etmekte ve bu da illüzyonuna sebep olmaktadır.

Böyle bir yanılsama türünde mali yanılsamanın büyüklüğü yapılan çalışmalardan da görüleceği üzere yerel yönetimlerin yetki alanı içindeki ev sahiplerinin ve kiracıların sayısına bağlıdır. Yani kiracı yanılsaması hipotezine göre, kiracı sayısı arttıkça kamu malına olan talep artmakta ve dolayısıyla kamu harcamaları artmaktadır.

Kiracı yanılsaması hipotezine bir başka bakış açısı da mülk sahiplerinin gelirlerinde idari bir artış yaşanması sonucu kamu harcamalarının artma yönünde bir eğilim göstereceğidir. Yerel yönetimler tarafından alınan emlak vergilerinin en önemli gelir kaynağı olduğu

⁶³ Bergstrom, T.C. and Goodman, R.P. (1973). "Private Demands for Public Goods". *American Economic Review*, 63, 280-296.

⁶⁴ Akdoğan, a.g.k., ss.37.

⁶⁵ Akdoğan, a.g.k., ss.38.

⁶⁶ Akdoğan, a.g.k., ss.40.

varsayımı altında, yerel mal ve hizmet sunumuna ilişkin fiyatlandırmada kiracılara kıyasla mülk sahiplerinden oluşan seçmenlerin algılarının daha doğru olduğudur. Yüksek emlak vergilerinin kiracılar üzerine yansıtılacağı beklenirken, yanılısama etkisi tam olarak söz konusu olmadığında vergi fiyatı tam ve doğru tahmin edilemez. Bunun sonucunda kira ödeyen seçmenin algısı düşük olduğundan daha yüksek düzeyli kamu harcaması talep edebilmektedir.

Kamusal mallara olan talep fonksiyonunun belirlenmesine yönelik tahminlerde birçok yazar çok farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Fakat diğer koşullar eşit olduğu varsayımı altında görece olarak kiracıların yetki alanı arttıkça yerel kamusal mal ve hizmetlere harcadıkları sermaye miktarı artmakta olduğu noktasında hem fikirlerdir.

Borç Yanılısaması

Siyasal karar alma sürecinde seçmenler, bürokratlar, politikacılar ve baskı-çıkar grupları olmak üzere 4 farklı grup yer almaktadır. Kamusal mal ve hizmet alımı gibi yönetsel faaliyetlerin oluşumu için gereken politik süreçte bu aktörler arasında ortaya çıkan ilişkiler kamu açıklarının oluşmasında ve oluşum düzeyi üzerinde çok önemli etkiye sahiptir. Çünkü kamu açıklarının nedenleri konusuna yeni bir bakış getiren Kamusal Seçiş Teorisine göre, piyasa ekonomisinde bireyler nasıl kendi faydalarını maksimize etmeye çalışıyor ise, politik sistemde de seçmenler, politikacılar ya da bürokratlar kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışırlar. Yani seçmenler kendi faydalarını maksimize etme isteğinin yanı sıra politikacılar da tekrar seçilebilmek için oylarını arttıracak davranışlar içine girerler.⁶⁷ Bu da kamu harcama düzeyini arttırarak kamu açıklarının daha da artmasına sebep olmuştur.

Kamu açıklarının artmasının bir diğer nedeni de devletin ekonomiye müdahalesinin artmasıdır. Artan müdahaleler sonucu harcamalar artmakta bu da kamu gelirleri ile finanse etmeye yetmemesi durumunda kamu açıklarına sebebiyet vermektedir. Devletin ekonomide

⁶⁷ Şen, H. ve Sağbaş, İ.(2004). *Bütçe Açıkları, Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, ss. 39.

daha çok yer alması, devletin vergileme, borçlanma, para basma ve bütçe yapma şeklindeki ekonomik hak ve yetkilerinin de politik araç haline gelmesine neden olmuştur.⁶⁸

Devlet kamusal faaliyetleri sonucu gerçekleştirdiği hizmetlerin bedelini kişilerin yararlanma esasına göre değil, ödeme gücüne sahip tüm kişilerden almaktadır. Fakat ödeme gücüne göre vergi ödeyen bireyler mümkün olduğunca kendilerinden daha az vergi alınmasını ve kendilerine daha çok kamusal hizmet sunulmasını istemektedirler. Diğer taraftan siyasi aktörler de oylarını kaybetmemek veya maksimize etmek için vergileri arttırmak istememektedirler. Bu noktada siyasi aktörler gelecekte tekrar seçilme kaygısını bir kenara bırakarak kendilerinden sonra gelecek hükümetleri yükümlülük altına sokmakta ve vergileri arttırmayarak borçlanma yolunu seçmektedir. Böylelikle hükümetler borçlanma yoluyla politik ve ekonomik maliyetine katlanmadıkları bir kamu gelir kaynağı elde etmektedirler. Borçlanma yoluyla elde edilen kaynak aynı zamanda hemen harcanmaya hazır bir gelirdir. Borçların geri ödenmesi gelecek hükümete bırakıldığından mevcut hükümet borçlanmaya başvurduğu için seçimi kaybetme gibi politik bir maliyete de katlanmaz. Politik süreçte politikacılar gibi oy vericiler de vergi harcamalarını, vergi indirimlerini veya harcama programlarında yapılan artışları uzun dönemli olarak görmemekte ve kısa dönemli etkileri üzerinde durmaktadır. Bu nedenle oy vericiler uygulanan kamu açık finansman politikaları sonucu gelecekte ortaya çıkacak ilave vergi yüküyle ilgilenmemektedir. Bu açıklamalara doğrultusunda hem politikacılar hem de oy vericiler kısa dönem sonuçlara odaklanıp yanılgıya düşmektedir. Mali yanılsamanın bir diğer nedeni olan borç yanılsaması bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ricardo-Barro Denklik Teoremine dayalı olarak eğer kamu programları vergiler yerine borçlanma ile finanse edilirse vatandaşlar kamu borçlarının gerçek yükünü doğru tahmin edemez ve kamu programlarının gerçek maliyetinin tam farkına varamazlar ki buna da borç illüzyonu denmektedir.⁶⁹ Yani kamu harcamalarının finansmanı vergileme yerine gelecek nesillere yük aktaran borçlanma veya enflasyon yaratan para basımı ile sağlanıyorsa bu

⁶⁸ Dileyici, D., Özkıvrak, Ö. (2001). *Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci, Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu ve Açık Bütçe Politikası*, http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/dileyici-butceanlayisindaki.pdf, 08.03.2020, ss.108.

⁶⁹ Uysal Şahin, Ö., Akar, S. (2015). *Türkiye'de Mali İllüzyon Varlığının Analiz Edilmesi*, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, cilt:52 (600), ss.29.

durum, bugünkü vergi ödeyiciler tarafından bir fiyat olarak algılanmayacak ve kamu hizmetlerinin talebi artacaktır.⁷⁰

Literatürde borç yanılsama teorisi üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan ilki Puviani tarafından gerçekleştirilmiştir. Puviani çalışmalarına kamu finansmanında borçlanmanın kullanılmasını sorgulamakla başlamıştır. Puviani, Buchanan, Floyd ve Hynes borç yanılsaması ile ilgili iki tür bilgiye dayalı olarak bireylerin gelecek dönemde uygulanacak bir vergiyi ya da bugünkü borçlanmayı tercih edeceklerini vurgulamışlardır. Bunlardan birincisi; politik süreç ve ikincisi, geçmiş dönem harcama ve vergi eğilimleridir.⁷¹ Her iki tür bilgi durumunda da birey, eksik bilgi sonucu borçlanmayı vergilemeye tercih edecek olursa borç yanılsaması söz konusu olacaktır.

Borç yanılsama teorisine ilişkin bir diğer çalışma ise vergi-harcama hipotezine alternatif bir teori olarak Buchanan ve Wagner tarafından geliştirilmiştir. Buchanan ve Wagner borçlanma ve enflasyon yoluyla dolaylı vergileme gibi dolaysız vergiler dışındaki finansman yöntemlerinin kamu harcamalarını arttırdığını ifade etmektedir.⁷²

Buchanan borç yanılsamasına ilişkin iki tür yaklaşım ifade etmektedir. İlki Vickrey türü borç yanılsamasıdır. Bu yanılsamada birey, borçlanma sonrası oluşacak gelecek neslin vergi yükümlülüğü üzerindeki etkiyi göz ardı etmektedir. Diğeri ise Puviani türü borç yanılsamasıdır. Bu yanılsama, varlık değerlerinde azalmanın öznel olarak değerlendirilmesinde kişiden kişiye farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Dalamagas farklı ülke grupları için EKK tahmin yöntemi kullanarak yapmış olduğu çalışmasında borçlanma yerine vergi tercih edilmesi durumunda özel tüketim kararlarının değişeceğini saptamıştır. Aynı zamanda çalışmasında borç düzeyinin GSYH' ya oranı yüksek olan ülkelerde yanılsama söz konusu değil iken; borç düzeyinin GSYH' ya oranı düşük olan ülkelerde yanılsama ile karşı karşıya kalındığını saptanmıştır.

Kısacası, kendi faydalarını maksimize etmek isteyen bugünkü karar alıcılar borçlanmayı daha düşük maliyet olarak algıladıkları için vergileme ile borçlanma arasındaki tercihlerinde borçlanmayı seçmektedirler. Bu tercih sonucunda ise borçların ödenmesi

⁷⁰ Kirmanoğlu, a.g.k., ss.247.

⁷¹ Akdoğan, Gedik, a.g.k., ss. 42.

⁷² Uysal Şahin, Akar, a.g.m., ss.29.

gereken dönemlerde vergi yükleri artacak olan gelecek nesil fayda kaybına uğramaktadır. Sonuçta kamusal tercihler teorisine göre, bugünkü karar birimleri, borç yanılması maruz kalarak, bugün karar alma sürecine katılma hakkı olmayan gelecekteki vergi ödeyecek bireyler aleyhine, kaynakları gelecekte bugüne aktarmaktadırlar.⁷³ Gelecekte elde edilecek faydanın algılanan net bugünkü değeri gelecekte elde edilecek faydanın gerçek değerini aşarsa servet yanılmasına neden olarak tüketim ve yatırım kararlarını etkileyecektir.⁷⁴

Sinek Kâğıdı Etkisi

Literatürde yerelleşme kavramı temelde, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında harcama ve kaynak paylaşımının nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Bu açıdan, kamu mal ve hizmetlerinin finansmanı ile sunumu merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında paylaştırılmıştır. Yerel yönetimlerin sunduğu kamu mal ve hizmetlerinin finansmanını doğrudan kendi gelirlerinden karşılanmakla beraber merkezi yönetimlerin bütçelerinden aktarılan koşullu ya da koşulsuz hibe ve yardımlar ile de karşılayabilmektedir.

Yerel yönetimlerin kendi gelirleri ile merkezi yönetim bütçesinden koşullu ya da koşulsuz sağlanan hibe ve yardımlar temel olarak kamusal harcama finansmanı görevini üstlenmekle birlikte farklı yerel yönetim davranışlarına ve ekonomik etkilere de sebep olabilmektedir. Yerel yönetim davranışlarını inceleyen geleneksel modellere göre, seçmenlerin tercihleri ve bu tercihlerin politik süreçte yansımalarına bakıldığında yerel yönetimlerin öz gelirleri ile merkezi yönetimden aktarılan koşullu veya koşulsuz hibe ve yardımlar karşılaştırıldığında eşit etkiye sahiptir. Fakat yapılan ampirik çalışmalar neticesinde koşulsuz hibelerin, yerel yönetim harcamalarını özel gelirden eşdeğer bir yükselişe kıyasla daha çok arttırdığını göstermiş ve bu etki Gramlich ve Galper tarafından “sinek kağıdı etkisi” olarak ifade edilmiştir.⁷⁵ Sinek kâğıdı etkisinin yarattığı bu artış özellikle yerel yönetim bütçe açıklarının üzerinde etkili olabilmekte ve aynı zamanda bütçe dengesinin bozulmasına da sebep olabilmektedir.

⁷³ Akdoğan, Gedik, a.g.k., ss. 26.

⁷⁴ Floyd, J.E. and Hynes, J.A. (1978). Debt Illusion and Imperfect Information. *European Economic Review*, (11), 381.

⁷⁵ Aytaç, D. (2015). “Türkiye’de Yönetimler Arası Transferler Sinek Kağıdı Etkisi Yaratıyor Mu? Ampirik Bir İnceleme”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 167.

Yerellik anlayışına göre sinek kâğıdı etkisi olarak ifade edilen kavram, merkezi yönetimin yerel yönetimlere aktardığı koşullu veya koşulsuz hibe ve yardımlar yerel yönetim seçmeninin kamu mal ve hizmet talebini etkilemektedir. Merkezi transferlere bu aşırı tepki ve bağımlılık durumunda koşulsuz transferlerde gelir etkisi, buna karşın yerel yönetimin de katkı vermesini öngören koşullu transferlerde ise ikame etkisi doğurmaktadır.⁷⁶ Sinek kâğıdı etkisinin sonucu olan yerel kamu hizmeti talebindeki bu artışı kamu tercihi teorisi, bürokrat davranışları, mali yanılısama etkileri ve çıkar grubu davranışları ile açıklar.⁷⁷

Literatürde mali yanılısamaya sebep olan bir başka neden, hibe ve yardım gibi yerel yönetimlerin öz gelirleri dışındaki kaynaklarından elde edilen gelirlerin kamu harcamalarında artış eğilimi yaratacağını vurgulayan sinek kâğıdı etkisidir. Merkezden yapılan yardımlar gelirdeki artışın bir sonucu olarak yerel harcamalar üzerinde artış etkisi yaratmakta, merkezi yönetimden yapılan toptan yardımlar, merkezi yönetimin yaptığı denk bir vergi kesintisinin sonucunda meydana çıkandan daha fazla olarak yerel harcamaları teşvik etmekte ve bu da sinek kâğıdı etkisi yaratmaktadır.

Bir başka açıdan ise mükelleflere vergi indirimi yapılması, vergi iadesi gerçekleştirilmesi ya da vergi oranlarının düşürülmesi suretiyle gelir arttırıcı etki yaratmak kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da kamusal mal ve hizmetin marjinal fiyatı doğru saptanamamakta ve yanıltıcı bir etki oluşumuna neden olmaktadır. Böylelikle kamu mal ve hizmetine talep artmakta ve bu da kamu harcamasını arttırmaktadır. Yani bireyler yerel yönetimler tarafından sağlanan sübvansiyonların reel değerini tam olarak bilemediklerinden kamu malı fiyatlarının azaldığı yönünde bir algıya sahip olup daha fazla kamu harcaması talep etmektedirler. Bireyler yerel yönetimler tarafından kendilerine sağlanan sübvansiyonların reel değerini tam olarak kavrasalar da, ödedikleri vergilerin gerçek değeri hakkında tam bilgiye sahip olamayabilirler ve sonuçta yine daha fazla kamu harcaması talep edebilmektedirler.

Sinek kâğıdı etkisi ismi, yapılan çalışmalar sonucunda Arthur Okun' un "paranın çarptığı yere yapışması" gözlemine benzetildiği için verilmiştir. ABD'de ele alınan bir bölgede, bireylerin net gelirlerindeki 100\$'lık bir artış, yerel otoritelerin harcamalarında 5-10\$'lık

⁷⁶ Batirel, a.g.m., ss. 23-24.

⁷⁷ Cullis, J. and Jones, P. (1998). *Public Finance and Public Choice*. NewYork: Oxford University Press, 321.

bir artışa neden olurken; toptan bir yardım, harcamaları 40-100\$ arttırdığı gözlenmektedir.⁷⁸ Bu durum sinek kâğıdı etkisi olarak açıklanmaktadır. Çünkü para gittiği sektöre yapışmaktadır. Yani yerel sektör ekonomisine giren hibe ve yardımlar yine yerel sektör ekonomisi içerisinde harcanmaktadır.

Yerel yönetimlerde sinek kâğıdı etkisini açıklayan tüm bu çalışmalara rağmen, literatürde etkinin varlığı konusunda teorisyenler arasında tam bir mutabakatın olduğunu söylemek güçtür.

⁷⁸ Akdoğan, Gedik, a.g.k., ss. 44.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE MALİ YANILSAMA

2.1. Türkiye Ekonomisi ve Mali Yapısı

Büyük çoğunluğu devlet eliyle gerçekleştirilen bir ekonomide devlet, kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasındaki ilişkiyi de göz önünde tutarak harcamaların finansmanı için gelirler politikası ve gider politikası belirlemektedir. Aynı şekilde bütçe açıklarının da finansmanına ilişkin borçlanma politikaları oluşturmaktadır.

Devletin ekonomik faaliyetler içerisindeki payının önemsenecek kadar büyük olduğu Türkiye ekonomisinde belirlenen politikalar dikkate alındığında; fiyat istikrarı, finansal istikrar ve cari işlemler dengesinde son bir yılda elde edilen kazanımların korunup geliştirilmesi, üretim ve verimlilik odaklı, sürdürülebilir büyüme ile adaletli paylaşımaya yönelik ekonomik dönüşümün gerçekleştirilmesin, kamunun güçlü desteği ve özel sektörün öncülüğünde sermaye birikiminin ve sanayileşme sürecinin hızlandırılmasına, her alanda verimliliğin artırılmasına, yurtiçi tasarrufların ve üretken yatırımların düzeyinin yükseltilmesine, üretim süreçlerinin ihracata dönük, yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüşmesine, mali disipline kararlılıkla devam edilmesine, kaynakların verimli kullanılmasının sağlanmasına ve belirlenen alanlarda tasarrufu sağlayacak yapısal değişikliklerin hayata geçirilmesine katkı verecek şekilde uygulanmaktadır.⁷⁹

Kamu gelir-gider ve borç dengesi çerçevesinde uygulanmakta olan ekonomi ve maliye politikalarına göre Türkiye’de mali yanılsama düzeyini daha rahat ele almak, araştırmaya kaynak oluşturmak ve mali yanılsamaya neden olan unsurları Türkiye açısından değerlendirmek için 2021 yılı Ocak-Mayıs dönemi merkezi yönetim bütçe gelir, gider ve borç verileri bu bölümde incelenmiştir.

Milyon TL	2020			2021			Değişim (%)
Yıllık Gerçekleşme	Ocak-Mayıs	(%)	Bütçe	Ocak-Mayıs	(%)		
Bütçe Giderleri	1.202.236	479.219	39,9	1.346.139	549.984	40,9	14,8
Bütçe Gelirleri	1.029.493	389.139	37,8	1.101.146	542.475	49,3	39,4

⁷⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.

Bütçe Dengesi	-172.743	-90.080	52,1	-244.993	-7.509	3,1	91,7
Faiz Dışı Denge	-38.781	-25.120	64,8	-65.450	73.948	-113,0	394,4

Şekil 2.1. Merkezi yönetim bütçe dengesi ve faiz dışı denge (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

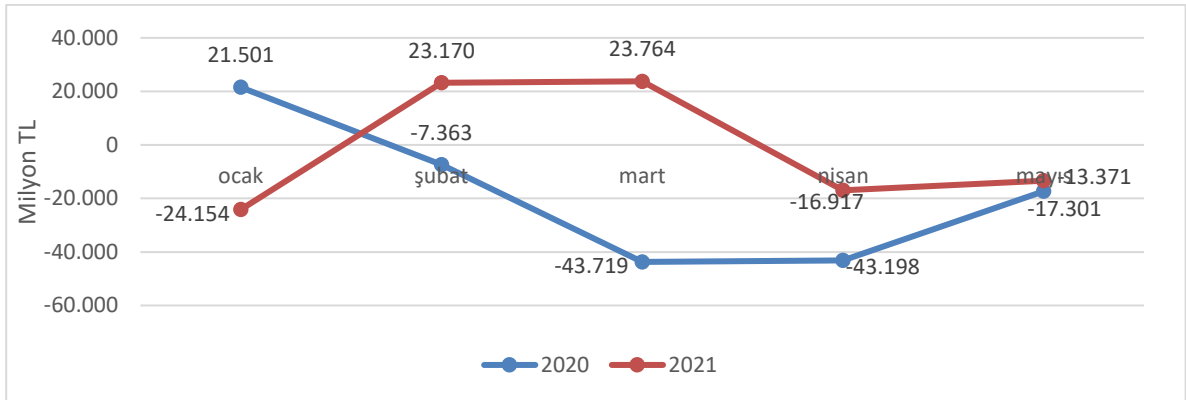
Şekil 2.1'deki Merkezi yönetim bütçe dengesi ve faiz dışı denge tablosuna bakıldığında; 2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde bütçe giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 14,8 oranında artarak 549 milyar 984 milyon TL olarak gerçekleşirken faiz hariç bütçe giderleri ise yüzde 13,1 oranında artarak 468 milyar 527 milyon olarak gerçekleşmiştir.

2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde bütçe gelirleri 2020 yılının aynı dönemine kıyasla yüzde 39,4 oranında artarak 542 milyar 475 milyon TL gerçekleşirken, vergi gelirleri ise yüzde 51,0 oranında artarak 423 milyar 702 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.⁸⁰

Faiz dışı denge 2020 yılı Ocak-Mayıs döneminde 25 milyar 120 milyon TL açık vermiş iken 2021 yılının aynı döneminde 73 milyar 948 milyon TL açık vermiştir.

2020 yılı Ocak-Mayıs döneminde 90 milyar 80 milyon TL açık veren merkezi yönetim bütçesi, 2021 yılı aynı döneminde 7 milyar 509 milyon TL açık vermiştir.⁸¹

Şekil 2.2.'deki bütçe dengesi grafiğine bakıldığında; 2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde merkezi yönetim bütçesi Şubat ve Mart ayları içerisinde fazla vermiş iken diğer aylarda açık vermiştir.

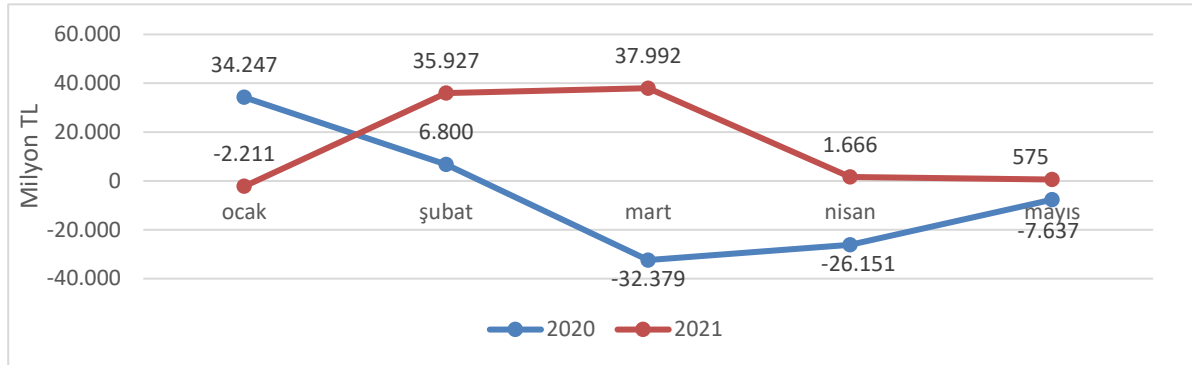

Şekil 2.2. Bütçe dengesi (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

⁸⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.

⁸¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.

Şekil 2.3.'teki faiz dışı denge grafiğine bakıldığında; 2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde merkezi yönetim bütçesi Ocak ayı içerisinde açık vermiş iken diğer aylarda fazla vermiştir.

Şekil 2.3. Faiz dışı denge (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2.1.1. Türkiye Ekonomisinde Harcama Yapısı

Ülkelerin durumlarına göre farklılık gösteren kamu harcamalarının sınıflandırılması, kamu hizmetlerine ait harcamaların gruplara ayrılması, ayrılan bu gruplar arasında karşılaştırmalar yapılması, hangi grupta artış hangi grupta azalış görüldüğünün kolaylıkla saptanmasında büyük önem arz etmektedir.

Bütçe gider kalemleri rahatlıkla anlaşılabilir diye Türkiye’de kamu harcamaları sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de merkezi yönetim bütçe giderleri gerçekleştirmelerinin ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre dağılımı mali yanılısına düzeyinin değerlendirilmesi ve mali yanılısamaya sebep olan unsurların Türkiye açısından değerlendirilmesi incelenmiştir.

2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde bütçe giderleri, 2020 yılının aynı döneminde 479 milyar 219 milyon TL gerçekleşmeye göre yüzde 14,8 oranında artış göstererek 549 milyar 984 milyon TL olmuştur.

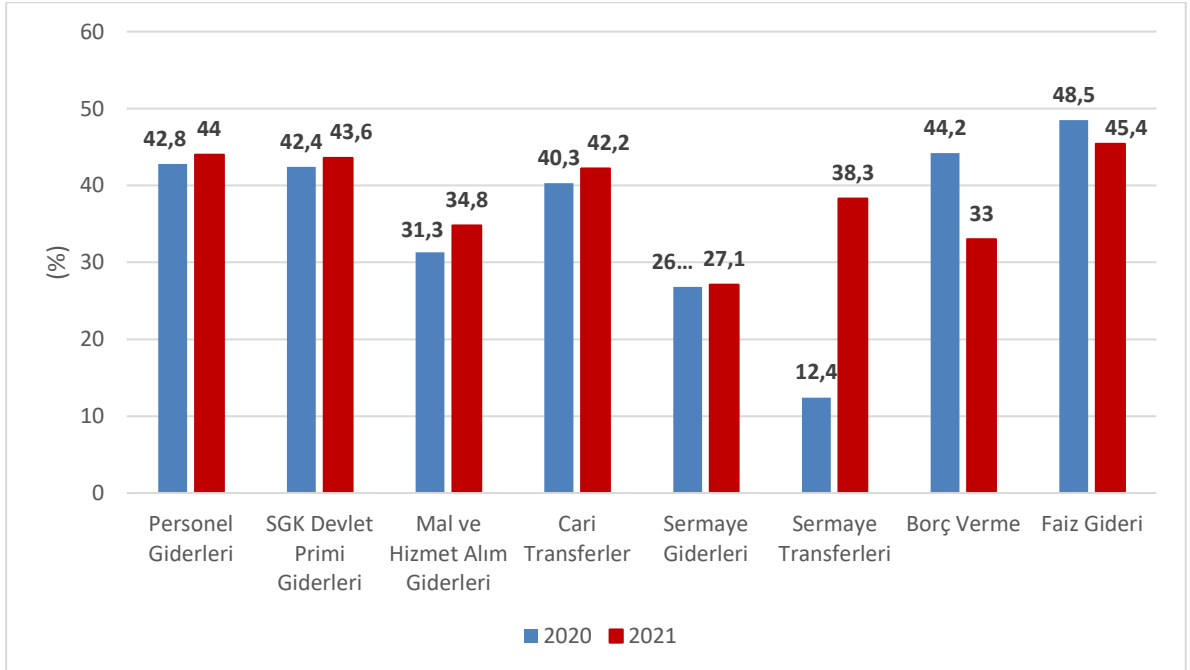
Milyon TL	2020			2021			Değişim (%)
Yıllık Gerçekleşme	Ocak-Mayıs	(%)	Bütçe	Ocak-Mayıs	(%)		
Personel Giderleri	287.769	123.032	42,8	326.633	143.655	44	16,8
SGK Devlet Primi Giderleri	48.286	20.475	42,4	54.527	23.788	43,6	16,2
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	96.399	30.219	31,3	89.067	31.023	34,8	2,7

Cari Transferler	497.989	200.644	40,3	536.014	226.010	42,2	12,6
Sermaye Giderleri	92.911	24.864	26,8	103.734	28.152	27,1	13,2
Sermaye Transferleri	15.171	1.879	12,4	8.782	3.366	38,3	79,2
Borç Verme	29.750	13.146	44,2	37.984	12.531	33	-4,7
Faiz Gideri	133.962	64.960	48,5	179.542	81.457	45,5	25,4
Yedek Ödenekler	0	0		9.857	0		
Bütçe Giderleri	1.202.236	479.219	39,9	1.346.139	549.984	40,9	14,8

Şekil 2.4. Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2021 yılının Ocak-Mayıs döneminde merkezi yönetim bütçe giderleri içerisinde en yüksek gerçekleşme oranı yüzde 44,0 ile personel giderlerinde ve en düşük gerçekleşme oranı ise yüzde 27,1 ile sermaye giderlerinde olmuştur.⁸²

Ekonomik sınıflandırmaya göre 2021 yılı Ocak-Mayıs dönemi gerçekleştirmeleri ile 2020 yılı aynı dönem gerçekleştirmeleri karşılaştırmalı olarak Şekil 2.5’de gösterilmiştir.

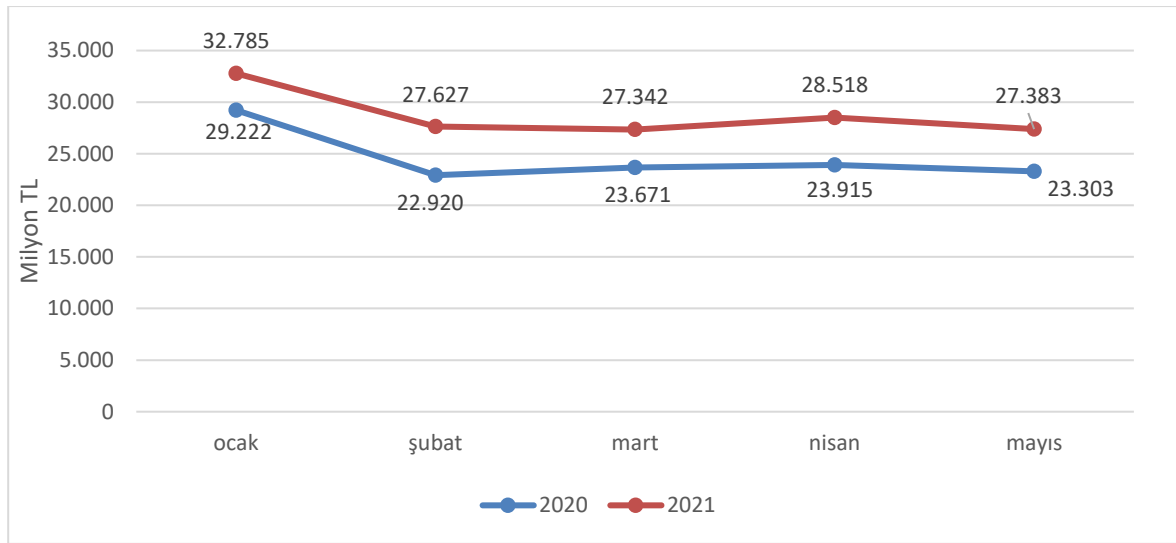

Şekil 2.5. Ekonomik sınıflandırmaya göre bütçe giderlerinin gerçekleşme oranları (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

⁸² T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.

Personel giderlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 42,8 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 44,0 olarak gerçekleşmiştir. Personel giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 16,8 oranında artış göstererek 143 milyar 655 milyon TL olmuştur.

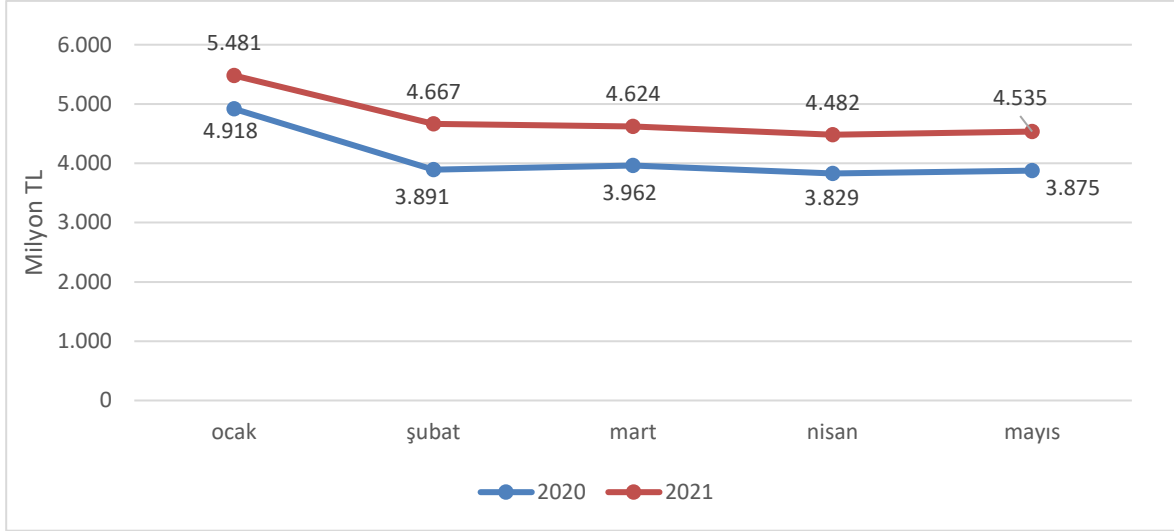
Şekil 2.6 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Ocak ayında, en düşük değer ise Şubat ayında görülmüştür.

Şekil 2.6. Personel giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 42,4 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yine yüzde 43,6 olarak gerçekleşmiştir. Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 16,2 oranında artış göstererek 23 milyar 788 milyon TL olmuştur.

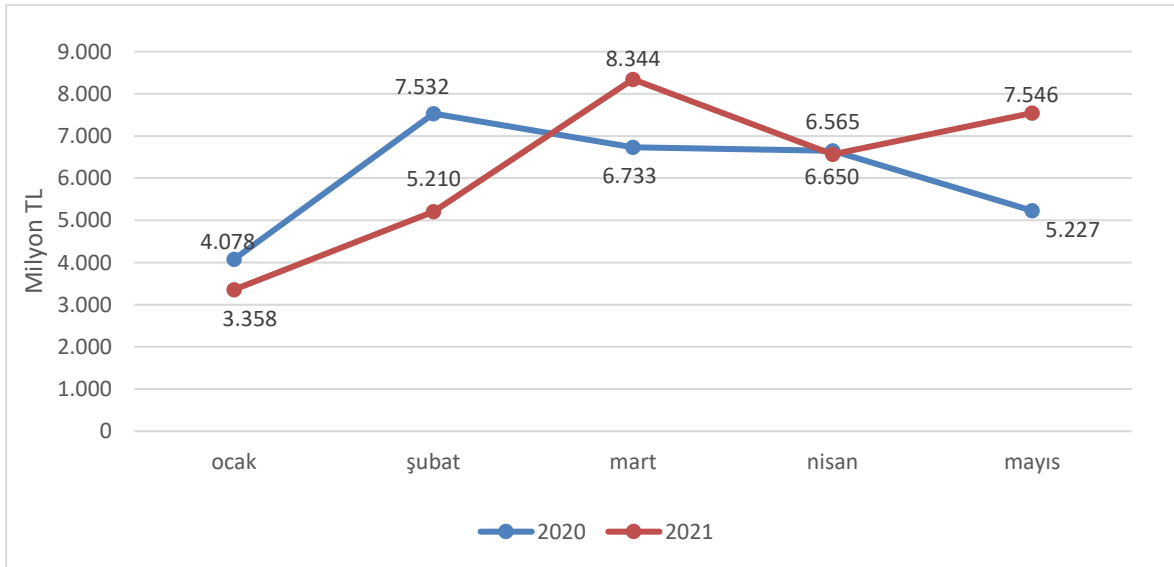
Şekil 2.7 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Ocak ayında, en düşük değer ise Nisan ayında görülmüştür.

Şekil 2.7. Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Mal ve hizmet giderlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 31,3 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 34,8 olarak gerçekleşmiştir. Mal ve hizmet giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 2,7 oranında artış göstererek 31 milyar 23 milyon TL olmuştur.

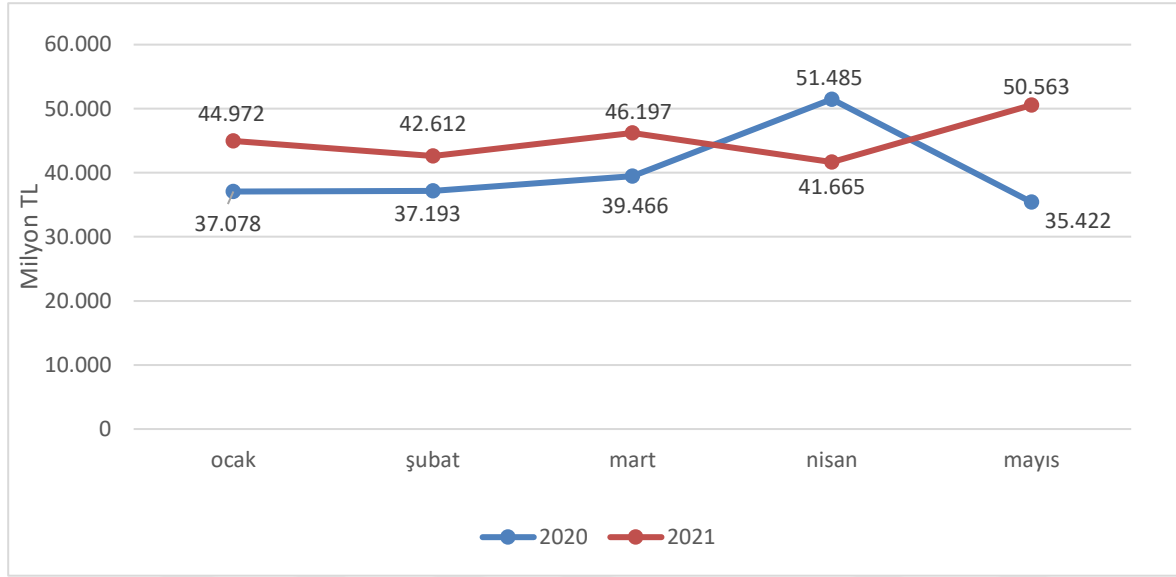
Şekil 2.8 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mart ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

Şekil 2.8. Mal ve hizmet alım giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Cari transferlerin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 40,3 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 42,2 olarak gerçekleşmiştir. Cari transferler 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 12,6 oranında artış göstererek 226 milyar 10 milyon TL olmuştur.

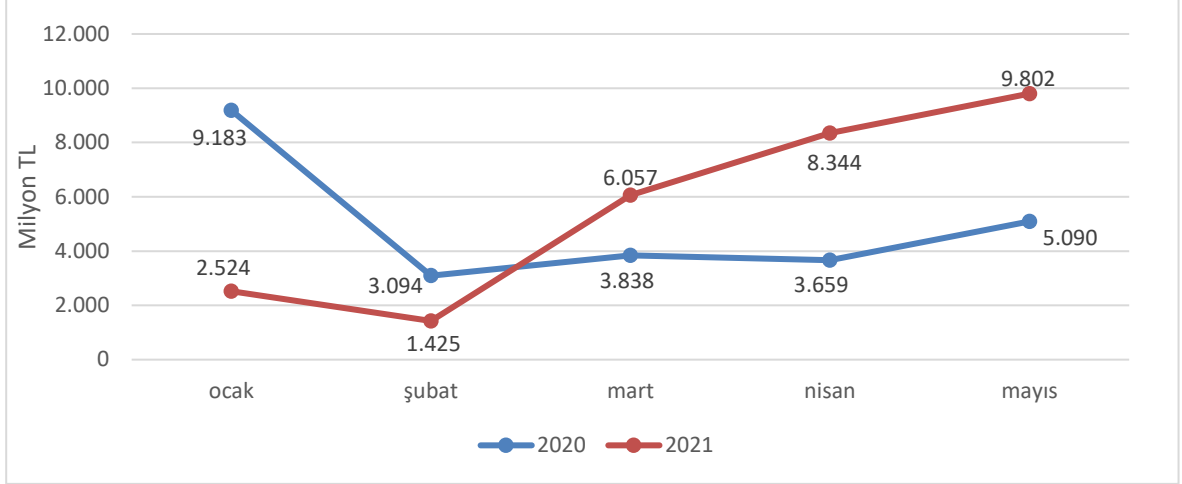
Şekil 2.9 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mayıs ayında, en düşük değer ise Nisan ayında görülmüştür.

Şekil 2.9. Cari transferler (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Sermaye giderlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 26,8 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 27,1 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 13,2 oranında artış göstererek 28 milyar 152 milyon TL olmuştur.

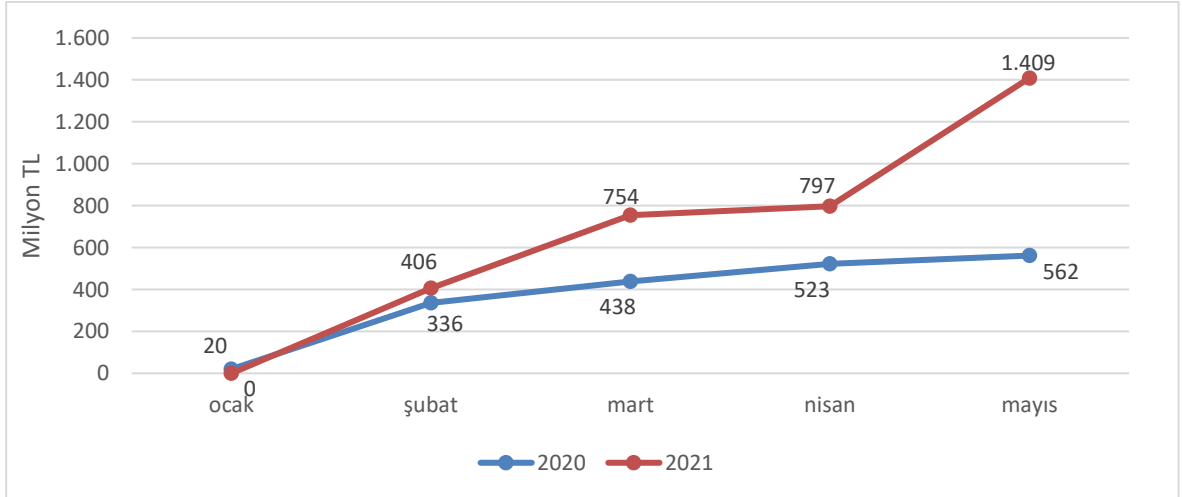
Şekil 2.10 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mayıs ayında, en düşük değer ise Şubat ayında görülmüştür.

Şekil 2.10. Sermaye giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Sermaye transferlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 12,4 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 38,3 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye transferleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 79,2 oranında artış göstererek 3 milyar 366 milyon TL olmuştur.

Şekil 2.11 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mayıs ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

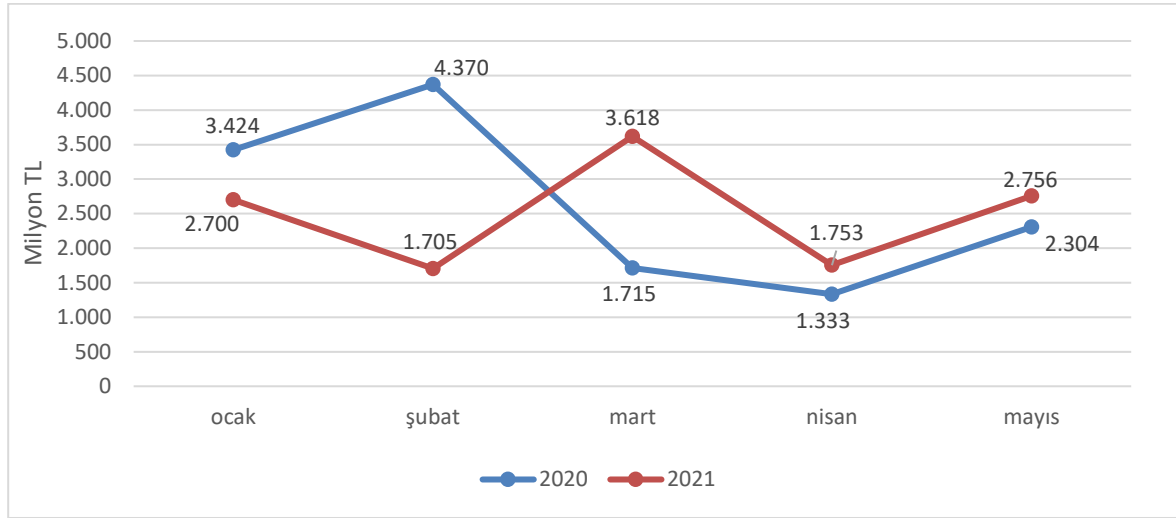

Şekil 2.11. Sermaye transferleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Borç verme kalemi 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 44,2 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 33,0 olarak gerçekleşmiştir. Borç verme kalemi

2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 4,7 oranında azalış göstererek 12 milyar 531 milyon TL olmuştur.

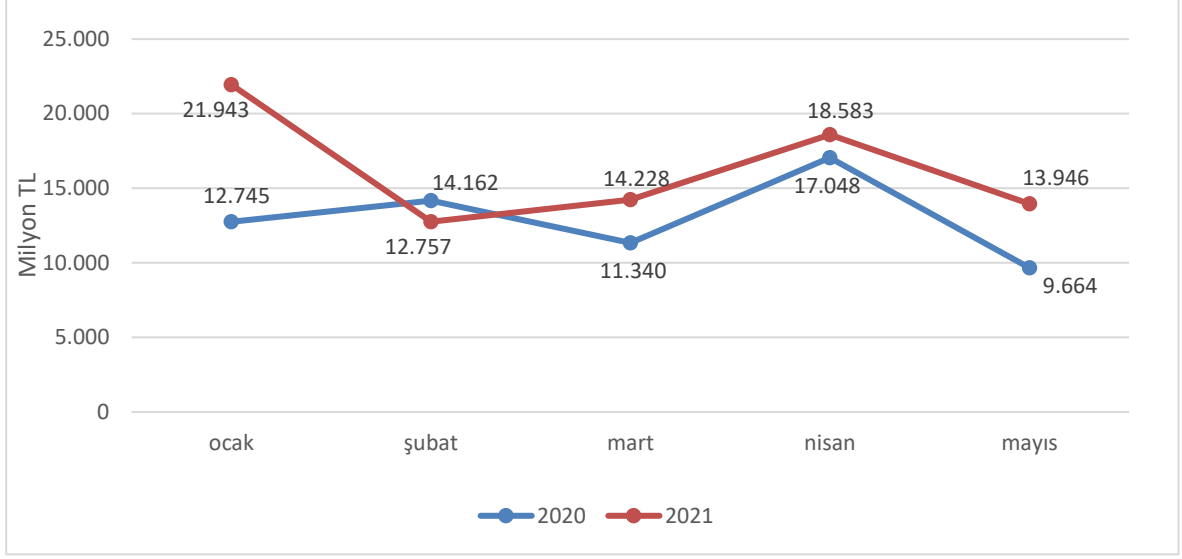
Şekil 2.12 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mart ayında, en düşük değer ise Şubat ayında görülmüştür.

Şekil 2.12. Borç verme (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Faiz giderlerinin 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 48,5 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 45,4 olarak gerçekleşmiştir. Faiz giderleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 25,4 oranında artış göstererek 81 milyar 457 milyon TL olmuştur.

Şekil 2.13 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Ocak ayında, en düşük değer ise Şubat ayında görülmüştür.

Şekil 2.13. Faiz giderleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2020-2021 yılları Ocak-Mayıs dönemi merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında; cari transferler kalemi 2020 yılı gerçekleşme rakamı bütçe payı yüzde 40,3 olmuştur. 2021 yılı bütçe ödenek ve hedefine ise yüzde 42,2 olarak beklenmektedir. Cari transferlerin gerçekleşme rakamında beklenen yüzde 1,9'lık bu artışın sebebi bireylerin devlete karşı olan kamu harcamalarını arttırması talebinin devlet bütçesine bir yansıması olarak düşünülebilir. Fonksiyonel sınıflandırmaya baktığımızda; en yüksek gider grubunu genel kamu hizmetleri oluşturmaktadır. Ülke bireyleri tarafından kamu hizmetlerine artan talep sonucu devlet tarafından gerçekleştirilen politikalar kapsamında genel kamu hizmetlerinde artış yaşandığı düşünülebilir.

2.1.2. Türkiye Ekonomisinde Gelir Yapısı

Kamu geliri çoğunlukla milli gelir üzerinden elde edilirken elde edilen bu gelirler yine kamusal hizmet amacıyla kamu giderlerine dönüşmektedir. Kamu gelirleri devletin egemenlik gücüne dayanılarak değişik kaynaklardan elde edilmektedir. Gelirler elde edildiği kaynaklar ve elde ediliş şekilleri bakımından değişik şekillerde adlandırılır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de merkezi yönetim bütçe gelirleri gerçekleştirmelerinin dağılımı mali yanılısama düzeyinin değerlendirilmesi ve mali yanılısamaya sebep olan unsurları Türkiye açısından değerlendirilmiştir.

2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde, merkezi yönetim bütçe gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 39,4 oranında artışla 542 milyar 475 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Milyon TL	2020			2021			Değişim (%)
Yıllık Gerçekleşme	Ocak-Mayıs		(%) Bütçe	Ocak-Mayıs		(%)	
Genel Bütçe Gelirleri	1.000.039	376.611	37,7	1.076.332	527.921	49	40,2
Vergi Gelirleri	833.062	280.506	33,7	922.744	423.702	45,9	51
Vergi Dışı Diğer Gelirler	166.977	96.105	57,6	153.587	104.219	67,9	8,4
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	21.692	8.345	38,5	16.547	9.710	58,7	16,4
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	7.762	4.183	53,9	8.267	4.844	58,6	15,8
Bütçe Gelirleri	1.029.493	389.139	37,8	1.101.146	542.475	49,3	39,4

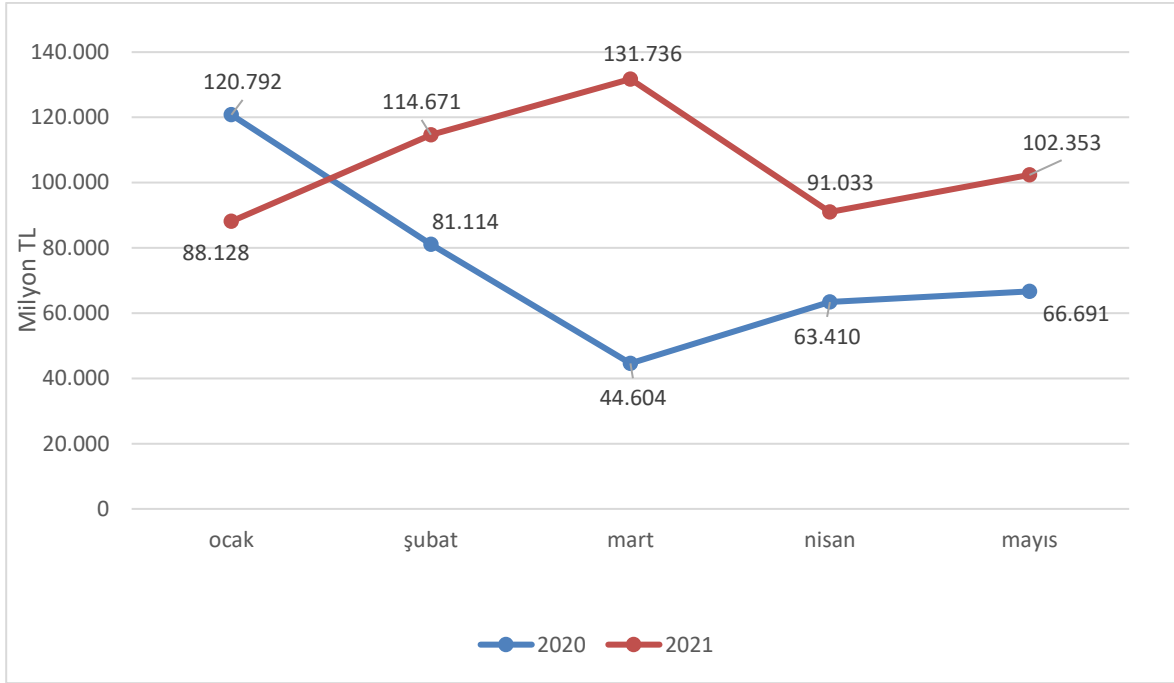
Şekil 2.14. Merkezi yönetim bütçe gelirleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2021 yılının Ocak-Mayıs döneminde merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde en yüksek gerçekleşme oranı yüzde 58,7 ile özel bütçeli idarelerin gelirlerinde ve en düşük gerçekleşme oranı ise yüzde 49,0 ile genel bütçe gelirlerinde olmuştur.⁸³

Genel bütçe gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 37,7 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 49,0 olarak gerçekleşmiştir. Genel bütçe gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 40,2 oranında artış göstererek 527 milyar 921 milyon TL olmuştur.

Şekil 2.15 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mart ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

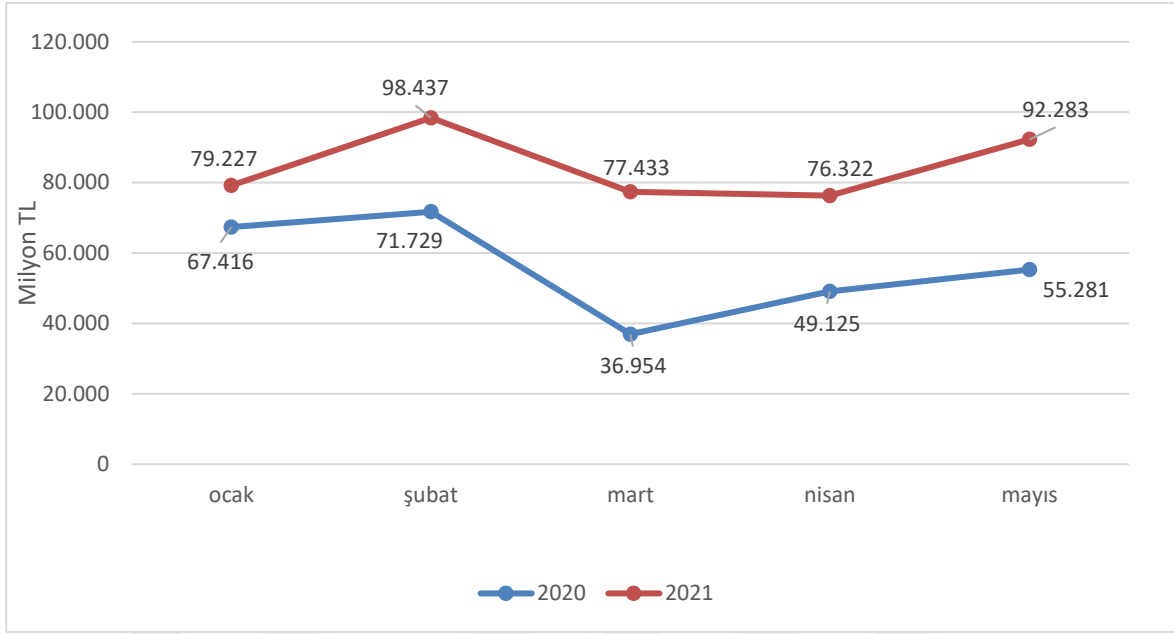
⁸³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.

Şekil 2.15. Genel bütçe gelirleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Vergi gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 33,7 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 45,9 olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 51,0 oranında artış göstererek 423 milyar 702 milyon TL olmuştur.

Şekil 2.16 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Şubat ayında, en düşük değer ise Nisan ayında görülmüştür.

Şekil 2.16. Vergi gelirleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Başlıca vergi türlerinin 2021 yılı Ocak-Mayıs dönemi gerçekleştirmeleri, 2020 yılının aynı döneminin gerçekleştirmeleri ile karşılaştırmalı olarak tabloda gösterilmiştir.

Milyon TL	2020			2021			Değişim (%)
Yıllık Gerçekleşme	Ocak-Mayıs	(%)	Bütçe	Ocak-Mayıs	(%)		
Gelir Vergisi	158.814	58.489	36,8	195.288	80.017	41	36,8
Kurumlar Vergisi	105.047	47.382	45,1	105.174	67.913	64,6	43,3
Dâhilde Alınan Katma Değer Vergisi	71.542	19.238	26,9	71.579	43.648	61	126,9
Özel Tüketim Vergisi	207.283	62.250	30	213.731	77.338	36,2	24,2
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	27.068	10.045	37,1	28.462	11.916	41,9	18,6
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	159.170	46.165	29	194.923	89.005	45,7	92,8
Damga Vergisi	20.961	8.327	39,7	23.812	11.667	49	40,1
Harçlar	30.653	10.256	33,5	34.395	14.310	41,6	39,5
Diğer	52.524	18.352	34,9	55.381	27.889	50,4	52
Vergi Gelirleri	833.062	280.506	33,7	922.744	423.702	45,9	51

Şekil 2.17. Başlıca vergi türleri gerçekleştirmeleri ve oranları (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Gelir vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 58 milyar 489 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 80 milyar 17 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında gelir vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 36,8'lük artış gerçekleşmiştir.

Kurumlar vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 47 milyar 382 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 67 milyar 913 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında kurumlar vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 43,3'lık artış gerçekleşmiştir.

Dâhilde alınan katma değer vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 19 milyar 238 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 43 milyar 648 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında dâhilde alınan KDV tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 126,9'lük artış gerçekleşmiştir.

Özel tüketim vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 62 milyar 250 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 77 milyar 338 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında özel tüketim vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 24,2'lık artış gerçekleşmiştir.

Banka ve Sigorta Muameleleri vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 10 milyar 45 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 11 milyar 916 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında banka ve sigorta muameleleri vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 18,6'lık artış gerçekleşmiştir.

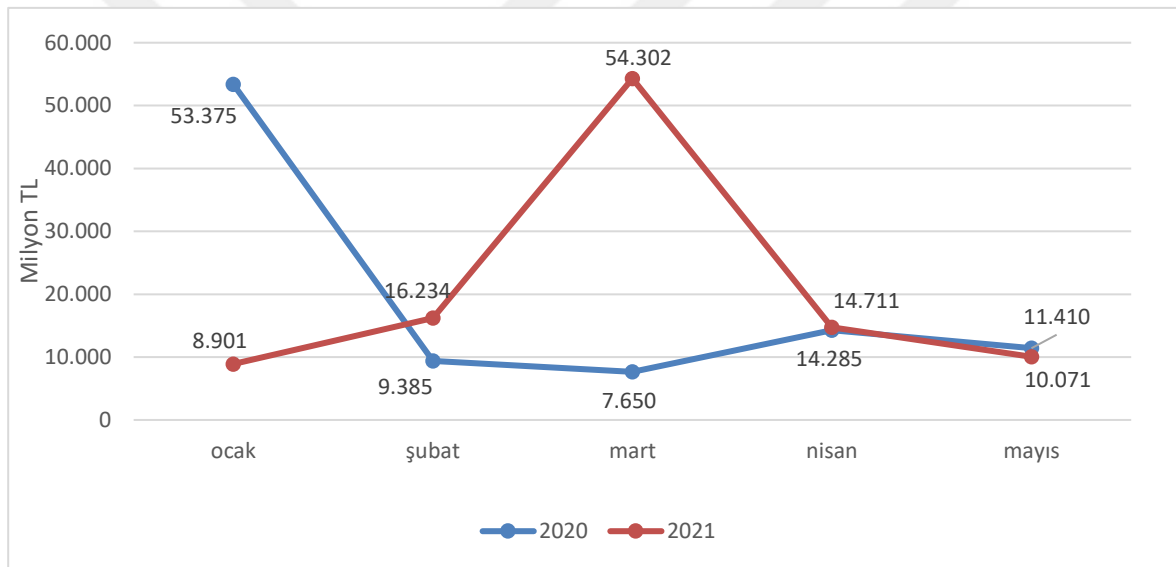
İthalde alınan katma değer vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 46 milyar 165 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 89 milyar 5 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında ithalde alınan KDV tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 92,8'lik artış gerçekleşmiştir.

Damga vergisinde 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 8 milyar 327 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 11 milyar 667 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında damga vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 40,1'lük artış gerçekleşmiştir.

Harç gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde 10 milyar 256 milyon TL, 2021 yılının aynı döneminde 14 milyar 310 milyon TL tahsilat yapılmıştır. 2021 yılında gelir vergisi tahsilatında 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 39,5'lik artış gerçekleşmiştir.

Genel bütçe vergi dışı diğer gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 57,6 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 67,9 olarak gerçekleşmiştir. Genel bütçe vergi dışı diğer gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 8,4 oranında artış göstererek 104 milyar 219 milyon TL olmuştur.

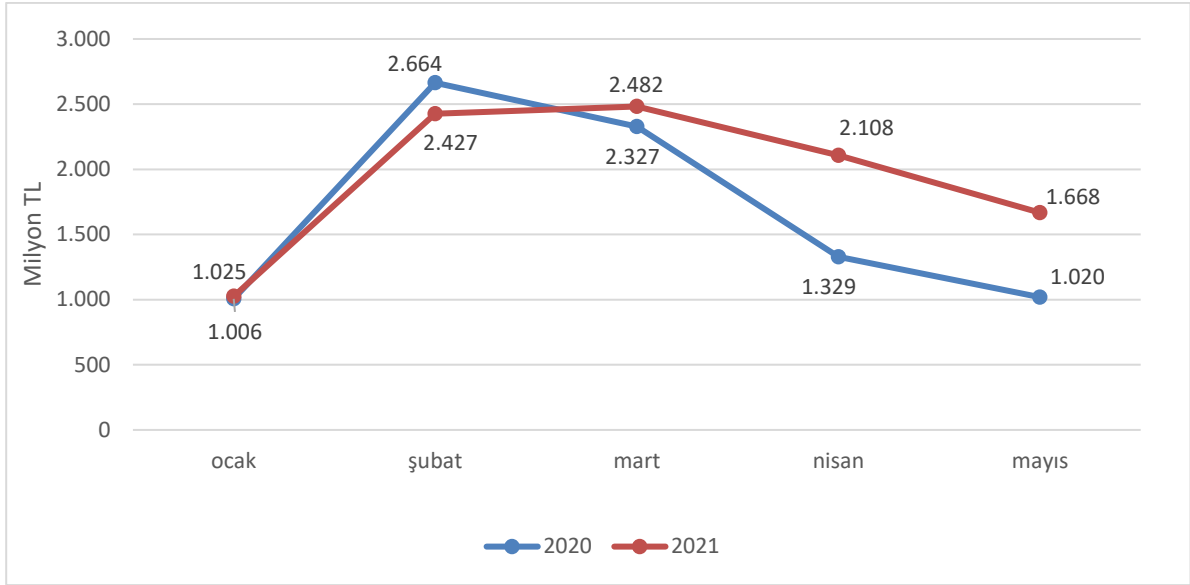
Şekil 2.18 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mart ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

Şekil 2.18. Genel bütçe vergi dışı diğer gelirler (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Özel bütçeli idarelerin öz gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 38,5 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 58,7 olarak gerçekleşmiştir. Özel bütçeli idarelerin öz gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 16,4 oranında artış göstererek 9 milyar 710 milyon TL olmuştur.

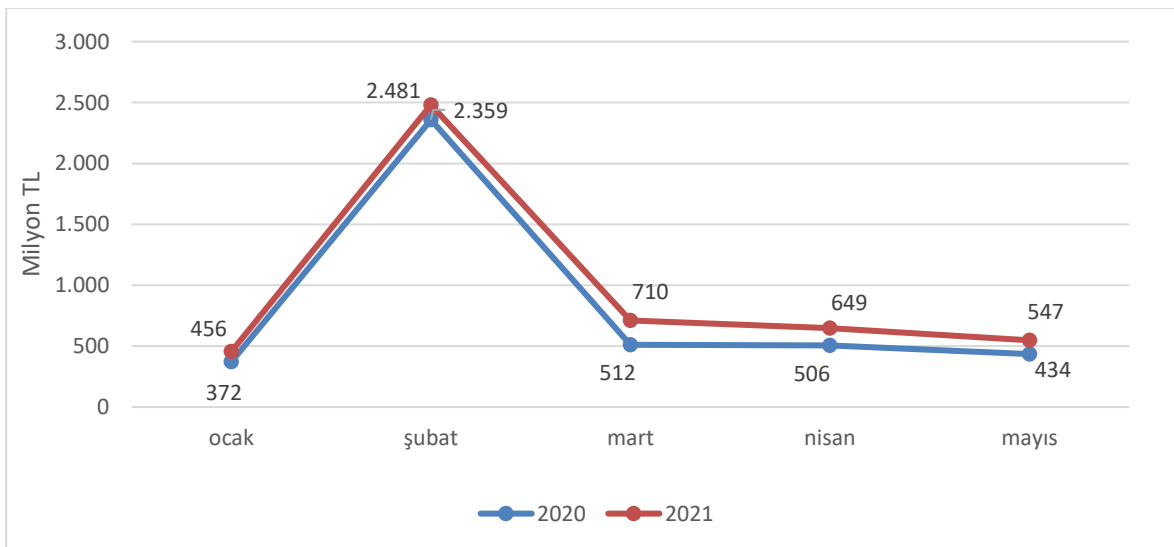
Şekil 2.19 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Mart ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

Şekil 2.19. Özel bütçeli idarelerin öz gelirleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri 2020 yılının Ocak-Mayıs döneminde yüzde 53,9 olan gerçekleşme oranı, 2021 yılının aynı döneminde yüzde 58,6 olarak gerçekleşmiştir. Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri 2020 yılının aynı dönemine göre yüzde 15,8 oranında artış göstererek 4 milyar 844 milyon TL olmuştur.

Şekil 2.20 aylara göre incelendiğinde ise en yüksek değer Şubat ayında, en düşük değer ise Ocak ayında görülmüştür.

Şekil 2.20. Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2020-2021 yılları Ocak-Mayıs dönemi merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında; vergi gelirleri kalemi 2020 yılı gerçekleşme rakamı 833 milyar 62 milyon TL olmuştur. 2021 yılı bütçe hedefi 922 milyar 744 milyon TL olarak beklenmektedir. Vergi gelirlerinin gerçekleşme rakamında beklenen bu artışın sebebi bireylerin devlete karşı olan kamu harcamalarını arttırması talebinin devlet bütçesine bir yansıması olarak düşünülebilir. Talep edilen kamu harcamalarının devlet eliyle gördürülmesi sebebiyle kamu giderlerinin artması sonucu bireylerden alınan kamu gelirleri de beraberinde artış yaşamış ve yaşayacaktır. Her bir bireyin ödediği vergi ve vergi benzeri diğer gelirler bir yandan cebir unsuru ile alınmakta bir yandan da büyük çoğunluğu dolaylı vergi şeklinde alınmakta olduğundan hissedilmemektedir. Az vergi ödediğini düşünen birey ise daha fazla kamu harcaması talep etmektedir. Bunun sonucunda kamu harcamaları artmakta ve harcamaların finansmanı için ise yine kamu gelirleri artışı için yeni politikalar çerçevesinde bireyden alınan vergi miktarı arttırılmaktadır.

2.1.3. Türkiye Ekonomisinde Borçlanma Yapısı

Kamu harcamalarının kamu gelirleri ile karşılanamaması durumunda devlet tarafından başvurulacak yöntem, oluşan açığın borçlanma ile finansmanıdır. Geçmişten günümüze borçlanma gelirleri, vergi gelirlerinin alternatifi olarak olağan kamu gelirleri arasında yer almaktadır. Bu da devletin elde ettiği gelirden daha fazla harcama yaparak daha kolay yoldan finansman sağlamasına neden olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de merkezi yönetim bütçe dengesi ve finansmanı mali yanılısama düzeyinin değerlendirilmesi ve mali yanılısamaya sebep olan unsurları Türkiye açısından değerlendirilmiştir.

2021 yılı Ocak-Mayıs döneminde merkezi yönetim bütçe gelirleri 542 milyar 475 milyon TL’ye, bütçe giderleri ise 549 milyar 983 milyon TL’ye ulaşmış olup söz konusu dönemde bütçe açığı 7 milyar 508 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

(Milyon TL)	2021 Yılı Ocak-Mayıs Dönemi Gerçekleşme
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GELİRLERİ	542.475,13
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE HARCAMALARI	549.983,81
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE DENGESİ	-7.508,68
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE NAKİT DENGESİ	-10.123,53
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI	10.123,53

BORÇLANMA (NET)	25.977,59
DIŞ BORÇLANMA (NET)	-4.116,39
Kullanım	28.241,74
Ödeme	-32.358,12
İÇ BORÇLANMA (NET)	30.093,98
-TL Cinsinden Hazine Bonosu	0,00
Satış	0,00
Ödeme	0,00
-Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0,00
Satış	0,00
Ödeme	0,00
-TL Cinsinden Devlet Tahvili	49.202,45
Satış	120.727,01
Ödeme	-71.524,56
-Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-19.108,47
Satış	72.040,54
Ödeme	-91.149,01
NET BORÇ VERME (-)	-509,70
BORÇ VERME	47,40
GERİ ÖDEME (-)	557,10
ÖZELLEŞTİRME GELİRİ	0,00
TMSF GELİR FAZLALARI	0,00
KASA/BANKA VE DİĞER İŞLEMLER	-16.363,77

Şekil 2.21. Merkezi yönetim bütçe dengesi ve finansmanı (Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı)

2020 yılı Ocak-Haziran döneminde merkezi yönetim bütçesi 105 milyar 451 milyon TL nakit açık vermiştir. Aynı dönemde 174 milyar 559 milyon TL net iç borçlanma, 8 milyar 500 milyon TL net dış borç ödemesi olmak üzere toplamda 166 milyar 59 milyon TL net borçlanma gerçekleştirilmiştir.

2019-2020 yılları Ocak-Haziran dönemi merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine bakıldığında; bütçe açığının artması sebebi kamu harcamalarında yaşanan artış ile kamu gelirlerinde beklenen artış arasındaki beklentinin birbiri ile uyuşmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Devlet artan giderlerini finanse ederken kamu gelirleri yetmediği takdirde borçlanmaya başvurmakta ve gelecek nesiller üzerine yük yüklemektedir. Gelecek nesiller üzerine kalan bu yük, şimdiki nesil için bir gider olarak düşünülmemekte ve kamu harcamalarına yönelik taleplerini arttırmaktadır.

2.2. Türkiye Ekonomisinde Mali Yanılsama

Kamu gelirleri ve kamu harcamaları bir önceki kısımda da belirtildiği gibi etkin maliye politikası araçlarıdır. Türkiye’de olduğu gibi hükümetler bu etkin iki politika aracını kullanarak ekonomiye yön vermektedir. Fakat hükümetler ekonomiye yön verirken bireylerin kamu gelir ve giderlerine ilişkin algılarında farklı etkilere sebep olabilmektedir. Bireylerin algılarında oluşan bu etki çalışmanın konusunu oluşturan mali yanılsama denilen olguyu ortaya çıkarmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın bu bölümünde bir önceki kısımda belirtilen 2021 yılı Ocak-Mayıs merkezi yönetim bütçe gelir, gider ve borçlanma rakamları da göz önünde tutularak Türkiye’de mali yanılsamanın nasıl oluştuğu ya da oluşturulduğu açıklanmaya çalışılacak, mali yanılsamaya sebep olan unsurlar çerçevesinde yapılan çalışmalar ele alınmıştır.

Daha önceki bölümlerde de ele alındığı üzere dolaylı vergilerin dolaysız vergilere kıyasla bireylerin algılarında meydana getirdiği etki farklı olmakla birlikte daha az vergi ödediğini düşünmesine sebep olduğundan iyi algılanamayarak mali yanılsamaya sebep olmaktadır. Bu bilgiler ışığında, kamu harcama ve kamu gelirleri ile bütçe açığını kapatmak için başvuru borçlanma rakamları da incelendiğinde Türkiye’deki mali yanılsamanın dolaylı vergilerin arttırılıp kamu mal ve hizmetlerinin algılanan maliyeti azaltılmak suretiyle oluşturulduğu görülmüştür.

Türkiye’de mali yanılsama, vergi gelirlerinin düşük gösterilmesi yerine kamu harcamalarının düşük gösterilmesi şeklinde görülmektedir. 1980’lerde kamu harcamalarının hızla artmasına karşılık vergi ve benzeri gelirler aynı hızla arttırılmayınca ortaya çıkan kamu açıkları bazı harcamaların ve gelirlerin bütçe dışı fonlara devredilmesi yoluyla kamuoyunun dikkatinden uzaklaştırılmıştır.⁸⁴

Türkiye’de mali yanılsamanın varlığının tespit edilmesini sağlayacak çalışmalar çok sınırlı sayıdadır. Yapılan çalışmalar vergi ve harcamalar arasındaki ilişkiyi saptamak şeklinde olmakla birlikte vergi-harcama teorisinin bir boyutu olan mali yanılsama da merak konusu olmuş ve çalışmalarda tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de yapılan çalışmalardan biri Pınar’ın 1924-1997 yılları arasında petrol şoklarını takip eden dönemler

⁸⁴İnternet: Eğilmez, M. (Aralık 2011).“İllüzyon”. Kendime Yazılar.

Web:<https://www.mahfiegilmez.com/2011/12/illuzyon.html> Son Erişim Tarihi:12.11.2020.

hariç kamu gelirleri ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi hata düzeltme modelini kullanarak analiz ettiği çalışmadır. Çalışma sonucu harcama-vergi hipotezini destekler niteliktedir. Yani çalışmada mali yanılsamayı destekleyen bir kanıta ulaşılmamıştır.

Yapılan çalışmalardan bir diğeri, Akçoraoğlu'nun Türkiye'de gelir-harcama arasındaki ilişkiyi 1955-1995 dönemi için yıllık verilerle Johansen-Juselius çok değişkenli eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik testlerini kullanarak yaptığı analizdir. Sonuç harcama-vergi hipotezini destekler nitelikte olup mali yanılsamanın varlığını destekleyen kanıtlara ulaşılmamıştır.

Bunların aksine, Darrat 1967-1994 yılları arasında VEC modeli ve Granger nedensellik testlerini kullandığı çalışmada Buchanan ve Wagner'in öne sürdüğü vergi-harcama hipotezinin geçerli olduğunu görmüştür. Yani Türkiye'de mali yanılsamanın varlığını destekler nitelikte kanıtlara ulaşmıştır.

Günaydın hata düzeltme modeli ile VAR modelinin kullandığı çalışmasında Türkiye'de 1987:1-2003:3 dönemleri arasında kamu harcamaları, kamu gelirleri, faiz oranları ve GSMH arasındaki ilişkiyi incelemiş ve söz konusu değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisi olduğunu ve hem kısa hem de uzun dönemde kamu gelirlerinden kamu harcamalarına doğru vergi-harcama hipotezini destekleyecek nitelikte tek yönlü nedenselliğin olduğunu saptamıştır. Diğer bir ifadeyle, çalışmasında Türkiye'de mali yanılsamanın var olduğuna dair kanıtlara ulaşmıştır.

Durkaya ve Ceylan yaptıkları çalışmalarında vergi gelirlerinin alt bileşeni ile kamu harcamaları arasında nedensel ilişkileri incelemişler ve mali yanılsamanın olup olmadığını araştırmışlardır. Türkiye ekonomisi için 1975-2004 dönemi yıllık zaman serisi verilerinin kullanıldığı analizde kısa dönem ilişkileri belirlemek için hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi, uzun dönem ilişkileri belirlemek için ise Johansen ko-entegrasyon testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kamu harcamalarının finansmanında daha çok harcama vergilerinin kullanıldığı ve Türkiye ekonomisinde mali yanılsamanın geçerli olduğu görülmüştür.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Türkiye'de mali yanılsamanın var olup olmadığı hala net olmamakla birlikte günden güne daha fazla merak konusu olmaktadır. Genel hatları ile

açıklanmaya çalışılan mali yanılsama, ampirik analizleri bir sonraki kısımda mali yanılsamaya neden olan unsurlar çerçevesinde açıklanmıştır.

2.2.1. Vergi Yapısı Karmaşıklığı Açısından Değerlendirme

Mali yanılsama hipotezi, vergi ödeyen bireyler tarafından vergi sisteminin karmaşık yapıya sahip olması nedeniyle kamu kesimi büyüklüğü ile ödedikleri vergi ve talep ettikleri kamu hizmetleri arasındaki ilişkinin doğru kurulamaması temeline dayandırmaktadır. Basit bir açıklama ile vergi ödeyen bireyler gerçek vergi yüklerini tam bilememekte ve daha fazla kamu harcaması yapılması gerektiğini düşünmektedirler.

Vergilemenin temel ilkelerinden biri olan vergilemenin basitlik ilkesi benimsenmesine rağmen uygulamada sorunlar yaşanmaktadır. Basitlik ilkesinin uygulanmaması ile birlikte vergi yapısının karmaşıklığı bireylerin dolaylı ve dolaysız vergileri anlayış biçimlerini etkilemektedir. Vergi mükelleflerinin doğru ve etkili anlayış biçiminin olmaması kamu sektörü tarafından arz edilen mal ve hizmetlere ilişkin fiyat tahmininde bulunmasını güçleştirmektedir. Fiyat tahmini doğru olmayan birey ise fayda maliyet değerlendirmesinde yanılsama içine düşmektedir. Açıklanan bilgiler çerçevesinde bu bölümde mali yanılsama literatüründe kabul görmüş vergi yapısının karmaşıklığı unsuru çerçevesinde Türkiye ekonomisi için değerlendirme yapılan çalışma incelenecektir.

Akdoğan Gedik çalışmasında vergi yapısının mali yanılsamanın en önemli göstergelerinden biri olduğunun altını çizerek dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam kamu gelirleri içindeki payını ve bu iki göstergenin birbirine oranını incelemiştir. Çalışmada Türkiye’de 1988-2015 yılları arasında dolaylı vergi gelirlerinin dolaysız vergi gelirlerine oranına bakılmış ve 2003 yılından itibaren hızlı bir artış yaşandığını saptanmıştır. Özellikle Türkiye ekonomisinde 1985 yılında yürürlüğe konulan Katma Değer Vergisi ve 2002 yılında vergi sistemine dâhil edilen Özel Tüketim Vergisi vergi gelirleri içerisinde büyük paya sahip olan dolaylı vergiler olduğunu görmüştür. İncelenen bu veriler çerçevesinde, mevcut vergi yapısı içerisinde bireylerin dolaylı vergilerin oranının yüksekliğine dayalı olarak mali anestezi etkisi içerisinde olmalarının olağan olduğuna dikkat çekmiştir. Dolaylı vergilerin sürekli artışının gözleendiği böyle bir yapıya sahip ekonomi içerisinde mali yanılsama düzeyinin daha da artacağı yönünde yorum yapmıştır.

Yapılan araştırmada bir önceki bölümde incelenen 2021 Ocak-Mayıs merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde, kamu gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının yüksek olduğu görülmüştür. Bu araştırmadan hareketle mali yanılsama düzeyinin yüksek olacağı söylenebilir.

2.2.2. Vergi Yapısı Gelir Esnekliği Açısından Değerlendirme

Esneklik kelime anlamı ile iki değişkenin yüzde değişiminin birbirine oranlanmasıdır. Bu tanımdan yola çıkarak vergi yapısının gelir esnekliği, vergi gelirlerindeki yüzde değişimin GSYH'nin yüzde değişimine oranı şeklinde açıklanabilir. Bir önceki bölümde de açıklandığı gibi mali yanılsamaya sebep olan unsurlardan bir diğeri de vergi yapısının gelir esnekliğidir. Yüksek derecede gelir esnekliğine sahip ekonomilerde mali yanılsama düzeyinin fazla olacağı literatürde açıkça vurgulanmaktadır. Çünkü iktisadi karar birimlerinin gelir düzeyinde yaşanacak artış kamu harcamalarının artışına sebep olacaktır. Yani gelir esnekliği vergi yapısı ile kamu harcamalarının düzeyi arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Açıklanan bilgiler çerçevesinde bu bölümde mali yanılsama literatüründe kabul görmüş vergi yapısının gelir esnekliği unsuru göz önüne alınarak Türkiye ekonomisi için değerlendirme yapılan çalışmalar incelenecektir.

Seçilmez ve Didinmez yaptıkları çalışmada 1985-1991 yılları arasında kamu gelirlerini incelemişler ve katma değer vergisinin dolaylı vergiler içerisindeki payına dikkat çekmişlerdir. İnceledikleri göstergelerde görece olarak katma değer vergisinden elde edilen kamu kaynağı artışının milli gelir artışından daha büyük olduğunu görmüşlerdir. Bu noktadan hareketle, Türkiye ekonomisinde katma değer vergisi ile mali yanılsama yaratmak amaçlı bir strateji benimsendiği ve uygulamada da başarılı sonuçlar elde edildiği çıkarımında bulunmuşlardır. Katma değer vergisi esnekliğinin sergilediği performansı, kamu harcamaları ile birlikte analiz ettiklerinde yüksek esnekliğin kamu harcamalarını arttırmak için fırsat oluşturduğu hipotezini destekler nitelikte sonuca ulaşmışlardır.

Akdoğan Gedik çalışmasında vergi gelirlerinin esneklik katsayısı arttıkça bireyin ödediği vergi miktarı artacak ve daha fazla kamu harcaması talep edecektir yargısından yola çıkarak vergi gelirlerinin esneklik katsayısı ile milli gelirdeki yüzde değişimi incelemiştir. Çalışmasında Türkiye ekonomisi için 1999-2015 yıllarına ait gelir, kurumlar ve katma değer vergi gelirleri esneklik değerlerini incelemiş ve vergi gelirlerindeki artışın gayri safi

yurtiçi hâsıla artışından fazla olduğunu tespit etmiştir. Çalışmadaki veriler değerlendirildiğinde ulaşılan sonuç vergi gelirlerine ilişkin esneklik katsayıları bireylerin mali yanılsama içerisinde olabileceğini işaret etmektedir.

Bu araştırmada bir önceki bölümde incelenen 2021 Ocak-Mayıs merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmelerine incelendiğinde, kamu gelirleri içerisinde katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi paylarının gayri safi milli hâsıla içinde yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmadan hareketle Türkiye’de mali yanılsama düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilir.

2.2.3. Kiracı Yanılsaması Açısından Değerlendirme

Mali yanılsamanın başka bir unsuru olan kiracı yanılsaması, yerel yönetimler tarafından alınan emlak vergisine dayalı bir yanılsama olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle mülk sahipleri tarafından ödenen ve bir kısmı kiracılara yansıtılan emlak vergisinin gerçek maliyeti çoğu zaman kiracılar tarafından doğru algılanamamaktadır. Böylelikle kiracılar yerel yönetimlerin harcamalarının finansmanına katkı sağlamadıklarını düşündüklerinden ve harcamaların maliyetini de tam olarak algılayamadıklarından yerel kamu hizmeti talebini arttırmaktadırlar.

Açıklanan bilgiler çerçevesinde mali yanılsama nedenleri arasında sayılan kiracı yanılsaması unsuru ile ilgili literatür taraması yapıldığında Türkiye’de henüz ampirik bir çalışma yapılmadığını görülmüştür.

2.2.4. Borç Yanılsaması Açısından Değerlendirme

Mali yanılsamanın bir diğer unsuru olan borç yanılsaması, hükümetler tarafından sunulan mal ve hizmetlerin mevcut vergiler yerine borçlanma ile karşılanması durumunda bireyler mal ve hizmetlerin gerçek maliyetini algılayamamaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Açıklanan bilgiler çerçevesinde bu bölümde mali yanılsama literatüründe kabul görmüş borç yanılsaması unsuru göz önüne alınarak Türkiye ekonomisi için değerlendirme yapılan çalışma incelenecektir.

Akdoğan Gedik yaptığı çalışmasında Türkiye’de 1975-2012 yılları aralığında kamu gelir ve giderleri için bir değerlendirme yapmış ve son konusu zaman aralığında kamu gelirlerinin kamu harcamalarının gerisinde kalarak bütçe açığı oluşturduğunu görmüştür. Bütçe açığının finansmanında kullanılan borçlanmanın mali yanılısama yaratabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmada bir önceki bölümde incelenen 2021 Ocak-Mayıs merkezi yönetim bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde, kamu gelir ve giderleri arasında oluşan bütçe farkının borçlanma ile finanse edildiği görülmüştür. Borçlanma rakamları incelendiğinde yapılan bu çalışmadan hareketle Türkiye’de borç yanılısamasının var olabileceği sonucuna ulaşılabilir.

2.2.5. Sinek Kâğıdı Etkisi Açısından Değerlendirme

Bir yerel yönetim birimi olan belediyeler hem dünyada hem de Türkiye’de halka en yakın hizmet götüren birimlerdir. Halka en yakın birim olduklarından dolayı üretmekle yükümlü oldukları kamusal mal ve hizmet yelpazesi oldukça geniştir. Türkiye’de belediyelerin üretmekte oldukları bu mal ve hizmetlerin finansmanının bir kısmı merkezi yönetimlerin yerel yönetimlere koşulsuz sağladığı transferler ile karşılanmaktadır. Bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin kendilerine verilen mali transferlere olan bağımlılığının arttığını ve böylelikle diğer gelirleri elde etme çabasının azaldığını öngören yaklaşım sinek kâğıdı etkisi olarak ifade edilmektedir. Sinek kâğıdı etkisine göre merkezi yönetimin yerel yönetimlere aktardığı transferlere göre bireylerin kamu hizmeti talebinin şekillendiği öne sürülmektedir. Açıklanan bilgiler çerçevesinde bu bölümde mali yanılısama literatüründe kabul görmüş sinek kâğıdı etkisi unsuru göz önüne alınarak Türkiye ekonomisi için değerlendirme yapılan çalışmalar incelenecektir.

Aytaç, çalışmasında Türkiye’de 2006-2014 yılları arasında 16 Büyükşehir belediyesinde değişen düzenlemeleri de dikkate alarak merkezi koşulsuz transferlerle, yerel harcamalar arasında sinek kâğıdı etkisinin olup olmadığını panel modeli ile test etmiştir. 16 Büyükşehir belediyesini kapsayan panel regresyon analizinde merkezi transferler ve yerel gelirden meydana gelen artışın büyükşehir belediye harcamalarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada merkezi transfer parametresinin gelir parametresinden büyük olması sinek kâğıdı etkisinin varlığını doğrulamıştır.

Yaş ve Akduğan, çalışmalarında Türkiye’de 2007-2014 yılları arasında merkezi yönetimden belediyelere verilen mali transferlerin ve mali transferler dışında kalan diğer belediye gelirlerin belediyelerin harcamaları üzerinde ne ölçüde etkileri olduğunu araştırmışlardır. Yaptıkları regresyon analizinde Türkiye’deki belediyelerin harcama miktarları üzerinde mali transferlerin diğer belediye gelirlerine kıyasla daha fazla etkisinin olduğu sonucuna varmışlardır. Yani yaptıkları çalışmada, Türkiye’deki belediyelerde sinek kâğıdı etkisinin geçerli olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Kızılkaya, Dağ ve Demez, yaptıkları çalışmalarında merkezi idarelerden yapılan mali transferlerin yerel idarelerin mali transferlere olan bağımlılığını arttırması ve bunun sonucunda yerel idarelerin diğer gelirleri elde etme gayretinin azalmasından yola çıkarak Türkiye’de büyükşehir belediyelerini ilk olarak Yapay Sinir Ağları yöntemiyle incelemişlerdir ve inceleme sonucu sinek kâğıdı etkisinin geçerli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. İkinci olarak ise verileri eşbütünleşme testi ile sınamışlardır ve Türkiye’de uzun dönemde büyükşehir belediyelerinde sinek kâğıdı etkisinin geçerli olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Acar, yaptığı çalışmasında Türkiye’de 1997-2005 yılları arasında Tüm belediyelerin mali verilerini içeren panel veri seti kullanmış ve sinek kâğıdı etkisi ile onun yerelde vergi gayreti ile ilişkisini araştırmıştır. GMM tahmin yöntemleri kullanılarak sinek kâğıdı etkisinin varlığı test edilmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye’deki belediyelerde sinek kâğıdı etkisinin var olduğu ortaya konulmuştur.

3. BÖLÜM

MALİ YANILSAMANIN İNCELENMESİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Mali Yanılsama Kavramının Ampirik Çalışmalar ile İzahı

Mali yanılsama kavramı tarihsel süreçte ilk kez İtalyan İktisatçı Amilcare Puviani tarafından mali illüzyon şeklinde 1897’de “Teoria della illusione nelle entrate pubbliche” ve 1903’te “Teoria della illusione finanziaria” adlı kitaplarda kullanılması ile ortaya çıkmıştır. Böylelikle mali yanılsama literatürünün gelişimine en büyük katkı Puviani tarafından yapılmıştır diyebiliriz. Puviani’ye göre vergi miktarı tam olarak bilinmezse halk kamu kesiminin düşük maliyetle çalıştığını düşünebilir, harcamaların artırılmasına itiraz etmeyebilir ve hükümetlerde topladıkları vergileri daha düşük göstermek için vergilerin bir bölümünü gizlemeye yönelebilir. Fakat Puviani’nin hipotezi mali yanılsama kavramını kamu gelirleri ve kamu harcamaları boyutu ile ele aldığından çok genel bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.

Downs, Buchanan ve Wagner çoğunlukla Puviani’ nin çalışmalarına atıfta bulunarak teorik literatüre önemli katkılar sağlamışlardır. Galbraith eksik bilgiye sonucunda kamu bütçesinin daha düşük olacağına ilişkin iddialarda bulunmuştur.

Anthony Downs bir seçmenin kamu sektörüne ilişkin yapılan veya yapılacak olan faaliyetler ile ilgili vereceği kararlarında eksik bilgiye sahip olduğunu iddia etmektedir. Downs’ a göre bu durumun başlıca nedenleri, toplumunu oluşturan bireylerin bilgi ve eğitim düzeylerinin farklı olması, kitle iletişim araçlarının devletin eliyle yönetilmesi, doğru kararı verebilmesi için bilgilerin yeterli ve açık düzeyde sunulmaması veya bireylerin bilgiye erişimde oluşacak maliyetlere katlanmayı istememesi şeklinde birçok neden sayılabilmektedir. Kamusal sektöre ilişkin tercihlerde bireyin çıktılarına karşı ilgisizliği hükümet programlarına karşı düşük bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Çünkü birey kamusal karar alma sürecinde kendi oylarının sonucu değiştiremeyeceğini düşünmektedir. Bunun gibi eksik ve yanlış bilgilerde bir sistematik içinde geliştiğinde mali yanılsamayı ortaya çıkarmaktadır.

Downs’a göre hükümet programlarının oluşacak faydaları seçmenler tarafından çoğu kez doğrudan algılanmazken, bu programların gerçekleştirilmesi için kullanılacak vergiler doğrudan algılanır.

Buchanan’ da çalışmalarında tercihte bulunan kişi tercihler arasında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmaması ve belirsizlik söz konusu olması durumunda seçenekleri yanılsama ile hatalı değerlendirme olasılığının söz konusu olduğuna dikkat çekmektedir.

J. R. Mc Cullock’ un “A Treatise on the Practical Influence of Taxation and the Funding System (Vergilemenin ve Finansal Sistemin Uygulamadaki Etkisi Üzerine Bir İnceleme)” ve J. S. Mill’in “Principles of Political Economy (Politik Ekonominin İlkeleri)” başlıklı çalışmaları mali yanılsama konusuna teorik katkıda bulunan diğer önemli çalışmalardır. Mc Cullock, mali yanılsamaya dolaysız vergilerin daha az neden olabileceğini vurgulamaktadır. Cullock, vergi mükellefleri sadece kamu hizmetlerinin maliyetini değil aynı zamanda faydalarını da yanlış algılayabilecekleri konusuna dikkat çeker. J.S. Mill’de çalışmasında benzer noktalara dikkat çekmiştir.

Wagner, Pommerehne ve Schneider, Baker, Breden ve Hunter gelir yapısının karmaşıklığına ilişkin çalışmalar yapmışlardır. Yapılan çalışmalarda gelir sistemindeki karmaşıklık arttıkça kamusal mal ve fiyatının tüketici tarafından algısının giderek düşmekte olduğu ve yanlış algılandığı ortaya çıkmıştır. Basit gelir yapısına sahip bir ekonomide ise mevcut fiyat düzeyi aşağı yönlü azaldıkça mali yanılsamanın daha fazla kamusal mal talep edilmesi ile oluşabileceğini ortaya koymuştur.

Oates, Craig ve Heins, Hunter ve Scott ve Misiolek ve Elder gelir esnekliği ile ilgili analizler yapmışlardır. Analiz sonucunda daha yüksek düzeyde gelir esnekliğine sahip ekonomilerde ya da gelirin daha az kısmı gelir esnekliğine sahip olmayan ekonomilerde mali yanılsamanın daha yüksek olduğuna ulaşılmıştır.

Di Lorenzo, Winer, Logon ve Grossman sinek kağıdı etkisine ilişkin ampirik çalışmalarda bulunmuşlardır. Ampirik çalışmaya göre yardım ve bağış seviyesi arttıkça diğer gelir kaynaklarından elde edilen gelirin az olması daha fazla mali yanılsamaya sebep olmuştur.

Goodman ve Martinez-Vazquez kiracı yanılısamasına ilişkin çalışmalarla ilgilenmişlerdir. Çalışmalarda kendi mülkünü kullanan birey sayısı azaldıkça, kiracı sayısı artacağı ve bunun da mali yanılısama düzeyini arttıracığı ortaya konulmuştur.

Oates, Epple ve Schippler ve Dalamagas tarafından borçlanmaya dayalı ortaya çıkan mali yanılısamadan bahsetmişlerdir. Hükümetin borçlanması arttıkça gelirin vergilendirilen kısmı azalmakta ve böylelikle hem mali yanılısama hem de kamu harcama düzeyi artış göstermektedir.

Courant, Gramlich ve Rubin Feld ve Oates tarafından modellenen yaklaşıma göre, bütçe maksimizasyonu öngören politik karar birimleri hibe ve yardım gelirlerinin kamu bütçesi üzerinde genişletici etkiye sahip olacağını düşündüğünden bu tür gelir kaynaklarını gizleme eğilimindedirler.⁸⁵

Logan, ABD ekonomisi 1947-1983 yılları aralığında zaman serileri verisi ile EKK tahmin yöntemi kullanarak yapmış olduğu çalışmasında, bağış ve yardımlar sonucunda vergi mükelleflerinin kamu mal ve hizmet fiyatlandırması algısının değişikliğe uğrayacağı sonucuna ulaşmıştır.⁸⁶

Baber ve Sen yerel yönetimlerin hem yerel kamu hizmetleri alan çıkar gruplarına hem de yerel kaynak arz eden gruplara hitap etmeye çalıştıklarını belirledikleri çalışmalarında, yerel siyasetçilerin vergileri artırmadan harcamaları artırma yoluna giderek bütçe açıkları vereceklerini öne sürerler.⁸⁷

Dougan ve Kenyon çalışmalarında, marjinal bütçe tahsislerinde çıkar gruplarının belirleyici olabildiklerini, merkezi transferlerin değişik baskı gruplarının görelî servet konumlarını değiştirebildiği için bir sinek kağıdı etkisi doğurabileceğini ifade ederler.⁸⁸

Dollery ve Worthington ise vergi ve harcama güçlerinin ayrımı teorisine dayanarak, mali illüzyonun vergi mükelleflerinin kamusal olarak arz edilen mal ve hizmetlerin fayda ve maliyet tahminlerini saptırdığını ifade etmişlerdir.

⁸⁵ Akdoğan, (2013). *a.g.k.*, ss.43.

⁸⁶ Logan, R.R. (1986). "Fiscal Illusion and The Grantor Government". *Journal of Political Economy*, 44, 1304-1318.

⁸⁷ Aytaç, D. (2015). *a.g.m.*, ss. 169.

⁸⁸ Aytaç, D. (2015). *a.g.m.*, 169.

Gemmel vd.⁸⁹ tarafından yapılan ekonometrik model çerçevesinde yaptığı araştırmasında fiyatlar içerisinde gizlenen dolaylı vergileri harcamaların artan seviyesi ile ilişkilendirerek mali yanılsama olgusunu açıklamaya çalışmıştır. Araştırma sonucu vergiler ile kamu harcamaları arasındaki ilişki anlamlı bulunmuş ve hükümetlerin dolaysız vergi yerine dolaylı vergilere daha çok bel bağladığı ortaya çıkarılmıştır. Araştırmalar da aynı zamanda kamu harcamalarını yerine getiren görevliler daha az tepkiye yol açmak ve daha fazla gelir elde etmek için dolaylı vergileri kullandıkları sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Mourao⁹⁰ tarafından yapılan bir başka araştırma, mali yanılsama mevcudiyetinde vergi ödeyicilerinin kendilerini daha zengin olarak algıladıklarını açığa çıkarmaktadır. Bununla birlikte çalışma mali yanılsamanın ekonomik büyümeyle ilişkili olduğunu ve mali yanılsamanın ekonomik büyümeye bağlı olarak da ortaya çıkabileceğini göstermiştir.

Dell' Anno ve Mourao⁹¹ tarafından yapılan ampirik çalışma, mali yanılsama ile kamu borçlanma düzeyi ve dolaylı-dolaysız vergi oranları arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Yani mali yanılsamanın yüksek olduğu durumda kamu borç düzeyinin ve dolaylı-dolaysız vergi oranının da yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Mourao yaptığı bir başka çalışmada, mali yanılsamanın azaltılması sonucu vergi yükümlülerinin net gelirlerinde bir artış meydana getirebileceğini ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada ise farklı ülkelerin farklı mali yanılsama düzeyleri olduğu ortaya konulmuştur. Mali yanılsama indeksinin politikacıların seçmenler üzerinde yaratacağı etkiye bağlı olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda gelişmekte ve gelişmiş ülkelerde mali yanılsama indeksi yüksek iken; az gelişmiş ülkelerde ise düşüktür.

Abbott ve Jones⁹² tarafından yapılan bir araştırma, bireylerin dolaylı vergilere karşı daha az duyarlı olduklarını veya diğer bir anlatımla, dolaylı vergilerin arttırılması durumunda, bireylerin vergilemenin maliyetlerini daha az hissetme eğiliminde olduklarını

⁸⁹ Gemmell, N., Morrissey, O., Pinar, A. (1998). "Taxation, Fiscal Illusion and the Demand for Government Expenditures In The UK: A Time-Series Analysis", Web: <https://www.nottingham.ac.uk/economics/documents/discussion-papers/98-10.pdf>, (20.04.2020)

⁹⁰ Mourao, P. (2012). "A Case of Dictator Game in Public Finances- Fiscal Illusion Between Agents", *Distributed Computing and Artificial Intelligence*, Springer, ss. 249-254.

⁹¹ Dell' Anno, R., Mourao, P. (2012). "Fiscal Illusion Around the World: An Analysis Using the Structural Equation Approach", *Public Finance Review*, 40 (2), ss. 270-299

⁹² Abbott, A., Jones, P.(2015). "Fiscal Illusion and Cyclical Government Expenditure: State Government Expenditure in the United States", Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/enhanced/doi/10.1111/sjpe.12093>, (23.04.2020)

göstermektedir. Aynı zamanda bu çalışma, mali yanılsamanın hükümet harcamalarının seviyelerinde bir artışa sebep olacağını da açığa çıkarmıştır.

Gerard ve Ngangue⁹³ tarafından ekonomik modele bağlı kalınarak yapılan bir araştırma, mali yanılsama ile bütçe politikası arasında bir ilişkinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Elde edilen sonuçlarda bütçe açıkları üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmalarda mali yanılsama kavramını, iki noktada tutarlılık göstermektedir. Birincisi, dolaylı vergilerin dolaysız vergilere kıyasla daha çok mali yanılsama etkisi açığa çıkardığıdır. Yani fiyat içerisinde saklanan dolaylı vergiler bireyler tarafından iyi algılanamamakta ve mali yanılsama oluşturmaktadır. İkincisi ise, vergilerin karmaşıklığıdır. Yani vergi karmaşıklığının bireylerin vergilere bakış açısında gerçek bir algılamamanın ötesinde bir etki meydana getirdiği ve mali yanılsamayı kolaylaştırdığıdır. Mali yanılsama sorununa ilişkin analizler, yukarıda bahsedilen çalışmaların da dışında daha çok çeşitlendirilebilir. Fakat bakıldığında her bir çalışmanın ortaya çıkardığı sonuç benzerdir. Sonuçlar incelendiğinde, düzenleyici uygulamalar, vergi yükü, artan oranlı gelir vergisinin optimal olma sorunu ve rasyonel olmayan birey davranışları mali yanılsama konusuyla ilişkilendirilebilecek temel başlıklar şeklinde görülmektedir.

3.2. Mali Yanılsama Üzerine Yapılan Araştırma

Türkiye’de mali yanılsama kavramına ilişkin bireysel davranışları ve potansiyel vergi mükellefi olan bireylerin vergi ve borçlanmaya karşı tutumlarını saptamak adına bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacı ve kapsamına, örneklem grubuna, hipotezlerine, yöntemine ve elde edilen bulgulara dair bilgilere yer verilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Amaç, Kapsam ve Kısıtları

Bu araştırmanın temel amaç ve kapsamı, kamu harcamaları finansmanında vergilerin ve/veya borçlanmanın ve kamu kesimi büyüklüğü ile kişisel algıların ne derecede gerçekçi olduğu konusunda bir sorun olarak ortaya çıkan “*mali yanılsama*” kavramı

⁹³ Gerard, T., Ngangue, N. (2015). “Does Fiscal Illusion Impact Budget Policy? A Panel Data Analysis”, International Journal of Economics and Financial Issues, Vol.5, (1), ss.240-248

değerlendirilerek, harcamaların finansmanını toplumsal bir bakış açısı ile birlikte ele almaktır.

Araştırmanın amacı ve kapsamı belirlendikten sonra uygulama aşamasına geçmeden karşımıza bazı kısıtlar çıkmaktadır. Anket araştırmasında karşılaşacağımız kısıtlardan ilki hedef kitlenin çok büyük ve değişken olması durumunda ilgilenilen grubun tümüne anket yapmanın mümkün olmamasıdır. Örneklem içindeki araştırmaya katılacak kişinin istekli olup olmadığı ve gönüllü olarak önermelere cevap verip vermediği bir başka kısıtlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısıtlamalardan bir diğeri de araştırmaya katılan kişinin cevaplaması gereken soruların bazen teknik kelimeler içermesidir. Belli bir seviyeye kadar okur-yazar olmak her zaman yeterli olmamaktadır.

Araştırmaya katılan bireyler, kendi önyargı ve hükümleri ile araştırmalara katılmaktadır. Bundan dolayı bazen önyargılar nedeniyle yanıtlanması gereken sorulara sağlıklı cevap verememektedirler. Bu durum da araştırmanın doğru sonuçlara ulaşması açısından kısıt olarak görülebilir. Araştırmanın uygulanması aşamasında zaman faktörü önemli rol oynamaktadır. Bundan dolayı araştırmaların belirli bir süre içinde yürütülmesi ve tamamlanması da araştırma kısıtı olarak düşünülebilir.

3.2.2. Araştırmanın Veri Seti

Araştırmanın örneklem grubunu basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş olan toplamda 1000 birey oluşturmaktadır. Katılımcıların kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya yönelik bilinç algısını ölçmeye ve değerlendirmeye yönelik bir anket formu hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tanısal araştırma olarak katılımcıların; cinsiyet, öğrenim durumu ve çalıştıkları sektöre ait demografik bilgileri incelenmiştir. Bu sorularla amaç, ankete katılan katılımcıların kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya karşı göstermiş oldukları davranışların kişisel niteliklerle değişip değişmediği hakkında bilgi sahibi olabilmektir. Yapılan birçok çalışma incelendiğinde kişisel niteliklere göre davranışların ve tercihlerin değiştiği saptanmıştır. Anketin ikinci bölümünde ise, katılımcıların ilgili konuda ki bilinçlerinin tespitine yönelik geliştirilen 14 adet önerme sorusu yer almaktadır. Önerme ifadeleri daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınarak bireylerin basit ve anlaşılır şekilde cevaplaması için tarafımdan hazırlanmıştır. Burada

önerme ifadeleri 5'li likert biçiminde olup; (1) Kesinlikle Katılıyorum, (2) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılmıyorum ve (5) Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde puanlandırılmıştır. Verilere ilişkin analizler ise SPSS 25.0 paket programı yardımı ile uygulanmıştır.

Çalışmada katılımcıların kamu harcaması finansman tercihinde vergi ve borçlanmaya yönelik düşüncelerini ölçmek amacı ile kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

Genel Olarak Vergiye ve Borçlanmaya Karşı Görüşlere İlişkin Test Edilen Hipotezler:

H₁: Katılımcıların demografik özellikler ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.

H_{1a}: *Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H_{1b}: *Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H_{1c}: *Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H₂: Katılımcıların demografik özellikler ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.

H_{2a}: *Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H_{2b}: *Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H_{2c}: *Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır.*

H₃: Katılımcıların demografik özellikleri ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{3a}: *Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

H_{3b}: *Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

H_{3c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Katılımcıların demografik özellikleri ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{4a}: Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{4b}: Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{4c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

3.2.3. Araştırmanın Yöntemi

Verilerin istatistiksel analizi SPSS 25.0 Paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin genel dağılım profilini belirlemek adına betimleyici istatistikler olan frekans ve yüzde dağılımından yararlanılmıştır. Çalışmada toplamda 14 önerme ifadesi kullanılmış olup, kullanılan önerme ifadelerinin iç tutarlık güvenilirliğini belirlemek amacı ile Cronbach's alfa katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0,681 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada kullanılan veri setinin normal dağılımdan gelip gelmediğini belirlemek adına Kolmogorov-Smirnov normallik analizi ve histogram grafiği incelenerek, verilerin normal dağılımdan gelmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle analize non-parametrik testler ile devam edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre önerme ifadelerini karşılaştırmak için Mann Whitney U testi kullanılırken; öğrenim durumu ve çalışılan sektör değişkenlerine göre karşılaştırmak için Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Kullanılan Mann Whitney U testi ikili karşılaştırma yapmada kullanılırken, Kruskal Wallis H testi ise gruplar arasında anlamlı farklılıkların olması durumunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri ile önerme ifadeleri arasında ki ilişkinin incelenmesinde ise Ki-kare analizi kullanılarak, ilişkinin var olup olmadığı belirlenmiştir.

3.2.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde veri toplama aracı ile elde edilen veriler çeşitli istatistiki yöntemlerle analiz edilerek, elde edilen bulgular sunulmuştur. Ayrıca araştırmanın amacını gerçekleştirmek üzere oluşturulan hipotez testlerine ilişkin sonuçlar yer verilerek açıklanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular;

Araştırmaya katılan kişilerin cinsiyet, öğrenim durumu ve görev yaptıkları sektör dağılımı Tablo 3.1’de yer almaktadır. Tablo 3.1 incelendiğinde, katılımcıların %53,4’ünü kadınlar, %46,6’sını ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların öğrenim durumları incelendiğinde, büyük çoğunluğunun (%91,0) ön lisans/lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu oranı takiben katılımcıların %7,0’ı lisansüstü mezunu, %1,7’si lise mezunu ve son olarak %0,3’ü ise ilk/ortaokul mezunudur.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin görev yaptıkları sektör dağılımları incelendiğinde ise, %71,9’unun öğrenci olduğu belirlenmiştir. Buna karşın katılımcıların %15,7’si kamu sektöründe çalışan/emekli olduğunu belirtmiş iken, %6,0’ı özel sektör çalışanı/emeklisi ve %1,5’i ise serbest çalışan/emekli olduğunu belirtmiştir. Son olarak katılımcıların %4,9’u ise diğer görev yapılan sektör kategorisinde yer alan meslek gruplarında çalıştığını belirtmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişken	Frekans	Yüzde(%)
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	534	53,4
Erkek	466	46,6
Toplam	1000	100,0
<i>Öğrenim Durumu</i>		
İlköğretim/ Ortaokul M.	3	0,3
Lise Mezunu	17	1,7
Ön Lisans/ Lisans M.	910	91,0
Lisansüstü M.	70	7,0
Toplam	1000	100,0
<i>Görev Yapılan Sektör</i>		

Öğrenci	719	71,9
Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	15,7
Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	6,0
Serbest Çalışan/ Emekli	15	1,5
Diğer	49	4,9
Toplam	1000	100,0

Katılımcıların Kamu Harcamaları Finansman Tercihinde Mali Yanılsama Kavramına Yönelik Düşüncelerine Ait Betimsel Analiz Bulguları;

Araştırmaya katılım sağlayan 1000 katılımcı bireyin kamu harcamaları finansman tercihinde ‘*mali yanılsama*’ kavramına yönelik görüşlerinin dağılımları aşağıda yer alan Tablo 3.2-3.8 arasında özetlenmektedir.

Tablo 3.2 incelendiğinde ilk olarak devletin cari ve yatırım harcamalarının finansman ihtiyacında vergilerin öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.2’ye bakıldığında katılımcıların büyük bir kısmının (%63,2 ve %20,8) devletin cari harcamalardaki finansman ihtiyacının vergiler ile karşılanması gerektiği düşüncesine katılır iken, buna karşın %6,4’ü ve %3,2’si devletin cari harcamalarda finansman ihtiyacının vergiler ile karşılanmaması gerektiğini düşünerek, ilgili konuya katılmadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %6,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Buna karşın 1000 katılımcı bireyin devletin yatırım harcamalarındaki finansman ihtiyacının vergiler ile karşılanması konusundaki düşünceleri incelendiğinde, yine büyük çoğunluğunun (%53,7 ve %21,7) vergiler ile sağlanması gerektiği düşüncesine katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların %13,5’i ile %3,9’u ise devletin yatırım harcamalarındaki finansman ihtiyacının vergiler ile karşılanması düşüncesine katılmadığını, %7,2’si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.2. Devletin Cari ve Yatırım Harcamalarının Finansman İhtiyacının Vergiler İle Karşılanmasına Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
----------------------------	------------------	----------------	-----------------	---------------------------

<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	32	64	64	632	208
Yüzde (%)	3,2	6,4	6,4	63,2	20,8
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	39	135	72	537	217
Yüzde (%)	3,9	13,5	7,2	53,7	21,7

Tablo 3.3'te ise devletin cari ve yatırım harcamalarının finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile karşılanmasına ait katılımcı görüşleri yer almaktadır.

Tablo 3.3'e göre katılımcıların büyük bir kısmının (%65,9 ve %20,3) devletin cari harcamalarında ki finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile karşılanması gerektiği düşüncesine katılmaz iken, buna karşın %6,3'ü ve %1,1'i ise devletin cari harcamalarında finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile sağlanması gerektiğini düşüncesine katılmaktadır. %6,4'ünü temsil eden katılımcı grup ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Buna karşılık katılımcı bireylerin yine büyük çoğunluğu (%55,4 ve %19,7) devletin yatırım harcamalarındaki finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile karşılanması gerektiği düşüncesine katılmamaktadır. Ancak %14,2'si ve %2,2'si ise devletin yatırım harcamalarında finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile sağlanması gerektiğini düşüncesine katılmaktadır. Katılımcıların %8,5'i ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.3. Devletin Cari ve Yatırım Harcamalarının Finansman İhtiyacının Borçlanma Yolu İle Karşılanmasına Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	203	659	64	63	11
Yüzde (%)	20,3	65,9	6,4	6,3	1,1
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	197	554	85	142	22
Yüzde (%)	19,7	55,4	8,5	14,2	2,2

Aşağıda devletin mevcut cari ve yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanmasının sonraki nesil üzerindeki etkisinin önemine ait katılımcı görüşleri yer almaktadır.

Katılımcıların %46,4'ü devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde yük oluşturmayaacağı düşüncesine katılır iken, %33,5'i ise kesinlikle katılmaktadır. Ancak katılımcıların %9,3'ü devletin mevcut cari harcamalarının vergiler yolu ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde bir yük oluşturacağını düşünerek katılmamaktadır. %5,4'ünü temsil eden katılımcı grup ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan 1000 katılımcı bireyin %42,8'i ve %35,0'ı devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler yolu ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde herhangi bir yük oluşturmayaacağını düşünmektedir. Buna karşın %10,4'ü ve %5,5'i ise bu konuda gelecek nesle bir yük olacağını düşünmektedir, Katılımcıların %6,3'ü ise ilgili konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.4. Devletin Mevcut Cari ve Yatırım Harcamalarının Vergiler İle Karşılanmasının Sonraki Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	54	93	54	464	335
Yüzde (%)	5,4	9,3	5,4	46,4	33,5
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	55	104	63	428	350
Yüzde (%)	5,5	10,4	6,3	42,8	35,0

Katılımcıların %61,6'sı devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde yük oluşturmayaacağı düşüncesine katılmaz iken, %29,5'i ise

kesinlikle katılmamaktadır. Buna karşın bireylerin %3,0'ı devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma yolu ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde yük oluşturmayacağını düşünerek ilgili düşünceye katılmaktadır. %4,6'sını temsil eden katılımcı grup ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

1000 katılımcı bireyin %59,8'i ve %28,2'si ise devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma yolu ile karşılanmasının sonraki nesil üzerinde yük oluşturmayacağı düşüncesine katılmamaktadır. Buna karşın %5,6'sı ve %1,0'ı ise borçlanma yolu ile karşılanmanın gelecek nesle yük oluşturmayacağını, %5,4'ü ise ilgili düşünce konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.5. Devletin Mevcut Cari ve Yatırım Harcamalarının Borçlanma Yolu İle Karşılanmasının Sonraki Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	295	616	46	30	13
Yüzde (%)	29,5	61,6	4,6	3,0	1,3
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	282	598	54	56	10
Yüzde (%)	28,2	59,8	5,4	5,6	1,0

Tablo 3.6'da devletin geçmiş dönemdeki cari ve yatırım harcamalarının finansman ihtiyacının vergiler yolu ile karşılanmış olmasının mevcut nesil üzerinde yük oluşturmama durumuna ait katılımcı görüşleri özetlenmektedir.

Tablo 3.6'ya göre katılımcıların %7,3'ü devletin geçmiş dönemdeki cari harcamaların vergiler yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmama düşüncesine kesinlikle katılmaz iken, %10,5'i ise katılmamaktadır. Buna ek olarak katılımcıların %41,1'i ise bu yol ile mevcut nesle yük oluşturmayacağı düşüncesine katılmakta iken , %33,7'si ise kesinlikle katılmaktadır. Katılımcıların %7,4'ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %5,8'i devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergiler yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayaacağı düşüncesine kesinlikle katılmaz iken, %11,4'ü ise katılmamaktadır. Buna karşın katılımcıların %39,3'ü ise yatırım harcamalarının vergi yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayaacağı düşüncesine katılmakta iken , %35,1'i ise kesinlikle katılmaktadır. Katılımcıların %8,4'ü ise ilgili konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.6. Devletin Geçmiş Dönemdeki Cari ve Yatırım Harcamalarının Vergiler İle Karşılanmış Olması Mevcut Nesil Üzerinde Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	73	105	74	411	337
Yüzde (%)	7,3	10,5	7,4	41,1	33,7
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	58	114	84	393	351
Yüzde (%)	5,8	11,4	8,4	39,3	35,1

Aşağıda yer alan Tablo 3.7'de devletin geçmiş dönemdeki cari ve yatırım harcamalarının finansman ihtiyacının borçlanma yolu ile karşılanmış olmasının mevcut nesil üzerinde yük oluşturmama durumuna ait katılımcı görüşleri özetlenmektedir.

Tablo 3.7'ye göre katılımcıların %28,4'ü devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayağına dair düşüncesine kesinlikle katılmaz iken, %61,3'ü ise bu düşünceye sadece katılmamaktadır. Buna ek olarak katılımcı bireylerin %3,7'si ise borçlanma yolu ile finansman ihtiyacının karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayağı düşüncesine katılmakta iken, %0,7'si ise kesinlikle katılmaktadır. Katılımcıların %5,9'u ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %1,2'si devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayağı düşüncesine kesinlikle katılıyor iken, %4,1'i ise katılmaktadır. Buna karşın katılımcıların %59,6'sı ise yatırım harcamalarının

borçlanma yolu ile karşılanmasının mevcut nesle yük oluşturmayacağı düşüncesine katılmamakta iken, %27,6'sı ise kesinlikle katılmamaktadır. Katılımcıların %7,5'i ise ilgili konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.7. Devletin Geçmiş Dönemdeki Cari ve Yatırım Harcamalarının Borçlanma Yolu İle Karşılanmış Olması Mevcut Nesil Üzerindeki Yük Oluşturmama Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyor um	Kararsız ım	Katılıyor um	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Cari harcamalar</i>					
Frekans	284	613	59	37	7
Yüzde (%)	28,4	61,3	5,9	3,7	0,7
<i>Yatırım harcamalar</i>					
Frekans	276	596	75	41	12
Yüzde (%)	27,6	59,6	7,5	4,1	1,2

Son olarak aşağıda yer alan Tablo 3.8'de devletin öğrencilere ödediği bursların finansmanını vergi ve borçlanma yolu ile ödemesi durumuna ait katılımcı görüş dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3.8 incelendiğinde; ‘Devlet öğrencilere ödediği bursların finansmanı mevcut dönemde alacağı vergiler ile karşılamalıdır’. ifadesine katılımcıların büyük bir kısmı (%39,9 ve %37,9) katılmaktadır. Buna karşın katılımcıların %30,4’ü ise bu ilgili ifadeye katılmadığını belirterek, %8,1’i ise kararsız kaldığını belirtmiştir.

1000 katılımcı bireyin ‘Devlet öğrencilere ödediği bursların finansmanı, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır’. ifadesine vermiş oldukları yanıtlar incelendiğinde ise; %73,7’si kesinlikle katılmadığını, %30,4’ü ise sadece katılmadığını belirtmiştir. Buna karşın katılımcı bireylerin %12,4’ü ilgili ifadeye katılmakta iken, %5,1’i ise kesinlikle katılmaktadır. Son olarak katılımcıların %8,4’ü ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.8. Devletin Öğrencilere Ödediği Bursların Finansmanını Vergi ve Borçlanma Yolu İle Ödemesi Durumuna Ait Katılımcı Görüş Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
<i>Devlet öğrencilere ödediği bursların finansmanı mevcut dönemde alacağı vergiler ile karşılamalıdır.</i>					
Frekans	39	102	81	399	379
Yüzde (%)	3,9	10,2	8,1	39,9	37,9
<i>Devlet öğrencilere ödediği bursların finansmanı, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır.</i>					
Frekans	437	304	84	124	51
Yüzde (%)	43,7	30,4	8,4	12,4	5,1

Katılımcıların Kamu Harcamaları Finansman Tercihinde Vergiye ve Borçlanmaya Karşı Görüşleri;

Tablo 3.9’da görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların “vergiye karşı tutumlarında” belirleyici olan en önemli faktör; 3,93 ortalama ile “Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz”. ifadesi olmuş iken en az önemli olan faktörün ise 3,76 ortalama ile “Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.” ifadesi olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.9. Katılımcıların Genel Olarak Vergiye Karşı Görüşleri

Vergiye Karşı Tutumlar	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.	3,92	0,90
Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.	3,76	1,06
Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.	3,93	1,11
Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.	3,91	1,15

Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.	3,83	1,21
Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.	3,87	1,18
Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir.	3,98	1,10

Not: n= 1000,

Ölçek puanlandırması; (1): kesinlikle katılmıyorum, (2): katılmıyorum, (3): kararsızım, (4): katılıyorum, (5): kesinlikle katılıyorum.

Tablo 3.10’da ise araştırmaya katılan katılımcıların “borçlanmaya karşı tutumlarında” belirleyici olan en önemli faktör; 2,24 ortalama ile “Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır”. ifadesi olmuş iken en az önemli olan faktörün ise 1,85 ortalama ile ‘Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.’ ifadesi olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.10. Katılımcıların Genel Olarak Borçlanmaya Karşı Görüşleri

Borçlanmaya Karşı Tutumlar	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.	2,02	0,79
Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.	2,24	1,00
Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.	1,85	0,75
Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.	1,91	0,80
Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.	1,87	0,73
Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.	1,92	0,78
Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılanmalıdır.	2,05	1,21

Not: n= 1000,

Ölçek puanlandırması; (1): kesinlikle katılmıyorum, (2): katılmıyorum, (3): kararsızım, (4): katılıyorum, (5): kesinlikle katılıyorum.

Güvenilirlik Analizi:

Bir ölçme aracının geçerli sayılabilmesinin ilk koşulu güvenilirliktir. Güvenilirlik, bir ölçme aracında yer alan bütün soruların birbiriyle tutarlılığı, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan bir kavramdır.⁹⁴

Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirliği, ölçek kapsamındaki her bir faktörde yer alan maddelerin ilgili faktörü ve dolayısıyla da ölçek kapsamında yer alan maddelerin tamamının bir bütün olarak ölçeğin bütünü ile ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediğine ilişkin bilgi verir.⁹⁵ Cronbach alfa değeri 0-1 arasında değişen bir değer alır. Cronbach alfa güvenilirlik katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna göre ölçeğin güvenilirlik durumu aşağıdaki gibidir;

- $0.00 < \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 < \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,
- $0.60 < \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,
- $0.80 < \alpha < 1.00$ ise ölçek çok yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.⁹⁶

Bu araştırmada, Cronbach Alfa değeri 0,681 olarak bulunmuştur (Tablo 3.11). Böylece araştırmada kullanılan ifadelerin oldukça güvenilir olduğu teyit edilmiştir.

Tablo 3.11. Cronbach α Güvenirlilik Katsayıları

Madde Sayısı	Cronbach α
14	0,681

⁹⁴ Kaya, M. (2011). “Doğrulamalı Faktör Analizi ve Schutte Duygusal Zeka Ölçeği’ne Uygulaması”. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

⁹⁵ Eminoğlu, E. (2008). “Üniversite Öğrencilerinin Akademik Sahtekarlık Eğilimlerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

⁹⁶ Özdamar, K., 2004, Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1, Genişletilmiş 5. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Demografik Değişkenler Bakımından Kamu Harcamaları Finansman Tercihinde Vergiye ve Borçlanmaya Karşı Görüşlerin İncelenmesi;

Araştırmaya katılan kişilerin cinsiyetlerine göre kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya karşı görüşleri arasındaki farklılık Mann Whitney U testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.12 incelendiğinde; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin cinsiyetlerinin V3, V5, V7 önermeleri için anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Böylece bu önermeler için konuya bakış cinsiyet değişkenine anlamlı farklılık gösterdi denilebilir (*elde dilen p-değerleri sırasıyla = 0,207- 0,071- 0,703- 0,187 > 0,05; 0,023- 0,037- 0,011 < 0,05*). Kadın katılımcıların V3, V5, V7 önermelerine katılım görüşleri erkek katılımcılara göre daha fazladır. Böylece '***H_{1a}: Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır***' hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.12. Cinsiyet Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	M.W.U	p-değeri
V1	Kadın	534	509,74	119486,000	0,207
	Erkek	466	489,91		
V2	Kadın	534	514,56	116915,000	0,071
	Erkek	466	484,39		
V3	Kadın	534	518,57	114775,000	0,023*
	Erkek	466	479,80		
V4	Kadın	534	503,55	122792,500	0,703
	Erkek	466	497,00		
V5	Kadın	534	517,26	115470,500	0,037*
	Erkek	466	481,29		
V6	Kadın	534	511,13	118743,000	0,187
	Erkek	466	488,31		
V7	Kadın	534	520,79	113586,500	0,011*
	Erkek	466	477,25		

V1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V3: Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V7: Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir (N: 1000).

Tablo 3.13 incelendiğinde 0,05 anlamlılık düzeyinde borçlanmaya karşı olan önermeler ile katılımcıların erkek veya kadın olması arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenmektedir. Böylece borçlanmaya karşı olan önermeler için konuya bakış cinsiyet değişkenine anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir (elde dilen *p*-değerleri sırasıyla = 0,385- 0,064- 0,606- 0,475- 0,889- 0,702- 0,930 > 0,05). Böylece '***H_{2a}: Katılımcıların cinsiyeti ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır***' hipotezi ret edilmiştir.

Tablo 3.13. Cinsiyet Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	M.W.U	p-değeri
B1	Kadın	534	494,28	121098,000	0,385
	Erkek	466	507,63		
B2	Kadın	534	486,18	116774,500	0,064
	Erkek	466	516,91		
B3	Kadın	534	496,71	122397,500	0,606
	Erkek	466	504,84		
B4	Kadın	534	505,83	121577,000	0,475
	Erkek	466	494,39		
B5	Kadın	534	501,53	123872,000	0,889

	Erkek	466	499,32		
	Kadın	534	497,64		
B6	Erkek	466	503,77	122896,000	0,702
	Kadın	534	499,79		
B7	Erkek	466	501,31	124045,000	0,930

B1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B3: Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B7: Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır (N: 1000).

Araştırmaya katılan kişilerin eğitim düzeylerine göre kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya karşı görüşleri arasındaki farklılık Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.14’de katılımcıların öğrenim durumuna göre vergiye karşı olan görüşler arasında farklılık gösterip göstermediğine dair sonuçlara yer verilmektedir. 0,05 anlamlılık düzeyinde p değerleri incelendiğinde, vergiye karşı olan görüşlerin katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir (elde dilen p-değerleri sırasıyla = 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000< 0,05). Böylece “**H_{1b}: Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır**” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.14. Öğrenim Durumu Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	Ki- kare	p-değeri
V1	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	69,83	26,580	0,000*
	Lise Mezunu	17	370,38		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	511,90		
	Lisansüstü M.	70	402,39		
V2	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	112,50	42,941	0,000*
	Lise Mezunu	17	369,65		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	517,18		
	Lisansüstü M.	70	332,12		
V3	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	125,50	43,780	0,000*
	Lise Mezunu	17	254,82		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	517,36		
	Lisansüstü M.	70	357,11		
V4	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	136,67	56,713	0,000*
	Lise Mezunu	17	295,56		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	520,56		
	Lisansüstü M.	70	305,11		
V5	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	156,00	57,701	0,000*
	Lise Mezunu	17	266,79		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	520,89		
	Lisansüstü M.	70	306,94		
V6	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	152,83	64,495	0,000*
	Lise Mezunu	17	275,50		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	522,19		
	Lisansüstü M.	70	288,12		
V7	İlköğretim/ Ortaokul M.	3	128,00	65,580	0,000*
	Lise Mezunu	17	306,29		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	522,14		
	Lisansüstü M.	70	282,31		

V1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V3: Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V7: Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir (N: 1000).

Tablo 3.15’de eğitim düzeyine göre katılımcıların borçlanmaya karşı olan görüşleri bakımından anlamlı farklılık gösterip göstermediğine dair sonuçlara yer verilmektedir. 0,05 anlamlılık düzeyinde p değerleri incelendiğinde, B2 ve B7 borçlanmaya karşı olan görüşlerin katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir (elde dilen p-değerleri sırasıyla = 0,413- 0,533- 0,502- 0,173- 0,078> 0,05; 0,000- 0,000< 0,05). Böylece “**H_{2b}:** Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.15. Öğrenim Durumu Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	Ki- kare	p-değeri
B1	İlk/ Ortaokul M.	3	663,83	2,865	0,413
	Lise Mezunu	17	521,50		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	497,13		
	Lisansüstü M.	70	532,25		
B2	İlk/ Ortaokul M.	3	627,50	18,566	0,000*
	Lise Mezunu	17	571,41		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	489,46		
	Lisansüstü M.	70	621,41		
B3	İlk/ Ortaokul M.	3	692,17	2,195	0,533
	Lise Mezunu	17	537,24		
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	499,55		
	Lisansüstü M.	70	495,71		

	İlk/ Ortaokul M.	3	543,50		
B4	Lise Mezunu	17	544,50	2,356	0,502
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	496,66		
	Lisansüstü M.	70	537,94		
	İlk/ Ortaokul M.	3	681,50		
B5	Lise Mezunu	17	605,91	4,985	0,173
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	496,94		
	Lisansüstü M.	70	513,42		
	İlk/ Ortaokul M.	3	672,17		
B6	Lise Mezunu	17	568,09	6,807	0,078
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	494,23		
	Lisansüstü M.	70	558,26		
	İlk/ Ortaokul M.	3	595,33		
B7	Lise Mezunu	17	695,76	64,705	0,000*
	Ön Lisans/ Lisans M.	910	478,90		
	Lisansüstü M.	70	729,83		

B1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B3: Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B7: Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır (N: 1000).

Araştırmaya katılan çalışıkları sektöre göre kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye ve borçlanmaya karşı görüşleri arasındaki farklılık Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir.

0,05 anlamlılık düzeyinde p değerleri incelendiğinde, vergiye karşı olan önermelerin katılımcıların görev yaptıkları sektöre göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir (*elde dilen p-değerleri sırasıyla = 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000 < 0,05*) (Tablo 3.16).

Böylece “*H_{1c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır*” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.16. Görev Yapılan Sektör Değişkeninin Vergi Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	Ki- kare	p-değeri
V1	Öğrenci	719	546,86	96,032	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	400,55		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	381,30		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	299,30		
	Diğer	49	369,40		
V2	Öğrenci	719	575,35	208,881	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	326,47		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	299,37		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	233,60		
	Diğer	49	287,72		
V3	Öğrenci	719	561,68	141,121	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	373,26		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	323,61		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	184,33		
	Diğer	49	323,80		
V4	Öğrenci	719	565,40	152,868	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	361,29		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	315,23		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	205,80		
	Diğer	49	311,36		
V5	Öğrenci	719	578,52	216,521	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	320,16		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	311,38		

	Serbest Çalışan/ Emekli	15	134,73		
	Diğer	49	277,08		
	Öğrenci	719	581,30		
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	297,19		
V6	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	297,11	226,725	0,000*
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	184,30		
	Diğer	49	312,15		
	Öğrenci	719	581,72		
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	271,40		
V7	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	331,71	233,099	0,000*
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	252,37		
	Diğer	49	325,40		

V1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.

V3: Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

V5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

V7: Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir (N: 1000).

Tablo 3.17’de 0,05 anlamlılık düzeyinde p değerleri incelendiğinde, B2, B4, B5, B6 ve B7 borçlanmaya karşı olan görüşlerin katılımcıların görev yaptıkları sektöre göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir (elde dilen p-değerleri sırasıyla = 0,641- 0,579> 0,05; 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000< 0,05).

Böylece “*H_{2c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar vardır*” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.17. Görev Yapılan Sektör Değişkeninin Borçlanma Görüşleri Üzerindeki Etkisi

Değişken	Grup	N	Sıra Ort.	Ki- kare	p-değeri
B1	Öğrenci	719	496,79	2,518	0,641
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	526,11		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	498,37		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	505,43		
	Diğer	49	473,94		
B2	Öğrenci	719	456,01	79,777	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	632,92		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	570,03		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	506,33		
	Diğer	49	642,09		
B3	Öğrenci	719	505,71	2,873	0,579
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	475,40		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	495,01		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	456,77		
	Diğer	49	524,64		
B4	Öğrenci	719	478,24	20,753	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	559,88		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	541,00		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	527,37		
	Diğer	49	597,07		
B5	Öğrenci	719	579,49	10,395	0,034*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	523,72		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	542,30		
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	455,30		
	Diğer	49	579,49		
B6	Öğrenci	719	474,92	28,715	0,000*
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	576,46		
	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	572,38		

	Serbest Çalışan/ Emekli	15	471,07		
	Diğer	49	553,43		
	Öğrenci	719	417,49		
	Kamu Sektör Çalışanı/ Emekli	157	734,77		
B7	Özel Sektör Çalışanı/ Emekli	60	650,19	245,668	0,000*
	Serbest Çalışan/ Emekli	15	614,80		
	Diğer	49	749,64		

B1: Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B2: Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.

B3: Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B4: Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

B5: Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B6: Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

B7: Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır (**N: 1000**).

Demografik Değişkenlerin Kamu Harcamaları Finansman Tercihinde Vergiye ve Borçlanmaya Ait Görüşlerin Ki-kare Analizi İle İncelenmesi;

Araştırmaya katılan kişilerin cinsiyetlerine göre kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı olan görüşleri arasındaki ilişki Ki-kare testi yardımı ile sınanmıştır (Tablo 3.18).

Uygulanan analiz sonucunda; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin cinsiyetleri ile V2, V3, V4, V5, V6 ve V7 önermeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin var olduğu belirlenmiştir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre devletin kamu harcamaları finansman ihtiyacını vergi ile karşılaması gerektiği düşüncesine daha çok katılım sağladığı görülmektedir (elde dilen *p-değerleri* sırasıyla= 0,107>0,05; 0,015-0,001- 0,016- 0,000- 0,006- 0,019< 0,05). “**H_{3a}: Katılımcıların cinsiyeti ile kamu**

harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır'' hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.18. Vergi Görüşleri İle Cinsiyet İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ki-Kare Testi	
V1. Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.							K²	p
Kadın	11	33	39	332	119	534	7,60	0,10
Erkek	21	31	25	300	89	466		
V2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.							12,35	0,01
Kadın	13	76	40	274	131	534		
Erkek	26	59	32	263	86	466		
V3. Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							19,08	0,00
Kadın	19	54	34	227	200	534		
Erkek	35	39	20	237	135	466		
V4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							12,25	0,01
Kadın	23	66	38	211	196	534		
Erkek	32	38	25	217	154	466		
V5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.							22,16	0,00
Kadın	27	64	45	197	201	534		

Kadın	109	358	36	28	3	534	5,49	0,24
Erkek	94	301	28	35	8	466		
B2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.								
Kadın	112	300	45	70	7	534	6,15	0,18
Erkek	85	254	40	72	15	466		
B3. Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.								
Kadın	156	338	22	13	5	534	3,52	0,47
Erkek	139	278	24	17	8	466		
B4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.								
Kadın	142	330	30	29	3	534	4,17	0,38
Erkek	140	268	27	27	7	466		
B5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.								
Kadın	146	338	33	13	4	534	3,34	0,17
Erkek	138	275	26	24	3	466		
B6. Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.								
Kadın	145	327	41	15	6	534	5,36	0,25
Erkek	131	269	34	26	6	466		
B7. Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır.								
Kadın	233	163	47	66	25	534	0,62	0,96
Erkek	204	141	37	58	26	466		

Katılımcı bireylerin öğrenim durumları ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı olan görüşleri arasında ki ilişki Ki-kare testi ile incelenmiştir (Tablo 3.20).

Uygulanan analiz sonucunda; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin öğrenim durumu ile V1, V2, V3, V4, V5, V6 ve V7 önermeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin var olduğu belirlenmiştir (elde dilen p-değerleri sırasıyla= 0,000- 0,000- 0,000-

0,000- 0,000- 0,000- 0,000< 0,05). ‘‘ H_{3b} : Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır’’ hipotezi kabul edilmiştir. Dolayısıyla eğitim düzeyi çalışmaya katılım sağlayan bireylerin vergiye bakışını etkileyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Tablo 3.20. Vergi Görüşleri İle Öğrenim Durumu İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ki-Kare Testi
V1. Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.							K² p
İlk/O.M.	1	1	1	0	0	3	71,51 0,00
Lise M.	2	2	5	4	4	17	
Ön L./L. M.	24	47	53	593	193	910	
L.üstü M.	5	14	5	35	11	70	
V2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.							
İlk/O.M.	1	1	1	0	0	3	87,26 0,00
Lise M.	2	1	6	6	2	17	
Ön L./L. M.	31	110	52	510	207	910	
L.üstü M.	5	23	13	21	8	70	
V3. Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							
İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3	96,60 0,00
Lise M.	1	6	4	5	1	17	
Ön L./L. M.	41	71	42	437	319	910	
L.üstü M.	11	16	6	22	15	70	
V4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							
İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3	125,28 0,00
Lise M.	1	2	7	6	1	17	
Ön L./L. M.	44	77	46	406	337	910	
L.üstü M.	9	25	8	16	12	70	

V5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3		
Lise M.	3	2	7	4	1	17		
Ön L./L. M.	61	77	57	388	327	910	123,83	0,00
L.üstü M.	8	26	8	19	9	70		

V6. Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3		
Lise M.	2	4	5	5	1	17		
Ön L./L. M.	51	83	63	370	343	910	116,48	0,00
L.üstü M.	4	27	14	18	7	70		

V7. Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir.

İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3		
Lise M.	1	2	7	5	2	17		
Ön L./L. M.	27	85	59	368	371	910	109,89	0,00
L.üstü M.	10	15	13	26	6	70		

İlk/O.M.: İlk/ortaokul mezunu; Lise M.: Lise mezunu; Ön L./L. M.: Ön lisans/lisans mezunu; L.üstü M.: Lisansüstü mezunu.

Katılımcı bireylerin öğrenim durumları ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı olan görüşleri arasında ki ilişki Ki-kare testi ile incelenmiştir (Tablo 3.21).

Uygulanan analiz sonucunda; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin öğrenim durumu ile B1, B2, B3, B4, B5, B6 ve B7 önermeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin var olduğu belirlenmiştir (elde dilen p -değerleri sırasıyla= 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000< 0,05). ‘‘ H_{4b} : Katılımcıların öğrenim durumu ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır’’ hipotezi kabul edilmiştir. Dolayısıyla eğitim düzeyi çalışmaya katılım sağlayan bireylerin borçlanmaya karşı bakışını etkileyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Tablo 3.21. Borçlanma Görüşleri İle Öğrenim Durumu İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ki-Kare	Testi
B1. Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.							K²	p
İlk/O.M.	1	0	1	0	1	3	115,74	0,00
Lise M.	7	3	3	3	1	17		
Ön L./L. M.	171	635	53	45	6	910		
L.üstü M.	24	21	7	15	3	70		
B2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.							80,642	0,00
İlk/O.M.	1	0	1	0	1	3		
Lise M.	5	3	4	4	1	17		
Ön L./L. M.	176	535	70	111	18	910		
L.üstü M.	15	16	10	27	2	70		
B3. Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							72,46	0,00
İlk/O.M.	1	0	1	0	1	3		
Lise M.	7	4	4	2	0	17		
Ön L./L. M.	261	580	37	21	11	910		
L.üstü M.	26	32	4	7	7	70		
B4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.							43,77	0,00
İlk/O.M.	1	1	1	0	0	3		
Lise M.	6	5	5	1	0	17		
Ön L./L. M.	254	560	41	48	7	910		
L.üstü M.	21	32	7	7	3	70		
B5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.							54,95	0,00
İlk/O.M.	1	0	1	1	0	3		
Lise M.	5	5	4	3	0	17		
Ön L./L. M.	253	579	46	26	6	910		

L.üstü M.	25	29	8	7	1	70		
<i>B6. Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.</i>								
İlk/O.M.	1	0	1	1	0	3	63,98	0,00
Lise M.	5	6	5	1	0	17		
Ön L./L. M.	249	563	58	28	12	910		
L.üstü M.	21	27	11	11	0	70		
<i>B7. Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır.</i>								
İlk/O.M.	1	0	2	0	0	3	97,48	0,00
Lise M.	2	5	5	4	1	17		
Ön L./L. M.	425	283	67	94	41	910		
L.üstü M.	9	16	10	26	9	70		

İlk/O.M.: İlk/ortaokul mezunu; Lise M.: Lise mezunu; Ön L./L. M.: Ön lisans/lisans mezunu; L.üstü M.: Lisansüstü mezunu.

Araştırmaya katılım sağlayan toplam 1000 bireyin görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı olan görüşleri arasında ki ilişki Ki-kare testi ile incelenmiştir (Tablo 3.22).

Uygulanan analiz sonucunda; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin görev yaptıkları sektör ile V1, V2, V3, V4, V5, V6 ve V7 önermeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin var olduğu belirlenmiştir (elde dilen *p-değerleri* sırasıyla= 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000 < 0,05). “**H_{3c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde vergiye karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**” hipotezi kabul edilmiştir. Dolayısıyla görev yapılan sektör çalışmaya katılım sağlayan bireylerin vergiye bakışını etkileyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Tablo 3.22. Vergi Görüşleri İle Görev Yapılan Sektör İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ki-Kare Testi	
<i>V1. Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.</i>							K²	p
Öğr.	9	18	29	491	172	719	175,27	0,00
K.S.Ç./E	11	21	19	86	20	157		
Ö.S.Ç./E	7	11	5	28	9	60		
S.Ç./ E.	4	2	3	6	0	15		
Diğ.	1	12	8	21	7	49		
<i>V2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.</i>								
Öğr.	11	42	26	444	196	719	305,04	0,00
K.S.Ç./E.	11	49	31	52	14	157		
Ö.S.Ç./E.	11	20	4	20	5	60		
S.Ç./ E.	4	4	2	5	0	15		
Diğ.	2	20	9	16	2	49		
<i>V3. Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.</i>								
Öğr.	17	33	24	354	291	719	194,95	0,00
K.S.Ç./E.	18	28	14	70	27	157		
Ö.S.Ç./E.	9	13	7	23	8	60		
S.Ç./ E.	5	4	3	2	1	15		
Diğ.	5	15	6	15	8	49		
<i>V4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.</i>								
Öğr.	18	36	26	335	304	719	216,00	0,00

K.S.Ç. /E.	18	39	15	54	31	157		
Ö.S.Ç. /E.	7	12	13	21	7	60		
S.Ç./ E.	5	4	2	3	1	15		
Diğ.	7	13	7	15	7	49		
<i>V5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.</i>								
Öğr.	26	33	32	317	311	719		
K.S.Ç. /E.	22	33	29	58	15	157		
Ö.S.Ç. /E.	8	18	7	21	6	60	287,93	0,00
S.Ç./ E.	8	3	2	2	0	15		
Diğ.	9	18	4	13	5	49		
<i>V6. Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.</i>								
Öğr.	22	39	29	302	327	719		
K.S.Ç. /E.	16	42	35	51	13	157		
Ö.S.Ç. /E.	8	14	13	20	5	60	286,55	0,00
S.Ç./ E.	6	3	2	4	0	15		
Diğ.	6	16	5	16	6	49		
<i>V7. Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir.</i>								
Öğr.	15	26	31	295	352	719		
K.S.Ç. /E.	11	47	33	55	11	157		
Ö.S.Ç. /E.	7	11	7	28	7	60	292,65	0,00
S.Ç./ E.	4	3	3	3	2	15		

Diğ.	2	15	7	18	7	49
-------------	---	----	---	----	---	----

Öğr.: Öğrenci; **K.S.Ç./E.:** Kamu sektörü çalışanı/emekli; **Ö.S.Ç./E.:** Özel sektörü çalışanı/emekli; **S.Ç./E.:** Serbest çalışan/emekli; **Diğ.:** Diğer.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı olan görüşleri arasındaki ilişki Ki-kare testi ile incelenmiştir (Tablo 3.23).

Uygulanan analiz sonucunda; 0,05 anlamlılık düzeyinde katılımcı bireylerin öğrenim durumu ile B1, B2, B3, B4, B5, B6 ve B7 önermeleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkilerin var olduğu belirlenmiştir (*elde dilen p-değerleri sırasıyla= 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000- 0,000 < 0,05*). Böylece “**H_{4c}: Katılımcıların görev yaptıkları sektör ile kamu harcamaları finansman tercihinde borçlanmaya karşı görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır**” hipotezi kabul edilmiştir. Dolayısıyla görev yapılan sektör ile çalışmaya katılım sağlayan bireylerin borçlanmaya karşı bakışını etkileyen önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Tablo 3.23. Borçlanma Görüşleri İle Görev Yapılan Sektör İlişkisine Ait Ki-kare Test Sonucu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ki-Kare Testi
B1. Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.							K² p
Öğr.	121	532	31	34	1	719	
K.S.Ç./E	43	70	22	18	4	157	
Ö.S.Ç./E	18	28	6	5	3	60	141,04 0,00
S.Ç./ E.	6	4	1	1	3	15	
Diğ.	15	25	4	5	0	49	
B2. Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı,							

borçlanma ile karşılanmalıdır.

Öğr.	139	481	40	52	7	719		
K.S.Ç./E	28	41	29	52	7	157		
Ö.S.Ç./E	16	16	7	16	5	60	233,03	0,00
S.Ç./ E.	6	3	1	2	3	15		
Diğ.	8	13	8	20	0	49		

B3. Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

Öğr.	180	506	16	12	5	719		
K.S.Ç./E	65	65	14	10	3	157		
Ö.S.Ç./E	26	19	7	5	3	60	131,60	0,00
S.Ç./ E.	8	3	2	0	2	15		
Diğ.	16	23	7	3	0	49		

B4. Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.

Öğr.	199	483	16	18	3	719		
K.S.Ç./E	43	71	18	21	4	157		
Ö.S.Ç./E	21	20	9	8	2	60	136,74	0,00
S.Ç./ E.	6	4	2	2	1	15		
Diğ.	13	20	9	7	0	49		

B5. Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.

Öğr.	194	490	19	13	3	719		
K.S.Ç./E	51	71	24	10	1	157		
Ö.S.Ç./E	23	23	10	7	0	60	125,67	0,00
S.Ç./ E.	7	5	1	2	0	15		
Diğ.	12	24	5	5	3	49		

B6. Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük

<i>oluşturmamıştır.</i>						
Öğr.	200	476	25	13	5	719
K.S.Ç./E	37	74	30	13	3	157
Ö.S.Ç./E	19	19	10	9	3	60
S.Ç./ E.	6	6	2	1	0	15
Diğ.	14	21	8	5	1	49

126,70 0,00

B7. Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır.

Öğr.	399	234	31	35	20	719
K.S.Ç./E	16	37	36	51	17	157
Ö.S.Ç./E	13	17	8	18	4	60
S.Ç./ E.	4	4	3	3	1	15
Diğ.	5	12	6	17	9	49

300,69 0,00

Öğr.: Öğrenci; **K.S.Ç./E.:** Kamu sektörü çalışanı/emekli; **Ö.S.Ç./E.:** Özel sektörü çalışanı/emekli; **S.Ç./E.:** Serbest çalışan/emekli; **Diğ.:** Diğer.

Bu bölümde anket çalışmasından elde edilen bulgular tablolar halinde hazırlanmıştır. Bunlar incelendiğinde, Türkiye’de mali yanılsamanın görülmediğine dair sonuçlar elde edildiği söylenebilir. Daha detaylı sonuç analizi bir sonraki bölümde yapılacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Son yıllarda artan küreselleşme ile birlikte ülkeler krizlere daha yatkın hale gelmiştir. Bu yüzden krizlerden etkilenmemek amacıyla birçok ülke çeşitli vergi ve harcama uygulamaları geliştirmiştir. Fakat bu süreçte ülkelerin kamu harcamaları, bütçe açıkları ve borçlanma oranları da hızlı artış göstermiştir. Bundan dolayı devletin vergi ve harcama uygulamalarına ilişkin tartışmalar gündeme gelmiştir. Bununla beraber vergi ve harcama uygulamalarının bir boyutu olarak görülen mali yanılsama olgusunun varlığı merak konusu olmuştur.

Çeşitli çalışmalar ile zenginleşen mali yanılsama literatürüne ilişkin teorik yapı, mali yanılsamaya sebep olabilecek nedenlere geniş yer vermektedir. Türkiye’de farklı zaman dilimlerinde yapılan mali yanılsamaya ilişkin araştırmalar incelendiğinde, mali yanılsamanın varlığına ilişkin net bir bilgiye ulaşılamamaktadır. İncelemeye konu olan kamu harcamaları finansman tercihinde mali yanılsama, bu belirsizliğin çözülmesine katkı sağlayacak niteliktedir. Kamu harcamaları finansmanında vergi ve borçlanma tercihlerine göre bireysel tutumları göz önüne alan bu araştırma, toplumsal tercihlere geçiş sürecinde yol gösterici olabilmektedir.

Türkiye’de mali yanılsama olgusunun araştırılmasına ve değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan bu çalışmada literatürde yapılmış çalışmalar ışığında anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada mali yanılsama kavramına ilişkin genel tutumlardan, cari ve yatırım harcamalarının vergi ve borçlanma finansman tercihlerinden hangisinin uygulanması gerektiğine, finansman tercihi ile gelecek nesil arasındaki ilişkiye ve mevcut durumda kişinin kendisi için tutumuna, tüm bu durumları etkileyen demografik değişkenlere kadar farklı çıkarsamalar yapılmıştır.

Çalışma basit tesadüfi örneklem ile yapılmış ve bu kitlenin cari ve yatırım harcamalarının borçlanma yerine vergi ile finanse edilmesi gerektiği tutumu ortalamanın üzerinde çıkmıştır. Örneklem kitlesi, devletin cari ve yatırım harcamalarını borçlanma ile finanse etmesi durumunda sonraki nesil üzerine bir vergi yükü oluşturacağının bilincindedir.

Geçmiş dönemde yapılan harcamaların ise mevcut nesil üzerinde bir yük bıraktığının ve kendilerinde ise bir fayda kaybı yarattığının farkındadır.

Mali yanılısama kavramı ve kamu harcamalarının finansman tercihi çeşitli faktörlerden (cinsiyet, öğrenim durumu, çalışılan sektör) etkilenmektedir. Çalışmada özellikle öğrenim durumu ve çalışılan sektör ile vergi ve borçlanmaya karşı görüşler arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bireylerin kendileri için karar vermesi gerektiği önermede vergi ve borçlanmadan hangisinin tercih edileceğine bakıldığında ise vergi tercih edilmiş ve borçlanma reddedilmiştir. Bireylerin vergi bilincini taşıdığı, yanılısamaya düşmediği, gelecek nesil fayda kaybının farkında olduğu, borçlanma tercih edildiğinde daha büyük kamu bütçesi ile karşı karşıya kalınacağı bilincinde olduğu ve borçlanmayı düşük maliyet ile algılamadıkları ortaya çıkmıştır.

Türkiye ekonomisi açısından mali yanılısamaya ilişkin teorik ve ampirik değerlendirmelerin yapıldığı, bu araştırmada yanılısama açısından beklentilerden farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Tüm bulgulara bakıldığında, Türkiye ekonomisi ve mali yapısında mali yanılısamanın olmadığı sonucunu çıkarmak yanlış olmayacaktır.

Yapılan diğer çalışmalarda göz önüne alındığında, Türkiye ekonomisi için henüz netlik kazanmamış olan mali yanılısama olgusu araştırılmaya devam edilmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. Ayrıca kamu harcamaları finansman tercihinde bireylerin tutum ve davranışlarının toplumsal tercihlere dönüştüğü noktasında tercihler, ülkenin eğitim düzeyi, kurumsal kültürü, yönetim teamülleri, hukuki yapısının anlaşılabilir olması, şeffaf yönetim anlayışı ve bilimsel altyapısı ile de yakından ilişkilidir.

KAYNAKLAR

- Abbott, A., Jones, P.(2015). “Fiscal Illusion and Cyclical Government Expenditure: State Government Expenditure in the United States”, Web: <http://onlinelibrary.wiley.com/enhanced/doi/10.1111/sjpe.12093>. Son Erişim Tarihi: 23.04.2020.
- Acar, M. ve Özgür, H. (2003). *Kamu Tercihi Teorisi içinde Çağdaş Kamu Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Acar, Y. (2019). “ Sinek Kağıdı Etkisi Türkiye’de Geçerli Midir? Belediyeler Üzerine Bir Çalışma”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 27(39).
- Akalın, G. (2000). *Kamu Ekonomisi*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Akar, S. (2013). “Vergi Gelirlerinin Esnekliği ve İstikrarı: Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Dayalı Ampirik Bir Analiz”. *Maliye Dergisi*, 165 (2).
- Akcagündüz, E. (2010). “Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (2).
- Akdoğan, Gedik, M. (2013).*Mali Yanılsama: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Değerlendirme*. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akkaya, Ş. (1988). “Adil Vergileme ve Optimal Vergileme Yaklaşımlarına Genel Bakış”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 46.
- Aktan, C. C. (1994). *Çağdaş Liberal Düşünce Politik İktisat*. Ankara: Takav Matbaası.
- Aktan, C.C. (1997). *Anayasal İktisat ve Ekonomik Anayasa*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aktan, C. C. (2002). *Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2003). Değişim Çağında Devlet. (1. Baskı), Konya: Çizgi Kitabevi, ss.55.
- Aktan, C. C. ve Dileyici D. (2007). *Modern Politik İktisat- Kamu Tercihi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altay, A. (1993). “Rant ve Rant Kollama Faaliyetleri: Teorik Bir İnceleme”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1).

- Ay, H., & Haydanlı, M. L. (2017). “Vergi Yüğü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi.” *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153.
- Aytaç, D. (2015). “Türkiye’de Yönetimler Arası Transferler Sinek Kağıdı Etkisi Yaratıyor Mu? Ampirik Bir İnceleme”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(2).
- Batirel, Ö. Faruk (2007), *Kamu Maliyesi ve Yönetimi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bayrak, M., Kanca, O. (2014). “Kamu Harcamaları Bileşenleri ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(2).
- Bennet, Paul C. (2013). Easy Essays on Economics: Concise Coverage of Complex Concepts, Universal-Publishers Boca Raton.
- Bergstrom, T.C. and Goodman, R.P. (1973). “Private Demands for Public Goods”. *American Economic Review*, 63.
- Berkay, F. ve Ağcakaya, S. (2017 Haziran). “Türkiye’de Kamusal Açıkların Finansmanında İç ve Dış Borç Tercihi:1990-2015 Dönemi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (1).
- Brogan, Michael J. (2014). Modern Budget Forecasting in the American States.
- Browning, E. K. ve Browning J. M. (1983). *Public Finance and the Price System*. Newyork: Macmillan Publishing Company.
- Buchanan, J.”Pozitif Kamu Tercihi Teorisi ve Normatif Temelleri”(Çev. Coşkun, C.), http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/anayasal-iktisat/aktanbuchanan-pozitif-kamu-tercihi.pdf Son Erişim Tarihi: 17.03.2020.
- Buchanan, James ve Richard Wagner; (1977), *Democracy in Deficit*, Academic Press, New York.
- Buchanan, James; (1960), *Fiscal Theory and Political Economy*,The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Caporaso, J. A. ve Levine, D. P. (1992). *Theories of Political Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cullis, J. and Jones, P. (1998). *Public Finance and Public Choice*. NewYork: Oxford University Press.

- Çelebi,A.K. (1991). “Kamusal Tercihler ve Kamu Ekonomisinin Genişliği (Türkiye Örneği)”, Manisa: DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Çoban, A.R. (2203). *Kamu Tercih Teorisi içinde Çağdaş Kamu Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Darrat, A. (1998). “Tax and Spend or Spend and Tax? An Inquiry into the Turkish Budgetary Process”, *Southern Economic Journal*, 64(4), April.
- Dell’ Anno, R., Mourao, P. (2012). “Fiscal Illusion Around the World: An Analysis Using the Structural Equation Approach”, *Public Finance Review*, 40 (2).
- Dileyici, D., Özkıvrak, Ö. (2001). Bütçe Anlayışındaki Değişim Süreci, Denk Bütçe İlkesinin Erozyonu ve Açık Bütçe Politikası, http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/dileyici-butceanlayisindaki.pdf> Son Erişim Tarihi: 08.03.2020.
- Dinler, Z. (1010). *İktisada Giriş*. (10. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dinler, Z. (2009). *İktisada Giriş*. (15. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., Gümüş, E., (2012). *Kamu Maliyesi* (4.Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Eminoğlu, E. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Akademik Sahtekarlık Eğilimlerinin Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Erdem, M. (2013). *Devlet Borçları*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Floyd, J.E. and Hynes, J.A. (1978). Debt Illusion and Imperfect Information. *European Economic Review*, (11).
- Gemmell, N., Morrissey, O., Pinar, A. (1998). “Taxation, Fiscal İllusion and the Demand for Government Expenditures In The UK: A Time-Series Analysis”, Web: <https://www.nottingham.ac.uk/economics/documents/discussion-papers/98-10.pdf> Son Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Gerard, T., Ngangue, N. (2015). “Does Fiscal Illusion Impact Budget Policy? A Panel Data Analysis”, *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol.5, (1).
- Günaydın, İ. (2004). “Vergi-Harcama Tartışması: Türkiye Örneği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5(2).

İnternet: Aktan, C. “Devletin Başarısızlığının Anatomisi”.
<http://www.canaktan.org/ekonomi/devlet-basarsiz/aktan-makale.htm>

İnternet: Eğilmez, M. (Aralık 2011). “ İllüzyon”. Kendime Yazılar. Web:
<https://www.mahfiegilmez.com/2011/12/illuzyon.html> Son Erişim
 Tarihi:12.11.2020.

İnternet: Yaş, H. ve Akduğan, U. (2015). “Türkiye’de Belediyelere Yapılan Mali Transferlerin Flypaper Effect Çerçevesinde İncelenmesi”, Web:
https://www.researchgate.net/publication/306401078_Turkiye'de_Belediyelere_Yapilan_Mali_Transferlerin_Flypaper_Effect_Cercevesinde_Incelenmesi Son Erişim
 Tarihi: 13.10.2020.

Kaya, F. (2009). Mali Kural Uygulamaları ve Türkiye İncelemesi, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezleri, Ankara.

Kaya, M. (2011). *Doğrulamalı Faktör Analizi ve Schutte Duygusal Zeka Ölçeği'ne Uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Kayalı, H. (2017). *Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Kamu Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri:2002 Öncesi ve Sonrası İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kızılboğa, R. (2013). “Kamu tercihi ve anayasal iktisat teorilerinin değerlendirilmesi.” *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(1), 91-109.

Kızılkaya, O., Dağ, M. ve Demez, S. (2018). “Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinde Flypaper(Sinek Kâğıdı) Etkisi: Yapay Sinir Ağları ve Eşbütünleşme Analizi”, *Maliye Dergisi*, 174.

Kirmanoğlu, H. (2007). *Kamu Ekonomisi Analizi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Dağıtım A.Ş.

Kirmanoğlu, H. (2011). *Kamu Ekonomisi Analizi*. (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım Dağıtım A.Ş.

Kirmanoğlu, H. (2014). *Kamu Ekonomisi Analizi*. (5.Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Logan, R.R. (1986). "Fiscal Illusion and The Grantor Government". *Journal of Political Economy*, 44.
- Mevsim, L. T. (2016). *Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Erzincan Üniversitesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Montiel, J. P. (2011). *Macroeconomics in Emerging Markets*, Cambridge University Press.
- Mourao, P. (2012). "A Case of Dictator Game in Public Finances- Fiscal Illusion Between Agents", *Distributed Computing and Artificial Intelligence*, Springer.
- Mueller,C.D, "Kamu Tercihi Teorisi", (Çeviren: Nurlane Ahundzade,Geray Musayev) http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/mueller-geray-kamu_tercihi.htm Son Erişim Tarihi: 15.02.2020.
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*. (Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 11. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Oğuz, F., Kent, B. (2011). Anayasa’da Ekonomik ve Ticari Hükümlerin Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Anayasa için Öneriler, İTO.
- Orhaner, E. (2007). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özdamar, K. (2004). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*, (1. Genişletilmiş 5. Baskı), Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özge Uysal Şahin, Sevda Akar (2015). Türkiye’de Mali İllüzyon Varlığının Analiz Edilmesi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, cilt:52, sayı:600.
- Öztürk, N. (2007). *Kamu Tercihinin Tespitinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Paksoy, S. ve Bakan, S. (2010). " Türkiye’de Uygulanan Vergi Politikaları ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: 1980 Sonrası ". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (32).
- Pınar, A. (1998). A Model of Government Expenditures in Turkey, *Yapı Kredi Economic Review*, 9(2).
- Pınar, A. (2006). *Maliye Politikası: Teori ve Uygulama*. (1. Baskı), Ankara: Naturel Yayıncılık.

- Ravallion, M. (2000), "Are the Poor Protected from Budget Cuts? Theory and Evidence for Argentina", World Bank Working Paper, No.2391.(<http://www-wds.worldbank.org/>).
- Renaud, P. S.A.(1989). *Studiesin Contemporary Economics: Applied Political Economic Modelling*, Springer-Verlag.
- Roberto,D. , Mourao, P. (2012). Fiscal Illusion Around the World: An Analysis Using the Structural Equation Approach, *Public Finance Rewiew*, 40(2).
- Rowley, C. (2003). "Public Choice And Constitutional Political Economy", *Encyclopedia of Public Choice*, Ed: Charles Rowley, Friedrich
- Sakal, M.,“Kamu Ekonomisi Teorisinin Gelişmesinde Kamu Tercihi Teorisinin Etkisi” http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/diger_yazilar/sakal-kamu-ekonomisiteorisi.pdf Son Erişim Tarihi: 20.03.2020.
- Schuknecht, L. (2004). “EU Fiscal Rules Issues and Lessons From Political Economy”, European Central Bank Working Paper Series, December (421), Frankfurt.
- Seçilmiş, E. Didinmez, İ. (2016). “Vergi Reformlarının Davranışsal İktisat Perspektifinden Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği” *BİLİG*, Bahar (sayı.77).
- Son Erişim Tarihi: 14.03.2020.
- Şaşmaz, M. Ü., & Yayla, Y. E. (2019). “Vergilerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Literatür İncelemesi.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 317-328.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ.(2004). *Bütçe Açıkları, Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Merkezi Yönetim Bütçesi Aylık Gerçekleşmeleri*. Ankara.
- Ulusoy, A. (2016). *Devlet Borçlanması*, (9. Baskı). Trabzon: Umuttepe Yayınları.
- Ulutürk, S. (1997). *Kamu Harcamalarının Rolü Gelişimi ve Etkileşimde Bulunduğu Değişkenler Açısından Kuramsal ve Ampirik Bir Değerlendirmesi: Türkiye,1963-1993*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Uysal Şahin, Ö., Akar, S. (2015). Türkiye’de Mali İllüzyon Varlığının Analiz Edilmesi, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, cilt:52 (600).
- Uzun, T. (2008).”Kamu Yararında Değişim: Kamu Tercihi Yaklaşımı Bağlamında Bir Değerlendirme”.(Editörler: Balcı, A., Nohutçu, A., Öztürk, K., Coşkun, B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Vural S. (1989). *İktisat Politikası Anayasası*. İstanbul: Maliye Yazıları.
- Yüksel, C. (2019). “Türkiye’de Yerel Harcamaların ve Yerel Vergi Gelirlerinin İller Düzeyinde Analizi”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7 (4).

EKLER

KAMU HARCAMALARI FİNANSMAN TERCİHİNDE MALİ YANILSAMA KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ ANKETİ

Tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanızı rica eder, katkılarınız için teşekkür ederiz.☺

Yapılan çalışmada, kamu harcamaları finansman tercihinde mali yanılsama kavramına yönelik görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sizlerin bu konudaki görüşlerinizi belirlemek için aşağıdaki anket düzenlenmiştir. Sizin yapacağınız değerlendirme; Mevcut durumu belirlemeye önemli katkılar sağlayacaktır.

Cinsiyetiniz	Kadın ()	Erkek ()			
Öğrenim Durumunuz	İlkokul ()	İlköğretim/ Ortaokul ()	Lise()	Önlisans/Lisans ()	Lisansüstü ()
Çalışılan Sektör	Kamu Sektörü/ Emeklisi()	Özel Sektör/ Emeklisi ()	Serbest Çalışan/ Emeklisi ()	Öğrenci ()	Diğer ()

Lütfen bu soruları kendi düşünceleriniz doğrultusunda;

1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Fikrim Yok, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerinden birini tik (X) koyarak cevaplandırınız.

MADDE NO	MADDELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Genel Durum Değerlendirmesi						
1.	Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.					
2.	Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, vergiler ile karşılanmalıdır.					
3.	Devletin cari harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.					
4.	Devletin yatırım harcamalarının finansman ihtiyacı, borçlanma ile karşılanmalıdır.					
Sonraki Nesil Etkisi						
5.	Devletin mevcut cari harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.					
6.	Devletin mevcut yatırım harcamalarının vergiler ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.					
7.	Devletin mevcut cari harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.					
8.	Devletin mevcut yatırım harcamalarının borçlanma ile karşılanması sonraki nesil üzerinde yük oluşturmaz.					

MADDE NO	MADDELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Önceki Nesil Etkisi						
9.	Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.					
10.	Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının vergilendirme yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.					
11.	Devletin geçmiş dönemdeki cari harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.					
12.	Devletin geçmiş dönemdeki yatırım harcamalarının borçlanma yoluyla karşılanmış olması mevcut nesil üzerinde yük oluşturmamıştır.					
Somut Durum Değerlendirilmesi						
13.	Devletin öğrencilere ödediği burslarının finansmanını mevcut dönemde alacağı vergilerle karşılanmalıdır. Dolayısıyla öğrenci doğrudan etkilenmemektedir.					
14.	Devlet; öğrencilere ödediği bursların finansmanını, öğrencilerin vergi mükellefi olduğu döneme erteleyecek şekilde borçlanma ile karşılamalıdır.					

(Anket Google Form şeklinde hazırlanmış olup, Word hali Ek' te sunulmuştur.)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : LEYLEK, Hatice

Uyruğu : T.C.

Eğitim Derecesi

Okul/Program

Mezuniyet Yılı

Y. Lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Maliye Anabilim Dalı	Devam Ediyor
Lisans	Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü	22.06.2016
Lise	Prof. Dr. Orhan Oğuz Anadolu Lisesi	15.06.2012

İş Deneyim

Yıl

Çalıştığı Yer

Görev

-

-

-

Yabancı Dil

İngilizce / 70,0 (2020 Yabancı Dil Sınavı)

Yayınlar

DergiPark / Fiscioeconomia (Yıl 2020, Cilt 4, Sayı 3)

“Kamu Harcamalarının Finansal Yönetimi ve Borçlanma Durumlarının Bireylerin Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisi”

“GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..”

